

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Rigorózní práce
Padělání a pozměňování peněz
(trestněprávní a kriminalistická problematika)

Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.
Mgr. Taťána Pešková

listopad 2007

OBSAH

1. ÚVOD.....	2
2. MĚNA A PENĚŽNÍ OBĚH.....	3
2. 1. VZNIK PENĚZ.....	3
2. 2. DEFINICE PENĚZ A JEJICH FUNKCE	4
2. 3. POSTAVENÍ ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY V OBLASTI OCHRANY MĚNY PŘED PADĚLÁNÍM .	6
3. TECHNICKÁ OCHRANA MĚNY.....	10
3. 1. OCHRANNÉ PRVKY BANKOVEK.....	10
3. 1. 1. <i>Papír a ochranné prvky vznikající při jeho výrobě.....</i>	11
3. 1. 2. <i>Techniky tisku a ochranné prvky z nich vycházející</i>	13
3. 1. 3. <i>Moderní ochranné prvky.....</i>	16
3. 1. 4. <i>Ochranné prvky českých bankovek.....</i>	19
3. 1. 5. <i>Ochranné prvky - eura, libry, dolary.....</i>	19
3. 2. OCHRANNÉ PRVKY MINCÍ	21
3. 3. NEJČASTĚJŠÍ ZPŮSOBY PADĚLÁNÍ	22
3. 3. 1. <i>Padělání bankovek.....</i>	22
3. 3. 2. <i>Padělání mincí.....</i>	25
3. 4. POZMĚŇOVÁNÍ PENĚZ	26
4. PRÁVNÍ OCHRANA MĚNY	28
4. 1. HISTORIE PRÁVNÍ OCHRANY MĚNY NA NAŠEM ÚZEMÍ.....	29
4. 2. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	30
4. 3. SKUTKOVÉ PODSTATY TRESTNÝCH ČINŮ PROTI MĚNĚ.....	31
4. 3. 1. <i>Padělání a pozměňování peněz - § 140 tr. zákona</i>	31
4. 3. 2. <i>Udávání padělaných a pozměněných peněz - § 141 tr. zákona</i>	36
4. 3. 3. <i>Výroba a držení padělatelského náčiní - § 142 tr. zákona</i>	37
5. VEDENÍ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ V PŘÍPADECH PADĚLÁNÍ A POZMĚŇOVÁNÍ PENĚŽ.....	42
5. 1. VEDENÍ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ POLICEJNÍM ÚTVAREM SPECIALIZUJÍCÍM SE NA BOJ PROTI ORGANIZOVANÉ KRIMINALITĚ	43
5. 2. VEDENÍ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ JINÝMI POLICEJNÍMI ÚTVARY	70
6. TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA MĚNY NA ÚROVNI EU A VE VYBRANÝCH STÁTECH.....	75
6. 1. TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA MĚNY NA ÚROVNI EU	75
6. 2. TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA MĚNY VE VYBRANÝCH STÁTECH.....	82
7. ZÁVĚR.....	88
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	92

1. ÚVOD

Tato práce pojednává o jednom z historicky nejstarších trestných činů, kterým je padělání peněz. Tato činnost byla vždy společností chápána jako jeden z nejzávažnějších útoků na stát a jeho hospodářský systém, neboť při ní dochází k narušení peněžního oběhu a snižuje se důvěryhodnost měny jako jednoho z institutů vyjadřujícího státní suverenitu. Nebezpečnost jednání se promítá ve vnitrostátních právních úpravách států především ve stanovení poměrně vysokých sankcí, v oblasti práva mezinárodního pak v přijímání dokumentů, kterými je zdůrazňována potřeba společného postupu všech zemí v boji proti penězokazectví.

Na následujících stránkách se zabývám paděláním peněz z pohledu kriminalistického a trestněprávního. Kriminalistická část se věnuje zejména ochranným prvkům moderních zákonných platidel včetně způsobů jejich padělání, resp. napodobování. Trestněprávní část se zabývá současnou právní úpravou ochrany měny včetně právních instrumentů na úrovni Evropské unie, pozornost je věnována rovněž postupu orgánů činných v trestním řízení na úseku boje proti penězokazectví. Nedílnou součástí je také seznámení s právními úpravami ve vybraných evropských státech.

2. MĚNA A PENĚŽNÍ OBĚH

2. 1. Vznik peněz

Vznik peněz bezprostředně souvisí se vznikem a rozvojem směnných a jiných hospodářských vztahů. Zpočátku si lidé vyměňovali zboží za zboží (tzv. barter) podle svých aktuálních životních potřeb, některé zboží, obtížněji dostupné, mělo větší hodnotu (mušle, perly, zbraně). Tyto předměty byly nejdříve hlavně shromažďovány a výjimečně směňovány, označují se proto jako peníze zbožové. S rozvojem obchodních vztahů se z nich staly peníze obchodní, začaly být používány jako prostředek směny, společnost je začala obecně uznávat jako symbol určité hodnoty.

Postupem doby došlo k monetarizaci peněz (peníze byly opatřeny vlastnostmi platebních prostředků). Nejvhodnější se ukázalo užití drahých kovů, zlata a stříbra, jelikož mají ideální fyzikální a chemické vlastnosti. Jsou dostatečně měkké, aby se snadno dělily i spojovaly, na druhou stranu dostatečně pevné, aby se při častém užívání tolik nepoškozovaly a neztrácely rychle svůj objem. I malé množství těchto kovů přitom představuje relativně vysokou hodnotu. Nejprve byly používány kovy v nezávazné formě, tzn. jako slítky, valounky či v podobě různých předmětů (kruhy).¹

První mince

Drahý kov postupně dostal stálejší podobu a tak vznikly mince. Na kousky kovu se začal razit znak či symbol patřící na daném území určité autoritě (nemuselo jít vždy o panovníka, mohlo jít i o církevní hodnostáře, vlivné šlechtice i obchodníky). Tato autorita svým znakem potvrzovala, že kus kovu má předepsanou hmotnost a ryzost, a tím i určitou nominální hodnotu.² Zpočátku se tedy jednalo o mince

¹ Podle dochovaných záznamů se peněz použilo poprvé patrně ve starověké Mezopotámii přibližně před 4 500 lety. Starověcí Mezopotámci používali jako peníze vážené množství stříbra. Tento obyčej se potom rozšířil i do ostatních částí světa. Podrobněji o penězích ve starověku viz také Cribb, J.: Peníze, Fortuna Print, Praha 1993.

² Resnick, A.: Money, Lucent Books, San Diego 1995, s. 33. První mince začaly být používány pravděpodobně v Lýdském království v 7. stol. před naším letopočtem, lýdští králové používali na mincích lví hlavy. Tato myšlenka vznikla nebo se rozšířila i v jiných oblastech

plnohodnotné, ty se pak změnilly na neplnohodnotné (pouhé symboly), a ty byly z větší části v obchodním styku nahrazeny papírovými penězi.

První papírové peníze

Mince, obzvláště pokud jde o větší transakce, nejsou příliš praktické. Větší obnos je příliš těžký, hůř se s ním manipuluje, obtížněji se převáží, uschovává i chrání. Proto již roku 807 n. l. začaly být v Číně vydávány papírové peníze.³ V Evropě vznikly první papírové peníze, bankovky,⁴ ve 12. století v Benátkách. Benátky byly významným centrem středověkého obchodu, docházelo zde k velkým finančním transakcím, s čímž souvisí také vznik prvních bankovních domů. Bankovky byly původně směnky, které vydávala banka jako potvrzení o uložení určitého peněžního obnosu a po jejich předložení opět inkasovatelné. Tyto směnky byly velmi praktické a začaly být používány jako oběživo (tak se z nich staly bankovky). Bankovky byly vydávány soukromými bankami s dobrou pověstí, které mohly garantovat, že bankovky budou kdykoliv likvidní. V novověku převzal stát v tomto směru monopol a vydáváním bankovek pověřil jedinou emisní banku.

2. 2. Definice peněz a jejich funkce

Obecně jsou peníze definovány jako druh univerzálního zboží, který vyjadřuje cenu jiného zboží, zprostředkuje jeho koupi a prodej a slouží k provádění různých druhů plateb.⁵

(v Itálii se používaly měděné mince, v Číně měly mince tvar mušle nebo bronzového nástroje, v Japonsku se používaly stříbrné tyče, na kterých byl vyražen znak).

³ Peníze se jmenovaly feit-sien, létající peníze. Byly tištěny tiskem z výšky na modře zbarvený papír černou a červenou barvou. Měly ochranu proti padělání v podobě velmi jemných ornamentů.

⁴ Rozlišení peněz na bankovky a státočky vzniklo historicky. Státočky byly úvěrovým zdrojem státu a příjmem rozpočtu. Stát za ně ručil svou autoritou a zpravidla stanovoval maximální částku na obyvatele (tzv. hlavový kontingent). Bankovky vydával zmocněný emisní ústav (banka) na základě stanoveného krytí určitými aktivy (zlatem, devizami apod.). Bakeš, M. a kolektiv: Finanční právo, C. H. BECK, Praha 1999, s. 59. Němeček, E.: Úvod do studia finanční politiky, nakl. Všeherd, Praha 2001, s. 32.

⁵ Bakeš, M. a kolektiv: Finanční právo, C. H. BECK, Praha 1999, s. 263.

Peníze plní následující funkce, a to:

- funkci obecného denominátora hodnoty, tzn. že určují hodnotu všech ostatních statků (nejenom zboží),
- funkci oběživa, protože jako prostředek směny zprostředkovávají oběh zboží a samy při tom obíhají,
- funkci platidla, tedy všeobecného prostředku plateb a převodů kapitálu, a
- funkci tezaurační (funkci pokladu), jelikož uchovávají určitou hodnotu a jsou schopny ji přenášet do budoucna.⁶

S hotovostními penězi jsou spojeny určité nevýhody. Především jsou vázány na určitou věc (papír nebo kov), a nesou tak riziko ztráty a padělání. Relativně vysoké náklady si vyžaduje také jejich přeprava a úschova, a v neposlední řadě nepřinášejí úroky. I přesto je hotovostní platební styk stále velmi oblíben, hotovostní peníze užívají především domácnosti.⁷

Výše uvedené funkce mohou plnit pouze peníze zákonné, tzn. peníze, které státní autorita jako peníze uzná.⁸ Stát prostřednictvím práva (zákonem) účelově vytváří na svém území soustavu zákonných peněz a tuto soustavu dále systematicky upravuje. Tato soustava peněz zaštitěná státní autoritou se nazývá měna, soubor právních předpisů, které měnu upravují, se nazývá právo měnové. Rozdíl v pojmech „peníze“ a „měna“ tedy spočívá v tom, že peníze jsou pojmem ekonomickým, kdežto měna pojmem právním.⁹

⁶ Tuto funkci plní pouze peníze plnohodnotné, což jsou mince ražené z drahých kovů (stříbra a zlata). V platebním styku se používají převážně peníze neplnohodnotné, kde použitý výrobní materiál nedosahuje takové hodnoty, jaká je na nich uvedena. Plnohodnotné peníze dnes existují jako obchodní mince, u kterých se kalkuluje s vývojem ceny zlata na světových trzích. Příkladem může být britský zlatý sovereign.

⁷ Bartošek, K., Felsbergová, D., Jaroš, P.: Bankovníctví v České republice, Bankovní institut, a.s., Praha 1996, s. 176.

⁸ Zákonnými penězi mohou být bankovky, státočky a mince. Rozlišovacím znakem dnes prakticky zůstává pouze způsob výroby a použitý materiál. Bankovky, resp. státočky se vyrábějí tiskem na papír či jiný podobný materiál, zatímco mince vznikají ražbou kovu. Peníze v této podobě tvoří základ tzv. hotovostního platebního styku. Bartošek, K., Felsbergová, D., Jaroš, P.: Bankovníctví v České republice, Bankovní institut, a.s., Praha 1996, s. 179 a násl.

⁹ Němeček, E.: Úvod do studia finanční politiky, nakl. Všeherd, Praha 2000, s. 15.

Základem měnového práva je ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, která v čl. 98 prohlašuje Českou národní banku jako ústřední banku státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o cenovou stabilitu. Toto ustanovení je dále provedeno zákonem č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, a dalšími právními předpisy na tento zákon navazujícími.

2. 3. Postavení České národní banky v oblasti ochrany měny před paděláním

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ČNB“) dále potvrzuje výsadní postavení České národní banky (dále jen „ČNB“) v oblasti měnového práva a v rámci jejího hlavního úkolu, což je péče o cenovou stabilitu, jí svěřuje výhradní právo, ale i povinnost vydávat bankovky a mince, řídit peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, pečovat o jejich plynulost a hospodárnost a podílet se na zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů (§ 2 odst. 2 zákona o ČNB).¹⁰

Výlučné oprávnění vydávat bankovky a mince je dále rozvedeno v části čtvrté zákona pod názvem „Emise bankovek a mincí“. Centrální bance se zde svěřuje řada úkolů, které s emisní činností souvisejí. Kromě toho, že centrální banka sjednává tisk bankovek a ražbu mincí, dohlíží také nad bezpečností bankovek a mincí dosud do oběhu nevydaných, dohlíží nad úschovou a zničením tiskových desek, razidel a neplatných a vyřazených bankovek a mincí, na žádost vyměňuje poškozené peníze za nepoškozené, může také prohlásit bankovky a mince za neplatné a stáhnout je z oběhu (stejně tak stahuje z oběhu také peníze opotřebované) atd.

Jádrem emisní činnosti centrální banky jsou vyhlášky, které vytvářejí soustavu našich zákonných peněz - centrální banka má zákonné zmocnění stanovit nominální hodnoty, rozměry, hmotnost, materiál, vzhled a další náležitosti bankovek a mincí (včetně ukončení jejich

¹⁰ K postavení a funkci ČNB jako centrální banky blíže Bartošek, K., Felsbergová, D., Jaroš, P.: Bankovníctví v České republice, Bankovní institut, a.s., Praha 1996, s. 27 - 54.

platnosti).¹¹ Ve vyhlášce, kterou se bankovka nebo mince vydává, je nejenom její detailní popis včetně ochranných prvků, ale také konkrétní den vydání. Tímto dnem se bankovka nebo mince stává zákonným platidlem a může být uvedena do oběhu (tzn. banky ji začnou vydávat klientům, může být použita k úhradě závazků apod.).

Soustavu českých zákonných peněz tvoří bankovky a mince. **Bankovky** jsou vydávány celkem v osmi nominálech (20 Kč, 50 Kč, 100 Kč, 200 Kč, 500 Kč, 1000 Kč, 2000 Kč a 5000 Kč). Platné mince jsou dvojího druhu, oběžné a pamětní. Obě kategorie jsou zákonnými penězi, to znamená, že i pamětní mince jsou vydávány v určité nominální hodnotě a musí být v platebním styku přijímány na úhradu peněžitých závazků vyjádřených v českých korunách.¹² **Pamětní mince** jsou raženy u příležitosti historické, kulturní a jiné významné události, k připomenutí důležitých osobností apod.¹³

Oběžné mince jsou vydávány celkem v sedmi nominálech, a to 50 haléřů, 1 Kč, 2 Kč, 5 Kč, 10 Kč, 20 Kč a 50 Kč. Ražební kov tvoří slitinu tzv. obecných kovů, nejběžněji se užívají mědinikl, tombak, mosaz a hliníkový bronz. Použitý materiál je přizpůsoben tomu, že mince budou používány v běžném platebním styku, tzn. musí být odolné vůči mechanickému působení, omaku, teplotě, vodě, různým chemikáliím, neměly by také vyvolávat alergickou reakci ani barvit. Důležitou roli hraje i ekonomická stránka, jejich výroba nesmí být příliš nákladná.

Stejně jako centrální banka rozhoduje o vydání peněz, rozhoduje také o ukončení jejich platnosti, opět formou vyhlášky.¹⁴ Vyhláška stanoví konkrétní den, ke kterému přestávají být určité bankovky nebo mince zákonnými penězi. Zároveň stanoví dostatečnou lhůtu a způsob, jakým budou tyto již neplatné peníze vyměňovány za platné. Tato prekluzní lhůta musí trvat nejméně pět let, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak

¹¹ Např. vyhláška ČNB č. 289/1993 Sb., o vydání bankovek po 5000 Kč.

¹² Tato povinnost je ovšem omezená, vztahuje se pouze na Českou národní banku a ostatní banky. Přijetí pamětních mincí mohou odmítnout ostatní právnické osoby a fyzické osoby.

¹³ Surga, L., Pekárek, J.: Československé bankovky, státovky a mince 1993 – 1998, NUGA, Praha 1998, s. 93.

¹⁴ Např. vyhláška Státní banky československé č. 412/1990 Sb., o stažení bankovek po 100 Kčs vzoru 1989 (pozn.: jedná se o známé stokoruny s portrétem K. Gottwalda).

(§ 19 zákona o ČNB). Po jejím uplynutí již není možné neplatné bankovky nebo mince vyměnit.

Z hlediska právní ochrany peněz před paděláním je důležitá rovněž vyhláška ČNB č. 36/1994 Sb., o podmínkách, za kterých lze reprodukovat bankovky, mince, šeky, cenné papíry a platební karty a vyrábět předměty, které je úpravou napodobují. Vyhláška dále rozvíjí ustanovení zákona o ČNB (§ 20), které sice nezakazuje symboly peněz reprodukovat (resp. vyrábět předměty, které je napodobují), nicméně zmocňuje ČNB k tomu, aby této činnosti stanovila určitá pravidla.¹⁵

Bez souhlasu je možné vyrobit pouze jednostrannou reprodukci bankovky, přitom vyhláška dále rozlišuje, zda se jedná o reprodukci černobílou nebo barevnou. Bez souhlasu lze dále pořizovat grafické vyobrazení mincí a platebních karet. Předměty napodobující symboly peněz lze vyrábět bez souhlasu centrální banky, pokud jsou vyráběny z materiálu, který je jiný než materiál původní, a který je s původním materiálem nezaměnitelný.

Vyhláška ČNB č. 37/1994 Sb., kterou se stanoví postup při příjmu peněz a nakládání s nimi a při poskytování náhrad za necelé a poškozené bankovky a mince, v souladu s požadavky stanovenými v zákoně o ČNB vytváří jedny z podmínek nezbytných pro hladké fungování hotovostního peněžního styku. Centrální banka ve vyhlášce v první řadě specifikuje povinnost přijímat zákonné peníze (§ 16 zákona o ČNB). Tato povinnost se vztahuje v zásadě na každého, tzn. nejenom na centrální banku a jiné banky, ale na všechny právnické a fyzické osoby. Z této zásady jsou stanoveny výjimky – odlišná pravidla platí pro příjem českých nebo československých pamětních mincí, pro příjem bankovek nebo mincí necelých nebo poškozených apod. Upraven je rovněž postup pro výměnu zákonných peněz, neplatných bankovek a mincí, detailní pravidla jsou stanovena také pro poskytování náhrad za necelé nebo poškozené bankovky a mince.

¹⁵ V zásadě každá reprodukce bankovek, mincí, šeků, cenných papírů a platebních karet („symboly peněz“), ať už znějí na koruny české nebo na cizí měnu, je možná pouze s předchozím souhlasem ČNB. Výjimky, kdy souhlas není vyžadován, jsou stanoveny taxativně a de facto se týkají technických požadavků na reprodukci a napodobení.

Samotné ochrany peněžního styku se týká úprava postupu při příjmu padělaných nebo pozměněných peněz, resp. peněz, u kterých vznikne taková pochybnost (ustanovení se vztahuje rovněž na cizí peníze). Odpovědnost za správný počet a pravost zákonných peněz přechází z plátce na příjemce (pokud není dohodnuto jinak) okamžikem převzetí, příjemce ovšem musí mít možnost si správný počet a pravost ověřit. Tato úprava odpovědnosti se pak promítá do další zásady – padělané nebo pozměněné bankovky a mince znějící na koruny české nebo na cizí měnu, nebo bankovky a mince, u kterých vznikne podezření, že jsou padělané nebo pozměněné, odebírají právnické osoby bez náhrady a předávají je ČNB, konkrétně zkušebně platidel, k odbornému posouzení. Právnické osoby mají dále ze zákona povinnost oznámit toto odebrání orgánům činným v trestním řízení (§ 21 zákona o ČNB).

3. TECHNICKÁ OCHRANA MĚNY

Hotovostní peníze, bankovky i mince, jsou chráněny celou řadou technických prvků, které mají za úkol co nejvíce znesnadnit jejich padělání. Záměrně se zde používá pojem „znesnadnit“, ani co nejvyšší počet vysoce kvalitních ochranných prvků totiž není schopen zabránit tomu, aby byly peníze padělatelné. Výroba peněz, zvláště papírových, je technologicky velmi náročná, detaily výrobního postupu jsou pečlivě utajovány. Existuje i celá řada speciálních ochranných prvků, se kterými veřejnost není seznamována, proto i v této práci jsou uvedena pouze obecně dostupná fakta.

3. 1. Ochranné prvky bankovek

Ochranných prvků bankovek je dnes již relativně velký počet. Z hlediska toho, pro kterou skupinu osob jsou určeny, je můžeme rozdělit do tří skupin:

- a) ochranné prvky určené pro laickou veřejnost, tj. papír, vodoznak, okénkový proužek, hlubotisk, soutisková značka, skrytý obrazec, opticky proměnlivá barva, mikrotext,
- b) ochranné prvky určené pro osoby, které peníze denně přijímají (pokladníci, bankovní úředníci), tj. ochranné prvky uvedené pod písm. a) a ochranné prvky zjistitelné pomocí jednoduchých technických zařízení (např. UV lampa), tj. luminiscence,
- c) ochranné prvky zjistitelné pomocí speciálních zařízení event. určité detailní prvky (zejm. v rytině), které jsou zkoumány odborníky na specializovaných pracovištích (zkušebna platidel, kriminalistický ústav), t.j. chemické složení barev, papíru apod.

Jiné, častější dělení, vychází z charakteru ochranných prvků:

- a) papír a ochranné prvky vznikající při jeho výrobě,
- b) techniky tisku a ochranné prvky z nich vycházející,
- c) moderní ochranné prvky.

3. 1. 1. Papír a ochranné prvky vznikající při jeho výrobě

Základním stavebním prvkem bankovky a zároveň prvkem ochranným je **papír**. Bankovkový papír nemá s běžným papírem mnoho společného, vlastně se ani nejedná o papír v pravém slova smyslu, nevyrábí se totiž ze dřeva (neobsahuje celulózu). Na výrobu bankovkového papíru se používá zpravidla bavlna, len, rýžová vlákna. Do papírové hmoty se přidává také řada dalších surovin, které dodávají bankovkovému papíru speciální vlastnosti nezbytné pro používání bankovky v běžném platebním styku.

Bankovkový papír je pevný v trhu i v tahu. Vydrží až 250 ohybů, aniž by se poškodil. Specifický je pro něj i zvuk – při omaku šustí, praská,¹⁶ což je dáno právě absencí celulózy. Další zvláštností je to, že bankovka zůstává po spálení celá a čitelná.

Následující ochranné prvky jsou zakomponovány do papíru v rámci jeho výrobního procesu.

Vodoznak

Jedním z nejobtížněji napodobitelných prvků je **vodoznak**¹⁷ (vodotisk, průsvitka), který vzniká v mokré fázi zplstňování papíru. Vyrábí se tak, že po papírové hmotě se přejíždí gumovým válcem (tzv. egutér), který do vlhké hmoty vtlačí určitý obrazec. Papírová hmota může mít působením válce na určitém místě větší hustotu, pokud je předloha do válce vlisována, nebo může být naopak řidší, pokud je předloha na válci vystouplá. Různá hustota papíru - vodotisk - se potom projeví v průhledu proti světlu.

Vodoznak může být buď pozitivní, běločarý (v průhledu je obrazec bílý) nebo negativní, tmavočarý (v průhledu je obrazec tmavý). Kombinací potom vzniká vodotisk stupňovitý. V průhledu proti světlu lze vidět,

¹⁶ Tento zvuk při omaku bankovky je zdůrazňován jako jeden z jejích hlavních charakteristických znaků, viz internetové stránky The National Bank of England, <http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/counterfeit.htm>, stránka navštívena dne 13. března 2007.

¹⁷ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK, Praha 2004, s. 231.

že tmavé a bílé části přecházejí postupně v jemných odstínech. Jedná se o tzv. valérové přechody, kterých může být až šestnáct. Existuje i možnost vyrobit barevný vodoznak.

Vodoznak se zpravidla nachází na širší nepotištěné straně bankovky, nemusí tomu tak být vždy. Pokud se nachází pouze na určitém místě bankovky, jedná se o vodoznak lokální. Ten je obvykle tvořen portrétem osoby, která je zároveň součástí hlavního motivu bankovky (portrétní vodoznak). Je ale možné, aby vodoznak tvořil pravidelný obrazec po celé ploše bankovky (vodoznak průběžný ornamentální).

Ochranná vlákna a konfety

Při výrobě bankovního papíru se rovněž přidávají ochranná vlákna a konfety. Ochranná vlákna bývají různě barevná a jsou nerovnoměrně rozptýlena v papírové mase. Používala se již v 19. století, do papíru se přidávala buď hedvábná vlákna či zvířecí chlupy. Ochranná vlákna se nachází zcela nebo zčásti na povrchu, nebo mohou být také úplně vnořená do papíru. Jsou zpravidla fluorescentní a pod UV lampou svítí, mohou také měnit barvu. Některá vlákna se naopak pod UV lampou stávají neviditelná.

Konfety jsou kolečka z tvrdého papíru nebo umělé hmoty, která se rovněž přidávají do bankovního papíru při jeho výrobě.

Ochranný proužek

Ochranný proužek byl poprvé použit na britských librách po druhé světové válce. Britové své bankovky takto začali chránit proti poměrně vysokému počtu velmi zdařilých padělků, které vyráběli nacisté během druhé světové války v koncentračním táboře Sachsenhausen.¹⁸

Umělohmotný proužek na povrchu částečně či zcela pokovený se zapracovává do papírové hmoty přibližně v polovině bankovky po celé její šíři kolmo k delší straně. Bývá široký asi 1 mm a je vidět v průhledu.

¹⁸ Elam, S.: Hitlerovi padělatelé, Chvojko nakladatelství, Praha 2000.

Modernější verzí je okénkový ochranný proužek, kdy se na povrchu bankovky (na její lícni straně) vynořují v pravidelných intervalech části tohoto proužku. V průhledu je vidět opět proužek celý, můžeme si ale povšimnout, že v místech, kde je proužek do papíru zanořený, je poněkud více papírové masy. V průhledu tedy vidíme jakýsi žebříček.

Ochranné proužky jsou vybaveny mikrotexty, jejich části mohou také svítit pod UV lampou.

3. 1. 2. Techniky tisku a ochranné prvky z nich vycházející¹⁹

Různé techniky tisku a kombinace, v jakých se na bankovkách tyto techniky používají, představují nejlepší ochranu před paděláním, resp. umožňují, aby byl padělek jen velmi obtížně zaměnitelný za pravou bankovku. Rozpoznat tyto kombinace a napodobit je představuje pro padělatele až na určité výjimky nepřekonatelný úkol.

Základní tiskové techniky jsou tři:

- a) tisk z výšky
- b) tisk z plochy
- c) hlubotisk

Tisk z výšky

Tato technika spočívá v tom, že místa, která mají být vytištěna, jsou na tiskových deskách vyvýšená. Na tato vyvýšená místa se nanáší tisková barva, která je pak tlakem přenášena na papír (na tomto principu funguje např. gumové razítko). Této technice se říká také knihtisk. Knihitisk vynalezl v roce 1440 Jan Guttenberg. Pro tisk z výšky je charakteristické, že **linie či plošky jsou konturovány**. Tlak, který je na vyvýšená místa vyvíjen, způsobuje, že se barva zčásti vytlačí vně okraje obrazce. Někdy více a někdy méně, v závislosti na tom, kolik barvy bylo nanášeno a jak velký tlak byl k tisku užít.

Tisk z výšky je používán především na tisk sériového čísla bankovky.

¹⁹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK, Praha 2004, s. 232.

Tisk z plochy

Tisk z plochy, dnes nazývaný ofset, je v současné době nejpoužívanější tiskařskou technikou. Byl vynalezen pražským rodákem Aloisem Senefelderem v 18. století. Ten objevil, že určitý druh vápence má schopnost stejně absorbovat tuk i vodu, tedy látky, které se samy navzájem odpuzují. Později se místo nedostatkového kamene začaly používat různé bimetalické kovové listy, které byly poté uchyceny na válce. Dnes se používá velmi výkonný suchý simultánní ofset, při kterém arch prochází mezi dvěma válci, které jej potiskují z obou stran současně.

Použití ofsetu se také typicky projevuje v charakteru linky či obrazce. Na rozdíl od knihtisku jsou **linie ofsetu ploché, bez ohraničení nebo plasticity, barevný nános je zcela rovnoměrný.**

Simultánním suchým ofsetem jsou tištěny rubové strany bankovek a na lícních stranách to, co není tištěno hlubotiskem, včetně mikropísma.

Na tomto typu ofsetu je založen také další ochranný prvek bankovky, tzv. **soutisková značka**. Na každé straně bankovky je vytištěna pouze část obrazce, celý obrazec je potom vidět v průhledu proti světlu (může to být písmeno, ornament atd.). Obě strany do sebe zapadají na setiny milimetru přesně. Takové přesnosti je možné dosáhnout pouze pokud je potiskován líc i rub bankovky současně přesně seřizenými válci.

Hlubotisk

Technika hlubotisku spočívá v tom, že barvy jsou nanášeny do prohlubenin, resp. linek, které jsou do desky vyryty. Vysokým tlakem, který je na desku vyvinut, dojde k tomu, že se papír zčásti do prohlubeniny vmáčkne a při jeho oddělení od matrice barvu „vytáhne“.²⁰

²⁰ Technika hlubotisku vznikla v 15. století, kdy rytci používali k výrobě rytin měděné destičky (tzv. měditisk). Měď je ovšem kov poměrně měkký, který není vhodný pro masové užití. Na počátku 19. století byl proto v Anglii vynalezen ocelotisk, který ještě předčil měditisk, neboť mimo jiné umožňoval vytisknout ještě tenčí a jemnější linie. Ocelotisk se začal používat pro tisk bankovek a umožnil tak zvýšit jejich ochranu před paděláním.

Hlubotisk i dnes představuje nejobtížněji napodobitelný ochranný prvek. Při detailním pohledu na hlavní obrazec bankovky lze vidět spleť mnoha silných i nejjemnějších linek, které se navzájem kříží a proplétají, někde se zesilují, na jiném místě zeslabují. **Charakteristikou linie je její plastičnost**, která je dána právě tím, že papír barvu vysaje a ta na něm vytvoří obrazně řečeno pohoří. Díky tomu, že jsou linie plastické, je celý obraz vytištěný technikou hlubotisku trojrozměrný, de facto vystupuje z bankovky. Rovněž se dá dobře nahmatat; při omaku obraz pod prsty drhne. Právě tato vlastnost slouží jako základ dalšího ochranného prvku, skrytého obrazce. **Skrytý obrazec** využívá toho, že plastická linka pod určitým úhlem nepropouští světelný paprsek. Skladba linek je proto taková, že se střídají linky vodorovné a svislé (touto kombinací se „nakreslí“ obraz). Když tedy držíme bankovku vodorovně proti světlu v úrovni očí a vodorovně jí otáčíme, v určitém úhlu se objeví obrazec - linky se ocitnou ve stejném směru jako paprsek světla a zcela ho propustí na sítnici oka. Při dalším natočení tento světelný proud opět zablokuje a je vidět pouze černá plocha (tento princip se nazývá též **sklopný efekt**).

Hlubotisk se používá zejména pro tisk hlavního obrazce na lícni straně bankovky. Záměrně se jako hlavní obrazce používají portréty významných osobností. Lidská paměť je uzpůsobena nejlépe právě na rozpoznávání a zapamatování si různých obličejů. Oko dokáže rozpoznat i velmi drobné odchylky způsobené např. citovým rozpoložením. Zejména osoby, které přicházejí do každodenního styku s bankovkami (typicky pokladní), podvědomě rozpoznají, že na bankovce, resp. portrétu, není něco v pořádku (obličej na bankovce např. vypadá „unaveně“). To je způsobeno právě tím, že obraz postrádá plastičnost (padělek byl vyroben s použitím skeneru a tiskárny, kopírky apod.) a tím se změní i celkový výraz portrétu.

Hlubotisk se používá také pro tisk giloší. Giloše jsou různé ornamenty nebo rámečky skládající se rovněž z nepřeborného množství ostrých a přesných linek.

3. 1. 3. Moderní ochranné prvky

Následující ochranné prvky jsou uváděny jako moderní. Při jejich výrobě a zavádění je využíváno nejnovějších vědeckých poznatků, jsou neustále zdokonalovány. Jejich výčet není uzavřený, naopak, neustále jsou vyvíjeny nové prvky, které mají ještě účinněji ochránit bankovku před paděláním, resp. její padělání znesnadnit, a umožnit snadnější odhalení padělku.

Mikropísmo

Mikropísmo se nachází na různých částech bankovky, např. v částech obrazců, ve velkém hodnotovém čísle, ale také na ochranném proužku apod. Jak již bylo uvedeno výše, pro jeho tisk se používá techniky suchého ofsetu, který umožňuje vytisknout zcela zřetelně i velmi nepatrné, na první pohled neviditelné nenápadné obrazce. Pod lupou je ale mikropísmo vidět zcela jasně, i při miniaturní velikosti je ostré, kontury se nijak nerozpíjí ani neslévají.

Hologram

Hologram je rovněž jeden z moderních prvků, který je na bankovkách hodně používán. Hologram, který se používá na různých ceninách, je tzv. hologramem raženým. Motiv, který chce výrobce použít, je vypálen na razidlo laserem a následně vyražen do velmi tenké kovové fólie (tomuto hologramu se říká kinegram). Jeden hologram může být složen i ze tří různých obrazců. Charakteristické je pro něj to, že při různých úhlech pohledu se na hologramu tyto obrazce střídají a mění také barvy. Tenkých kovových fólií může být na hologramu až dvanáct. Hologram je zabezpečen proti sloupnutí. Jedna z fólií je ochranná – při pokusu o odtržení potrhá, resp. zničí celý hologram.

Luminiscence

Luminiscence je fyzikální jev, který nastává v případě, že se látce s určitými vlastnostmi dodá určitá energie (v podobě ultrafialového záření). Částice této látky se rozkmitají na tak vysokou úroveň, při níž se mezi nimi začnou rozpadávat vzájemné vazby. Začnou se uvolňovat fotony, látka se rozsvítí. Tomuto jevu se také říká studené světlo, fluorescence. Luminiscence se využívá i při ochraně bankovek. Látka,

kteřá má uvedené „svítivé“ vlastnosti, lumigen, se přidává do barev. Kombinace užití lumigenu jsou přitom různé: může se přidávat do některé z barev používaných pro podtisk nebo hlubotisku, mohou jím být vytištěny určité části obrazce atd.

Podobnou látku, tenzin, obsahuje i bankovkový papír, fluorescentní jsou i ochranná vlákna v papíru. Pokud se tedy na bankovku svítí UV lampou, papír, určité části obrazců, vlákenka apod. začnou svítit.

Na obdobných principech funguje i tzv. **metamerie**.²¹ Zde se ovšem využívá infračerveného záření. Barvy, podle toho, jak se po osvětlení chovají, se dělí na infračerné a infrabilé. Infračerné barvy jsou po osvětlení zřetelné, kdežto infrabilé barvy zcela zmizí a je vidět pouze papír. Můžou také zmizet určité části obrazce, jednotlivé prvky atd.

Opticky proměnlivá barva

Tento ochranný prvek je znám také pod zkratkou OVI, z anglického „optically variable ink“. Opticky proměnlivá barva je tvořena z různých namletých anorganických částic a také u ní, podobně jako u hologramu, se využívá schopnosti měnit pod různými úhly barevné spektrum. Proto se jí také říká „barva motýlích křídel“. Obrazce mohou měnit barvu např. ze zlaté na zelenou. Vzhledem k tomu, že výroba této barvy je nákladná, používá se většinou na bankovkách vyšších hodnot a v omezeném množství (bývají jimi vytištěny menší obrazce, např. nominální hodnota, u našich bankovek např. lipový lístek na 1000 Kč apod.).

Iridiscentní pruh

Iridiscentní pruh funguje na podobném principu jako opticky proměnlivá barva. Pruh je zpravidla několik centimetrů široký a může se nacházet po celé šířce bankovky nebo jenom po její části. Iridiscentní barva se nanáší již v rámci výroby papíru; tiskový obrazec tyto plochy překrývá. Iridiscentní pruh může mít zlatou nebo stříbrnou barvu, která na první

²¹ Pekárek, J.: *Poznáte padělek bankovky?*, Pragoeduca, Praha 2000, s. 38.

pohled není moc výrazná. Při natočení pod určitým úhlem dopadu světla ale tato plocha získává kovový odstín.

Odrazné plošky

Jako odrazných plošek se využívá různých metalických barev, které mají schopnost několikanásobně odrážet světlo. Tento ochranný prvek se projevuje při pokusu bankovku zkopírovat – odrazné plošky se na kopii objeví tmavé až černé, na originálu přitom mají světlý lesklý nádech (stejný efekt nastává při kopírování iridiscentní barvy).

Tisk šedé barvy

Tato speciální šedá barva je také zaměřena jako ochrana proti kopírování. Kopírovací zařízení není schopno tento odstín rozpoznat a tuto část nahrazuje buď jinou barvou nebo ji úplně vynechá.

Číslování

Specifickým ochranným prvkem bankovky, který nespadá do žádné z výše uvedených skupin, je číslování. Číslo bankovky, resp. kombinace čísel a písmen, nemusí vždy vyjadřovat pouze pořadí v určité sérii. Může vyprávět také o vzniku jednotlivé bankovky, např. kým byla vytištěna a na jakém místě tiskové desky se přesně nacházela. Nezanedbatelný je také specifický řez čísel a písmen každé tiskárny, který se velmi obtížně napodobuje.²²

Propracovaný systém označení bankovek mají zejména americké dolary. Jsou tištěny ve dvanácti různých distriktech, z nichž každé sídlo má svůj specifický symbol, který se objevuje na různých částech bankovky včetně sériového čísla (Boston 1 A, Chicago 7 G apod.). Na bankovce je také vytištěno (i když ne jako součást sériového čísla) číslo tiskové desky a je vyznačena také přesná poloha bankovky na této desce. Tisková deska je

²² Neexistují dvě bankovky, které by měly stejné sériové číslo, proto i padělatelé, kteří se pokoušejí udávat více padělků najednou, se snaží sériová čísla obměňovat, jelikož stejné číslo na více bankovkách je nápadné.

rozdělena na čtyři kvadranty po osmi bankovkách, každý kvadrant má své číslo (1 až 4) a každá poloha bankovky písmeno (A až H).²³

3. 1. 4. Ochranné prvky českých bankovek

Na našich bankovkách nalezneme v zásadě všechny výše popsané ochranné prvky vyjma hologramu, giloší a konfet.²⁴ Ceninový papír je u všech nominálních hodnot stejný, obsahuje portrétní vodoznak, okénkový ochranný proužek i barevná vlákna. I na bankovkách nejnižších hodnot je užit hlubotisk včetně skrytého obrazce, součástí ofsetu je také soutisková značka. Dále je na všech bankovkách použit mikrotext. Bankovky mají další výše popsané vlastnosti (různé části svítí pod UV lampou a pod IR paprsky). Nákladnější ochranné prvky, jako je OVI a iridiscentní pruh, jsou používány jen na bankovkách v hodnotách 1000 Kč, 2000 Kč a 5000 Kč.

3. 1. 5. Ochranné prvky - eura, libry, dolary

Na těchto bankovkách lze nalézt všechny popsané ochranné prvky včetně hologramu.²⁵

U **eurobankovek** se folie s hologramem vyskytuje na všech hodnotách, a to na lícni straně, přičemž 5, 10 a 20 EUR bankovky jsou opatřeny folií v podobě proužku, kde se střídá symbol eura a hodnota bankovky, (mají rovněž iridiscentní pruh) a nominální hodnoty 50, 100, 200 a 500 EUR mají folii ve tvaru medailonu, kde se střídá hodnota bankovky a její architektonický motiv. Folie je zde navíc perforovaná (tyto bankovky mají namísto iridiscentního pruhu OVI). Eurobankovky jsou zvláštní tím, že jako motiv na hlavním obrazci nejsou užity obličeje. To je určitou nevýhodou pro příjemce, na první pohled je padělek hůře identifikovatelný (viz výše).

²³ Na podobném principu funguje i číslování britských liber. Libry se tisknou kromě Londýna i v řadě dalších měst (Bristol, Hull, Manchester, Leeds atd.), z toho každá tiskárna má své písmeno.

²⁴ Surga, L., Pekárek, J.: České bankovky a mince 1993 - 1998, nakl. NUGA, 1998; informační materiály České národní banky, internetové stránky: www.cnb.cz/platidla/, stránka navštívena dne 18. ledna 2007.

²⁵ Hologram je velmi nákladný. Česká národní banka jej proto nemá v úmyslu zavést ani u českých korun nejvyšších hodnot (v jistém směru je to i nadbytečné z důvodu relativně brzkého zavedení eura).

Folie s hologramem je rovněž na britských **librách**,²⁶ 5, 10 a 20 liber má fólii umístěnou na medailonu Británie, kdežto u 50 liber je nalepena na jednom ze sériových čísel.

V zavádění nových ochranných prvků dlouhou dobu zaostávaly americké **dolary**. Jejich ochrana až donedávna spočívala v podstatě jen na velmi kvalitním ocelotisku a unikátním číslování (až koncem osmdesátých let byly vyšší hodnoty doplněny o ochranný proužek).²⁷ Vzhledem k obrovskému pokroku ve vývoji reprodukčních technologií byla tato ochrana naprosto nedostačující, proto začaly být od roku 1996 dávány do oběhu značně zmodernizované bankovky,²⁸ které byly doplněny např. o portrétní vodoznak, OVI, více mikrotextů a jemných linek a jsou také podstatně barevnější než klasické greenbacks.

Tento trend v modernizaci dolarových bankovek ovšem stále pokračuje. V říjnu 2003 vydalo The Bureau of Engraving and Printing²⁹ první \$20 bankovku pod heslem „Safer, Smarter and More Secure“.³⁰ Následovala série \$50 bankovek počínaje zářím 2004. Poslední v řadě je bankovka v hodnotě \$10, jež byla vydána v březnu 2006, dále se připravuje nová bankovka \$100 (s ostatními hodnotami se zatím nepočítá). Na těchto bankovkách jsou dále rozpracovány některé ochranné prvky, na první pohled je výrazná změna v designu. Ačkoliv zde bylo přidáno více barvy (v pozadí červená a modrá), charakter bankovek se blíží tradičním greenbacks.

²⁶ Internetové stránky The National Bank of England, <http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/counterfeit.htm>, stránka navštívena dne 13. září 2007.

²⁷ Resnick, A.: Money, Lucent Books, San Diego 1995, s. 95.

²⁸ Tzv. série „big heads“ (v překladu „velké hlavy“). Na těchto bankovkách byl znatelně rozšířen a zvětšen portrét prezidentů.

²⁹ The Bureau of Engraving and Printing (doslova „Úřad pro rytí tiskových desek a tisk“), jež je součástí The Treasury Department (obdoba našeho Ministerstva financí), zodpovídá za přípravu nových bankovek včetně zavádění nových ochranných prvků. Podrobnosti lze nalézt na internetových stránkách <http://www.moneyfactory.gov/newmoney/>, nebo <http://www.bep.treas.gov>. Stránky navštíveny dne 14. října 2007

³⁰ „USA zavádějí novou dvacetidolarovku“, ČTK, 9. října 2003. Dvacetidolarovka je v USA nejčastěji používanou bankovkou, proto byla první denominací, kterou změny potkaly. Dle sdělení guvernéra centrální banky USA si nynější snahu o rozšíření bezpečnostních prvků bankovek vynutila snazší dostupnost výkonných počítačů, tiskáren a skenerů, které usnadní výrobu padělků.

Výše popsané ochranné prvky jsou zpravidla používány i na bankovkách jiných států, popřípadě se zde objevují v různých obměnách. Pokud je běžný příjemce alespoň zběžně seznámen s hlavními charakteristikami těchto ochranných prvků, měl by být schopen rozpoznat i falzifikát bankovky cizího státu, aniž by se s ní předem blíže seznámil.

3. 2. Ochranné prvky mincí

Také mince obsahují některé prvky technické ochrany, i když vzhledem k materiálu a způsobu jejich výroby jsou značně omezené a také jejich vývoj nejde natolik kupředu v porovnání s ochrannými prvky bankovek.

U mincí se zkoumá zejména barva materiálu, hmotnost, průměr, výška a hrana. Právě mince, které jsou raženy, mají také precizně provedeny detaily.

Barva mince je dána jejím chemickým složením, resp. materiálem, který je použit k její výrobě. U drobných mincí se používají lehké slitiny, často slitina hliníku a hořčíku. Ta dává minci stříbrnou barvu (našich 50 h). U mincí vyšších hodnot se užívá hojně mědiníkl, mince může mít rovněž ocelové jádro a být niklem galvanicky pokovená. Barva je v obou případech leskle stříbrná (např. 1 Kč, mezikruží 1 eura). Červený nádech dává mincím měď (10 Kč - galvanicky pokovená ocel), žlutou barvu směs mědi a zinku (20 Kč). Často se můžeme setkat rovněž s dvoubarevnými mincemi (např. 2 eura, 50 Kč). Tyto mince nejsou složeny ze dvou různých kusů (jak se tradovalo u naší padesátikoruny), ale jedná se o jeden kompaktní kus galvanicky pokovený či plátovaný různými materiály.

Hmotnost, průměr a výška mince se zkoumá váhami a měřítkem a srovnána se s deklaroványi hodnotami právě mince.

Pokud ale nejsou tyto nástroje k dispozici, je vhodné zaměřit se na **hranu** mince. Rozlišují se čtyři základní druhy hrany: hladká, vroubkovaná, hrana s vlisem a hrana s reliéfem.

Hladká hrana neobsahuje žádný prvek a její ochranná funkce je minimální. Můžeme se s ní setkat u drobných mincí (dřívější 10 a 20 h, britské 1 penny, 1 eurocent), ale také u mincí vyšších hodnot. Zde je ale může doplňovat netradiční tvar těchto mincí (třináctihran u 20 Kč, jedenáctihran u 2 Kč, 20ti cent eura je jakoby složen ze sedmi obloučků). Tyto tvary nejenže znesnadňují padělání mincí, ale zároveň musí být praktické. Musí bez problémů procházet zařízeními v automatech apod.

Vroubkovaná hrana vzniká tlakem a řezem na kovový kotouček v razicím kruhu. Vroubky jsou ostré a pravidelné (1 a 10 Kč).

Často se tyto druhy hran vyskytují v kombinaci s vlisem nebo reliéfem. Vlis vzniká ještě před vlastní ražbou, kdy se mincovní kotoučkům ve válcovacím zařízení zaoblují hrany a zároveň se do nich vlisuje ornament nebo text (1 libra s vroubkovanou hranou a nápisem „DECUS ET TUTAMEN“, 2 eura s vroubkovanou hranou a vlisovanými hvězdičkami). Reliéf je naopak vyryt do razicího kruhu a tlakem při ražbě se okraje mince vtlačí do vyhloubených částí. Můžeme se setkat i s kombinací hrany hladké a vroubkované (50 h, 1 euro).

Existují i další způsoby zkoumání pravosti mincí. Zde je však třeba určitého technického vybavení – vlastnosti mince se můžou zkoumat v elektromagnetickém poli. Tato metoda je neinvazivní, zkoumaná mince se nijak nepoškozuje. Invazivní metodou může být například zkoumání chemických reakcí kovu s různými roztoky, řezání apod.

3. 3. Nejčastější způsoby padělání

3. 3. 1. Padělání bankovek

Papír představuje jeden z nejobtížněji překonatelných a nejhůře napodobitelných ochranných prvků. Jak již bylo uvedeno, bankovkový papír ve skutečnosti není skutečným papírem a navíc je prakticky nedostupný. Padělatelé proto používají papír, který je nejpodobnější, ovšem nemá ani zdaleka požadované vlastnosti. Trhá se, láme a postrádá svůj specifický zvuk. Padělatelé se tento nedostatek snaží

zakrýt uměle vytvořenou patinou, kterou bankovka získává v oběhu. Bankovky se různě polévají např. kávou, potom se žehlí, nosí po kapsách, válí po zemi atd.

K napodobení **ochranných proužků** se používá nejčastěji hliníková fólie, která se vzhledově nejvíce blíží originálnímu proužku. Často se na bankovku dolepují pouze „okénka“. U kvalitnějších padělků se proužek vlepuje mezi rub a líc a teprve poté se slepí (tzv. „sendvič“). Okénka se následně do papíru vyškrábnou jehlou. Mikrotext se na proužku prakticky nevyskytuje.

Vodoznak se buď úplně vynechává nebo je různými způsoby natištěn. Je možné jej natisknout světle žlutou barvou přímo na líc nebo rub bankovky (vždy ale jen na jednu stranu, aby tak vznikla iluze při průhledu). U tzv. sendvičů se vodoznak tiskne před slepením dovnitř bankovky.

Ochranná vlákna, která se nacházejí na povrchu, se při reprodukci objeví. Je taky možné je různými barvami dokreslit. Můžeme se ale setkat i s propracovanějším způsobem napodobení. Jak bylo uvedeno, vlákénka pod UV lampou různobarevně svítí. Proto se bankovka potře chemikálií, která způsobí, že je pod UV lampou celá tmavá (jako pravá). Vlákénka ale svítí, protože se do papíru vyškrábnou jehlou.

Napodobení tiskových technik

Napodobení tiskových technik je v současné době nejjednodušší za celou éru existence bankovek. Technický vývoj v oblasti reprodukčních technologií dnes umožňuje vyrobit relativně kvalitní padělků a navíc ve velkém množství za pomoci běžně dostupných a levných zařízení, jako jsou tiskárny, skenery, barevné kopírky apod.³¹

³¹ Resnick, A.: Money, Lucent Books, San Diego 1995, s. 91.

„Na kopírce vyrobil miliony korun“, Mladá fronta DNES, 2. srpna 2003. Detektivové z Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) zatklí na konci ledna 2003 mladého podnikatele, který obchodoval s výpočetní technikou. Ten na laserové tiskárně vyrobil zhruba osm milionů korun, přičemž kvalita padělků byla vysoká. Jedná se o jednu z největších akcí útvaru.

Nejčastěji se pro tisk falešných bankovek užívají laserové nebo inkoustové tiskárny. Na první pohled rozdíl mezi těmito dvěma způsoby není patrný, projeví se až při detailním zkoumání. Laserová tiskárna pracuje na principu „zapékání“ prášku, který je umístěn v toneru. Obraz se ve skutečnosti neskládá z tenkých linek, ale barevných bodů více či méně zhuštěných a rozmístěných v pravidelných intervalech (např. v podobě šrafování). Při velkém zvětšení se obrazec rozloží do geometricky uspořádaných čar složených z teček.

Inkoustová tiskárna je vhodnější pro kvalitní reprodukci. Funguje na principu barevných skvrn rozprsknutých na papír v závislosti na množství barvy na předloze. Tisk v tomto případě postrádá laserovou dokonalou symetrii, ale celkový dojem bankovky působí na lidské oko přirozeněji. Lidské oko vnímá rozprsknuté nebo pravidelné body jako kompaktní obrazec či linii.

Technika hlubotisku nebývá na padělcích použita, padělky postrádají plastičnost, proto i na omak je papír jiný. Uvedenými způsoby není možné zachytit veškeré detaily, jemné linie, mikrotext atd. Linie se pod mikroskopem slévají v kompaktní plochy, spousta detailů zcela mizí. Podobné je to s barevností. Barvy na padělcích nepřecházejí tak plynule, stejně tak tato zařízení nedokážou zachytit veškeré odstíny, což se na celkovém vzhledu také projeví.

Výjimečně se lze u padělků setkat s ofsetovou technikou, která je v porovnání s laserovým nebo inkoustovým tiskem o mnoho kvalitnější.

Nedostatek plastičnosti, kterou dává bankovce hlubotisk, se někdy padělatelé snaží napodobit promáčknutím hlavního obrazce do rubu bankovky. Výsledky ovšem nejsou přesvědčivé, napodobení hlubotisku se v praxi téměř nevyskytuje.

Soutisková značka vyžaduje, aby obě strany bankovky byly tištěny zároveň. Vzhledem k tomu, že u padělků se každá strana tiskne zvlášť, není možné zajistit, aby do sebe oba obrazce při průhledu přesně

zapadaly. Padělatelé tento ochranný prvek opomíjejí, seřizovat tisk, popř. dokreslovat chybějící části značky, je příliš pracné.

Opticky proměnlivá barva je napodobitelná běžně dostupnými metalickými barvami. OVI se na originálech užívá pro tisk drobných obrazců, které střídají dvě barvy při různém dopadu světla. Metalická barva tuto schopnost sice nemá, ale na první pohled vyvolává obdobný vizuální dojem, proto ani běžný příjemce autenticitu OVI nezkoumá.

Pro napodobení originálního číslování bankovek si profesionální padělatelské dílny vyrábějí vlastní číslovače, kterými se falešným bankovkám dodávají určitá autenticita. Pokud jsou bankovky udávány ve větším množství najednou (zpravidla dealerovi nebo kupci), střídají se na bankovkách alespoň čtyři různá sériová čísla. U padělků horší kvality (často pouze vytištěných na tiskárně) se číslování zpravidla nenapodobuje, padělky se tisknou i s původním číslem.

Určitou zvláštnost představuje tzv. **Shapirův řez**, kdy rozřezáním a následným slepením více bankovek je získána jedna bankovka navíc. Výsledné bankovky jsou pak užší nebo kratší a obrazec je deformovaný.

3. 3. 2. Padělání mincí

Nejčastějším způsobem padělání je odlití z barevně podobných kovů, popř. odlití a následné galvanické pokovení z barevně podobného kovu. V oběhu se ale vyskytují i padělky mincí, které jsou ražené. To již nasvědčuje tomu, že se padělání začaly věnovat i profesionální padělatelské dílny.³²

V současné době je padělání mincí, pokud se jedná o Českou republiku, resp. Evropskou unii, opět na vzestupu. Hlavním důvodem je existence jednotné evropské měny, která je relativně silná a stabilní, je národní

³² Analytické materiály Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Policie ČR.

měnou zhruba v polovině států Evropské unie³³ a směřitelná prakticky ve všech zemích světa.

3. 4. Pozměňování peněz

Pozměněné peníze představují minimum z celkového počtu peněz zadržovaných v oběhu či policií. Pozměnit bankovku lze např. přepsáním určité hodnoty na hodnotu vyšší (typické zejména u starších verzí amerických dolarů, kde si jsou bankovky různých nominálních hodnot rozměry i barevně velmi podobné), nebo mohou být různě upravovány peníze vzaté z oběhu tak, aby se podobaly penězům platným. Kromě jednoduchého dokreslování, přepisování je možné se setkat např. s mechanickým či chemickým odstraňováním částí textů, změny jsou však patrné.³⁴

Závěrem

Vývoj digitálních technologií vede bezpochyby k tomu, že se v relativně brzké době podaří padělatelům překonat i ochranné prvky, které dnes patří k nejmodernějším (hologram, smart čipy v platebních kartách apod.). Je proto nutné, aby se odborná veřejnost zabývala neustále novými technologiemi, které by znamenaly vytvoření dalšího náskoku před padělateli. Může se jednat např. o další využití optických vlastností materiálů, zavedení digitálních či radiofrekvenčních technologií apod.³⁵ Austrálie např. od roku 1988 tiskne bankovky na speciálně upravený plast.³⁶ Mnohé z nich, které by byly schopny poskytnout bankovkám maximální ochranu, jsou ovšem velmi nákladné a není možné je v praxi

³³ Evropskou měnovou unii v současné době tvoří Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko, Řecko a Španělsko.

³⁴ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK Praha, 2004, s. 233.

³⁵ Haist, T., Tiziani, H. J.: Optical detection of random features for high security applications, Institut für Technische Optik, University of Stuttgart, zveřejněno v databázi Pro-Quest 7. července 1998.

Juels, A., Ravikanth, P.: Squealing Euros: Privacy Protection in RFID-Enabled Banknotes, zveřejněno v databázi Pro-Quest v září 2003.

Voloshynovskiy, S., Herrigel, A., Pun, T.: Blur/Deblur Attack against Document Protection Systems Based on Digital Watermarking, zveřejněno v databázi Pro-Quest v červnu 2003.

³⁶ Resnick, A.: Money, Lucent Books, San Diego 1995, s. 95.

plošně zavést. Vývoj proto směřuje i do zavádění určitých „rozpoznávacích“ zařízení instalovaných do počítačů, skenerů či kopírek. Tato ochrana ovšem má své nevýhody v tom, že tato zařízení někdy nedokážou rozlišit bankovku od jiné předlohy a mohou potom odmítnout kopírovat nebo tisknout takové předlohy, jako jsou mapy, obrázky atd.

Nesmíme ovšem zapomínat na to, že nejlepší ochranou proti padělání je pozorný příjemce peněz. Pokud si každý trochu pečlivěji prohlédne přijatou bankovku a bude věnovat pozornost základním ochranným prvkům (hlubotisk, proužek, vodoznak), z velké části bude oběh padělků znemožněn. Proto by měla být největší pozornost věnována především prevenci a masivnějším informačním kampaním ze strany příslušných orgánů, tj. policie a především ČNB. Domnívám se, že informování veřejnosti o výskytu padělků a o tom, jakým ochranným prvkům mají věnovat pozornost, je nedostatečné. Velkou mezeru spatřuji v informování veřejnosti o ochranných prvcích eur a výskytu jejich padělků. Euro sice není naším zákonným platidlem, přesto je na našem území běžně používáno a čeští občané jej velmi často nakupují pro cesty do zahraničí.

4. PRÁVNÍ OCHRANA MĚNY

Právní ochranu měny v užším slova smyslu představuje soubor sankčních ustanovení, která postihují jednání způsobilá ohrožit bezpečnost platebního systému a důvěryhodnost měny.³⁷ V této souvislosti rozlišujeme dvě roviny, rovinu práva přestupkového a rovinu práva trestního.

První rovina poskytuje měně ochranu před méně závažným jednáním spočívajícím v neoprávněné reprodukci bankovek a mincí bez úmyslu udat takové napodobeniny jako pravé. Podmínky, za kterých lze platidla reprodukovat, jsou upraveny ve vyhlášce ČNB č. 36/1994 Sb., o podmínkách, za kterých lze reprodukovat bankovky, mince, šeky, cenné papíry a platební karty a vyrábět předměty, které je úpravou napodobují. Korespondujícím sankčním ustanovením k této vyhlášce je § 27 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého se přestupku na úseku financí a měny dopustí ten, „kdo neoprávněně zhotoví reprodukci nebo zaměnitelnou napodobeninu bankovky, mince, šeku, cenného papíru nebo platební karty znějící na tuzemskou nebo cizí měnu anebo neoprávněně zhotoví předmět úpravou napodobující bankovku, minci, šek, cenný papír nebo platební kartu.“ Za přestupek lze uložit pokutu do 5 000 Kč.

Rovina práva trestního reaguje na kvalitativně závažnější způsoby jednání, která měnu, resp. její funkci, ohrožují či narušují. Z hlediska rozlišení, zda se v konkrétním případě bude jednat o přestupek či o trestný čin padělání a pozměňování peněz, má význam subjektivní stránka posuzovaného jednání. Zmíněný přestupek postihuje již samotné neoprávněné zhotovení reprodukce či napodobeniny bez ohledu na její zamýšlené použití. Pokud pachatel tyto předměty zhotoví s úmyslem udat je jako pravé, může se dopustit trestného činu padělání a pozměňování

³⁷ V širším slova smyslu se právní ochranou měny rozumí soubor norem upravujících tuto oblast komplexně, tj. stanovení orgánů odpovědných za zajišťování bezpečnosti peněžního oběhu, stanovení zákazů určitých jednání a sankcí za jejich porušení, stanovení povinností příslušných orgánů taková jednání stíhat, včetně norem mezinárodního práva.

peněz.³⁸ Rozhodující je zde rovněž kvalita reprodukce či napodobeniny. Tyto předměty musí splňovat definici „padělaných peněz“ (str. 32).

4. 1. Historie právní ochrany měny na našem území

Do roku 1919 byla měna chráněna příslušnými ustanoveními rakouského trestního zákoníku z roku 1852. Měna byla chráněna jak obecnými ustanoveními o podvodu, tak ustanoveními zvláštními (např. § 118 - falšování mincí). V rakousko – uherském trestním právu se pojmem padělání/falšování rozuměla činnost spočívající v tom, že se jistá označení, jimiž se ověřují skutečnosti právně důležité, buď neoprávněně zhotoví (napodobí) anebo se takové pravé označení neoprávněně mění. Pojem „označení“ zahrnoval např. veřejné úvěrní papíry, mince, pečeti veřejných úřadů, obchodní a průmyslové známky na zboží apod.

Krátce po vzniku Československé republiky byl přijat nový zákon č. 269/1919 Sb., o padělání peněz a cenných papírů, který zrušil pasáže trestního zákoníku týkající se peněz a upravil tuto oblast komplexně. Velmi moderní ustanovení představoval § 12 zákona, který stanovil, že „peníze cizozemské rovnají se tuzemským“. Trestně postiženy tak mohly být i osoby, které na našem území padělaly měnu cizího státu. Československá republika patřila k prvním státům, které tuto zásadu do svého právního řádu zakotvily. Předmětem ochrany byly peníze papírové i kovové, kolky, které byly určeny k okolkování bankovek, dlužní úpisy a akcie.

Právní úprava byla srovnatelná s nyní platnými ustanoveními trestního zákona.³⁹ Trestné bylo padělání a pozměňování peněz s úmyslem udat je jako pravé anebo jako peníze vyšší hodnoty, rovněž tak účastenství na tomto trestném činu. Trestní sazby byly odstupňovány podle

³⁸ K tomu dále rozhodnutí Nejvyššího soudu 3To 42/90.

³⁹ Pro srovnání, § 1 zněl takto: „Zločinu se dopouští, kdo padělá peníze, aby je udat jako pravé, nebo kdo, dorozumív se ať před činem, ať po činu, s pachatelem nebo osobou jinak na činu zúčastněnou, jakýmkoliv způsobem spolupůsobí při padělání peněz nebo jejich udávání, jakož i ten, kdo bez takového dorozumění padělané peníze k tomu konci z ciziny do území Československé republiky dopraví. Vinník budiž potrestán těžkým žalářem, je-li souzen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nebo soudem vojenským, káznicí, je-li souzen občanským soudem na území druhdy uherském, v obou případech od deseti do patnácti let.“

závažnosti jednání. Doživotní těžký žalář hrozil zejména byly-li padělány peníze ve vysoké úhrnné ceně anebo padělal-li pachatel po živnostensku. V méně závažných případech hrozil těžký žalář od pěti do deseti let. Zákon obsahoval rovněž speciální skutkovou podstatu - kdo vědomě udával padělané peníze, jimiž mu bylo placeno jako pravými, dopustil se přečinu a hrozilo mu vězení od jednoho měsíce do jednoho roku. Po stránce subjektivní byl ve všech uvedených případech vyžadován úmysl. Pokud se jej nepodařilo prokázat, jednalo se o přešupek dle § 325 trestního zákoníku. Trestné bylo rovněž zhotovení, opatření si nebo přenechání padělatelských nástrojů jinému anebo nepřekažení nebo neoznámení padělání peněz úřadům.

Zákon o padělání peněz a cenných papírů byl zrušen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Skutkové podstaty týkající se padělání a pozměňování peněz byly do trestního zákona převzaty.

4. 2. Současná právní úprava

Současná trestněprávní úprava ochrany peněz je obsažena v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákon“) v hlavě druhé „Trestné činy hospodářské“ oddílu třetím „Trestné činy proti měně a trestné činy daňové“.

Z hlediska ochrany měny před paděláním je primární skutková podstata trestného činu padělání a pozměňování peněz (§ 140 tr. zák.). Stejně jako předchozí právní úprava i platný trestní zákon obsahuje speciální skutkovou podstatu udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 141 tr. zák.) a postihuje rovněž jednání „přípravné“ v § 142 - výroba a držení padělatelského náčiní.

Právní úprava je v souladu s mezinárodní Úmluvou o potírání penězokazectví, která byla uzavřena v Ženevě roku 1929 a vyhlášena byla ve Sbírce zákonů pod č. 15/1932 Sb. Smluvními státy jsou kromě Československé republiky mimo jiné Francie, Švýcarsko, Německo, Rakousko, Belgie, Velká Británie a Spojené státy americké. Právě

Československo spolu s Francií byli hlavními iniciátory uzavření Úmluvy.⁴⁰ Zásadní význam pro mezinárodněprávní ochranu měny má čl. 9, který zakotvuje zásadu univerzality, tzn. že cizinec, který se trestných činů dopustil na území cizího státu, bude potrestán stejně jako kdyby se těchto trestných činů dopustil na území státu, který tuto zásadu přijal, a dále čl. 5, podle kterého nelze z hlediska ochrany rozlišovat, zda se jedná o měnu vlastní či cizí (Československo bylo jednou z mála zemí, jejíž vnitrostátní právní úprava takové ustanovení obsahovala ještě před uzavřením Úmluvy).

4. 3. Skutkové podstaty trestných činů proti měně

4. 3. 1. Padělání a pozměňování peněz - § 140 tr. zákona

Skutková podstata trestného činu padělání a pozměňování peněz (§ 140 tr. zák.) postihuje jednání, která představují nejzávažnější ohrožení či narušení **objektu**, který je těmito ustanoveními chráněn, a tím je bezpečnost a funkčnost platebního systému a také důvěryhodnost peněz, bezhotovostních platebních prostředků a cenných papírů (§ 143 tr. zák.).

Objektivní stránka spočívá v

- padělání peněz (v úmyslu udat je jako pravé)
- pozměnění peněz (v úmyslu udat je jako platné nebo jako peníze vyšší hodnoty)
- opatření takových peněz sobě nebo jinému anebo jejich přechovávání
- udání takových peněz jako pravých⁴¹

⁴⁰ Jednou z hlavních příčin, proč se Československo zasazovalo o přijetí Úmluvy, byla tzv. „aféra prof. Meszárosze“. Prof. Meszáros stál v čele skupiny maďarských penězokazců, která po 1. světové válce padělala československá platidla údajně za účelem ohrožení stability měnového systému Československa. Skupině se podařilo vyrobit enormní množství kvalitních padělků (stupeň zdařilý až nebezpečný), odhadem asi 225 tis. kusů za 112,5 mil. Kč. Do oběhu se dostala pouze malá část – asi 7,000 kusů, objevily se ale v řadě evropských zemí. Masivním paděláním franků byla podobně postižena o několik let později Francie, kde v čele padělatelské skupiny stál kníže Windischgraetz“.

⁴¹ Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část, ASPI publishing, Praha 2004, s. 322.

Padělanými penězi jsou jakékoli napodobeniny, které vzhledem ke své kvalitě mohou být při udávání, třeba jen za určitých okolností (např. při placení za snížené viditelnosti v nočním podniku apod.), zaměněny s pravými penězi a dostat se tak do oběhu.⁴² Pokud se ale jedná o takové napodobeniny, které ani za mimořádně nepříznivých podmínek pro příjemce nejsou schopny se do oběhu dostat, resp. být zaměněny za pravé peníze, nebude se již jednat o trestný čin padělání a pozměňování peněz, ale v úvahu může připadat trestný čin podvodu podle § 250 tr. zák. Padělek se posuzuje bez ohledu na konkrétní okolnosti případu, tzn. že za normálních okolností i zcela evidentní falzifikát, např. ručně malovaný, může být klasifikován stupněm 5.

V praxi se lze poměrně často setkat s případy, ve kterých jsou padělky vyrobeny mladistvými zcela jednoduchým způsobem na počítači v úmyslu pouze „zkusit, jestli to vyjde“. Padělky jsou převážně klasifikovány stupněm 4 nebo 5, mladiství jsou pak odsouzeni za trestný čin, resp. provinění padělání a pozměňování peněz.⁴³

Padělky se z hlediska své kvality rozdělují do **pěti stupňů nebezpečnosti**.⁴⁴ Toto dělení má význam zejména pro posouzení stupně společenské nebezpečnosti jako jednoho ze znaků trestného činu.

⁴² Padělané peníze musí být alespoň za takovýchto okolností způsobilé k tomu, aby pachatel porušil zájem spočívající v ochraně měny. K tomu dále rozhodnutí Nejvyššího soudu 3To 42/90.

⁴³ „Na padělání peněz se nejvíce podílela mládež“, Právo, 31. ledna 2005. V roce 2004 mladiství tvořili většinu pachatelů padělání peněz vyšetřovaných v tomto období na Chebsku; „Skupina mladistvých je podezřelá z padělání bankovek“, ČTK, 6. května 2005.

⁴⁴ Surga, L.: Padělky peněz nejen očima statistiky, Bankovníctví č. 5/2001, s. 27; Pekárek, J.: Poznáte padělek bankovky?, nakl. Pragoeduca, Praha 2000, s. 58. Stupně nebezpečnosti jsou následující:

- 1. Velmi nebezpečný** - použitá technika tisku se shoduje s originální, většina ochranných prvků je dobře napodobena. Předpokládá se u nich, že je pozná jen odborník, který zná charakteristické znaky těchto padělků.
- 2. Nebezpečný** - použité techniky tisku se nemusí zcela shodovat s originálem, ale většina prvků je napodobena. Zde se předpokládá, že by jej měl rozeznat přijímající, který má dostatečné znalosti o pravých penězích a věnuje přijímaným penězům dostatečnou pozornost.
- 3. Zdařilý** - technika tisku se od originálu výrazně liší, řada ochranných prvků je vynechána nebo je nedokonale napodobena. K oklamání je způsobilý při běžném placení za nepříznivých podmínek pro příjemce (např. padělek vytištěný na laserové či inkoustové tiskárně).
- 4. Méně zdařilý** - v podstatě se jedná o horší provedení varianty č. 3. K oklamání příjemce je způsobilý jen za zvlášť nepříznivých okolností.
- 5. Neumělý** - různé neumělé kresby a primitivní napodobeniny způsobilé k oklamání příjemce jen za mimořádně nepříznivých podmínek.

Paděláním je činnost spočívající v úplném vyhotovení peněz, **pozměňováním** je naopak činnost spočívající v pouhé úpravě peněz pravých. Mohou být upravovány jednak peníze již vzaté z oběhu tak, aby vypadaly jako peníze platné, popř. mohou být také upravovány zákonné peníze jednoho státu na zákonné peníze jiného státu,⁴⁵ anebo peníze nižších hodnot na peníze hodnoty vyšší. Určitou zajímavostí je sestavování peněz tzv. Shapirovým řezem, při kterém jsou původní bankovky pozměněny (je z nich vyňata určitá část) a nově sestavená bankovka je padělkem.

Opatřením se rozumí jakýkoliv způsob nabytí padělaných či pozměněných peněz. Nejčastěji se bude jednat o koupi, může se jednat i o nabytí darem, krádeží apod.

Přechováváním je jednání, které spočívá v dispozici penězi jinými způsoby než je jejich udávání nebo nabytí. Není důležité, zda budou tyto peníze jakýmkoliv způsobem dále použity (udáním do oběhu, prodejem). Nejčastěji se bude jednat o jejich ukrytí nebo převoz.

Udáváním padělaných nebo pozměněných peněz jako pravých je jejich využití v rámci platebního styku. Formy udávání mohou být různé, zejména se bude jednat o placení, v úvahu ale mohou připadat jiné způsoby využití, např. jako zástavy, půjčky.⁴⁶

Subjektivní stránka

Paděláním a pozměňováním peněz je trestný čin úmyslný. Úmysl musí zahrnovat skutečnost, že se jedná o peníze padělané nebo pozměněné,

⁴⁵ Po roce 1990 byly časté případy, kdy byl na polských bankovkách v hodnotách 500 a 1000 zlotých měněn nápis „NARODOWY BANK POLSKI“ na „ČESKÍ“. Na dnes již neplatných bankovkách 500 peruánských intis byl nápis „BANCO CENTRAL DEL PERU“ přelepen hliníkovou fólií s nápisem „FUNF HUNDERT MARK“.

⁴⁶ Tremmel, G.: Counterfeit Currency of the Confederate States of America, McFarland and Company, Jefferson, North Carolina 2003, s. 30. Sofistikovanějším způsobem udávání padělků do oběhu je např. ukládání padělků u bank na základě depozitní smlouvy. Tato smlouva opravňuje k vyzvednutí uložené částky, již se ale jedná o peníze pravé, protože smlouva zavazuje banku k vydání stejné částky, nikoliv stejných peněz. Dnes je již takový způsob udávání vzhledem k vývoji ochranných prvků málo pravděpodobný. V oběhu se ovšem i dnes vyskytují a stále se vyrábějí tzv. „superdolary“, padělky amerických dolarů, které jsou velmi nebezpečné a od pravých dolarů se liší pouze v některých ryteckých detailech. V tomto případě by tedy bylo možné uvažovat i o popsaném způsobu udávání padělků, které by zaměstnanci banky neodhalili.

pokrývá také výše uvedená jednání. Co se týče jednání spočívajícího v opatření a přechovávání, není rozhodné, za jakým účelem byly takové předměty vyrobeny. Může jít např. o bankovky vyrobené pro filmové účely, tedy legálně zhotovené reprodukce.

Trestný čin padělání a pozměňování peněz je **dokonán** v okamžiku, kdy

- byly peníze padělány nebo pozměněny,
- byly opatřeny či začaly být přechovávány nebo
- byly udány jako pravé.

Pojmem „peníze“ se myslí i jedna bankovka či mince.

Jednou z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby je u tohoto trestného činu skutečnost, že pachatel se trestného činu dopustil jako **člen organizované skupiny**.⁴⁷ Trestná činnost spočívající v padělání peněz a jiných platebních prostředků je oproti jiným druhům organizované trestné činnosti, jako je například obchodování s lidmi nebo s omamnými látkami, velmi specifická, co se týče možností odhalování struktur zapojených do výroby a distribuce padělků. Centrála, odkud je řízen veškerý obchod s tímto zbožím, spolu s tzv. padělatelskou dílnou, se často nachází v zahraničí, navíc ve státech, kde je obecně organizovaná kriminalita velmi vysoká a nedaří se ji účinně potírat (např. Bulharsko,⁴⁸ Rumunsko, Albánie⁴⁹). Obtížná je také spolupráce s příslušnými policejními složkami cizích států, což je také jeden z důvodů, proč se velmi malé procento pachatelů trestného činu padělání daří usvědčit za trestný čin, kterého se dopustili jako členové organizované skupiny. Pro ilustraci v roce 2005 byly stíhány za trestný čin dle § 140 odst. 3 písm. a) 2 osoby, v roce 2004 - 3 osoby, v roce 2003 –

⁴⁷ K pojmu organizované skupiny blíže Šámal, P., Rizman, S., Púry, F.: Trestní řád - komentář, C. H. Beck, Praha 2003, s. 633.

⁴⁸ Toto tvrzení samozřejmě nelze chápat bezvýjimečně, viz např. zpráva ČTK ze dne 18. února 2004 „V Bulharsku zadrženy falešné dolary, zatčeni dva padělatelé“. Bulharské policii se ve spolupráci s tajnou službou USA podařilo zajistit více než 200.000 falešných dolarů. Tiskárna v Burgasu byla pod tajným dohledem už několik měsíců, a to poté, co byly zadrženy falešné dolary bulharského původu v Kalifornii ve Spojených státech. Při jiné policejní akci evropská policejní centrála Europol společně s bulharskou policií zabavily 300.000 falešných eur v tajné tiskárně ve Varně. Obě tiskárny patřily ke dvěma různým padělatelským sítím.

⁴⁹ Hysí, V.: Organised Crime Control in Albania: The Long and Difficult Path to Meet International Standards and Develop Effective Policies, in: Fijnaut, C., Paoli, L.: Organised Crime in Europe, Concepts, Patterns, and Control Policies in the European Union and Beyond, nakl. Springer, Dordrecht 2004, s. 963 – 986.

žádná osoba, v roce 2002 – 3 osoby, v roce 2001 - 8 osob. Tyto padělatelské dílny pracují natolik profesionálním a sofistikovaným způsobem a jsou natolik stabilní, že zde již připadá nepochybně v úvahu jejich klasifikace jako zločinného spolčení. Výše uvedené obtíže s operativním rozpracováním činnosti takových zločineckých struktur vedou ovšem také k tomu, že pro trestný čin účasti na zločinném spolčení (§ 163a tr. zák.) ve spojení s penězokazectvím dosud nebyla stíhána žádná osoba.⁵⁰

Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je dále to, že trestný čin byl spáchán **ve značném rozsahu**. Značným rozsahem se nemyslí pouze částka, kterou pachatel vyrobil/udal. Při posuzování značného rozsahu se vždy přihlíží ke konkrétním okolnostem případu, tzn. že je nutné posuzovat např. i dobu, po kterou se pachatel dopouštěl trestné činnosti, zda se této činnosti dopouštěl soustavně apod.

Jednočinný souběh trestného činu padělání a pozměňování peněz dle § 140 odst. 2 alinea druhá tr. zák. a trestného činu podvodu dle § 250 tr. zák. je možný. Trestného činu podle § 140 odst. 1 tr. zák. se dopustí mimo jiné ten, kdo padělané nebo pozměněné peníze udá jako pravé. Trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. se dopustí také ten, kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl nebo využije něčího omylu a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Může se jednat např. o situaci, kdy někdo padělanou bankovku rozmění v obchodě za pravé peníze.

Při posuzování takového jednání se může naskytnout otázka, zda udávání padělaných peněz do oběhu není pouze zvláštním případem podvodného jednání, tedy zda se nejedná mezi těmito dvěma ustanoveními o vztah speciality, který jednočinný souběh vylučuje. Vrchní

⁵⁰ K definici zločinného spolčení podrobně Šámal, P., Rizman, S., Půry, F.: Trestní řád, komentář, nakl. C. H. Beck, Praha 2003, s. 633. Pojmy zločinného spolčení a organizované skupiny se značně přiblížily novelou § 89 odst. 17 tr. zák. provedenou zákonem č. 134/2002 Sb., která definici zločinného spolčení značně zjednodušila a plně tak vyhovuje definicím organizovaného zločinu v mezinárodních dokumentech. Viz Šámal, P.: Nad institutem korunního svědka, in: Nad institutem korunního svědka – sborník příspěvků z odborného semináře konaného 6. února 2003 na Právnické fakultě ZČU v Plzni, Plzeň 2003, s. 47. *Přesto bylo za trestný čin účasti na zločinném spolčení odsouzeno do dnešní doby pouze minimum osob, v praxi se stále nedaří všechny prvky zločinného spolčení prokázat.*

soud ve svém rozhodnutí 1 To 43/94 dospěl k závěru, že o vztah speciality se nejedná, protože každé ustanovení chrání jiné společenské vztahy. V prvním případě je objektem ochrana měny jako takové, ochrana funkčnosti a stability peněžního oběhu, kdežto v druhém případě se jedná o ochranu majetku a majetkových práv. To vyplývá již z toho, že jako udávání do oběhu je možné postihovat i „nezištné“ jednání, např. darování, nebo udávání z důvodů politických, které má sloužit např. k ochromení peněžního systému státu.

V této souvislosti je vhodné zmínit rovněž **motiv trestného činu**. Motivem je v zásadě vždy zisk, pachatelé padělají či udávají peníze, aby se obohatili. V historii se ale můžeme setkat i s motivem politickým. Padělané britské libry nacisty za druhé světové války v Sachsenhausenu měly být shazovány na území Británie a měly vyvolat chaos a destabilizaci britského peněžního systému.⁵¹ Stejný motiv stál i za zmiňovanou aférou prof. Meszárosze.

4. 3. 2. Udávání padělaných a pozměněných peněz - § 141 tr. zákona

Tato privilegovaná skutková podstata postihuje méně závažná společenská jednání, proto je i trestní sazba podstatně nižší než tomu je u základních skutkových podstat v § 140 tr. zák. (je možné uložit trest odnětí svobody do dvou let, peněžité trest nebo propadnutí věci). Podmínkou je, aby pachatelé byli padělanými či pozměněnými penězi placeno, tzn. pachatel je získal v rámci platebního styku jako protihodnotu za určité plnění. Toto ustanovení se proto nevztahuje na ty, kteří padělky získali jiným způsobem, např. darováním, nálezem apod. (v těchto případech se použije § 140 tr. zák.).

Pachatel v době placení neví o tom, že je mu placeno padělky. Je to tedy ustanovení, které se v zásadě vztahuje na poškozené trestným činem podle § 140 tr. zák. Pokud tyto osoby zjistí, že obdržely padělek, mají povinnost jej odevzdat policii, resp. státnímu zástupci (na základě § 168 tr. zák. zde existuje oznamovací povinnost, resp. možnost spáchání

⁵¹ Elam, S.: Hitlerovi padělatelé, Chvojko nakladatelství, Praha, 2000. Padělky byly klasifikovány jako velmi nebezpečné a i když nebyly udány do oběhu ve větším množství, přece jen byla britská vláda nucena stáhnout některé typy bankovek z oběhu.

trestného činu neoznámění trestného činu). Padělky se ovšem odevzdávají bez náhrady, což někdy svádí poškozené k dalšímu udání nebo alespoň pokusu je udat zpět do oběhu. V této souvislosti je třeba zmínit judikát Ústavního soudu IV. ÚS 38/06, který se zabývá otázkou volné směnitelnosti peněz a jejich nabytí v dobré víře od osob, které nejsou podnikateli a nevztahují se na ně ustanovení devizového zákona. Ústavní soud judikoval, že pokud jsou padělky získány od překupníka, i na tyto případy je možné aplikovat § 141 tr. zák. v tom smyslu, že penězi bylo placeno jako pravými. Peníze jsou univerzálním zbožím, které lze volně nakupovat (mají funkci platidla i oběživa).⁵²

4. 3. 3. Výroba a držení padělatelského náčiní - § 142 tr. zákona

Ustanovení § 142 tr. zák. postihuje v podstatě jednání přípravné. Nejedná se ovšem o přípravu k trestnému činu padělání a pozměňování peněz dle § 140 odst. 2 alinea 1 tr. zák. ve smyslu § 7 tr. zák., jelikož zde je podmínkou příprava již konkrétního trestného činu. V § 142 tr. zák. je postihována výroba padělatelského náčiní, jeho opatření sobě nebo jinému nebo přechovávání. K výrobě padělků při tom vůbec nemusí dojít, ani pachatel nemusí mít v úmyslu tento trestný čin spáchat či alespoň spáchat jej v dohledné době.

Nástrojem určeným k padělání jsou stroje, nářadí, nástroje a jiné předměty způsobitelné a určené k tomu, aby jimi byly vyrobeny padělky. Můžou to být matrice, softwarová zařízení, razidla, číslovače, tiskárny apod.

Jinými předměty jsou ostatní předměty sloužící k výrobě padělků, jako jsou barvy, papír, holografické fólie atd.

⁵² Stěžovatel udal do oběhu padělky eurobankovek, které získal za relativně nízkou cenu od překupníka (padělky nabyt v domnění, že jsou pravé). Stěžovatel byl odsouzen za trestný čin padělání a pozměňování peněz dle § 140. Obecné soudy vycházely z toho, že tato směna byla nelegální, v rozporu s devizovým zákonem (zák. č. 219/1995 Sb.), a proto není možné aplikovat § 141, který vyžaduje, aby bylo penězi placeno jako pravými, neboť zde nevystupují ve funkci oběživa nebo platidla. Dle Ústavního soudu peníze nejsou v dnešní době *res extra commercium*, a proto mohou být volně a legálně nakupovány a prodávány i osobami, na které se nevztahuje devizový zákon.

Úsilí policie v trestním řízení vede k tomu, aby byli pachatelé usvědčeni ze spáchání trestného činu dle § 140 odst. 2 al. 1 tr. zák. (ať už dokonaného či nedokonaného), kde jsou trestní sazby oproti § 142 tr. zák. nepoměrně vyšší. Vzhledem k tomu, že policie má v rámci odhalování a vyšetřování těchto trestných činů k dispozici i operativně pátrací prostředky a odposlechy, je tato snaha ve většině případů úspěšná (zde jsou myšleny případy odhalování profesionálních padělatelských dílen, tedy závažné případy organizované kriminality).

§ 143 tr. zákona – společná ustanovení

Ochrana se poskytuje nejenom penězům tuzemským, ale také cizím. Pojem peníze navíc trestní zákon pojímá extenzivně v souladu s neustálým vývojem moderních prostředků peněžního styku, proto se penězi rozumí také bezhotovostní platební prostředky (platební karty apod.). Ochrana je poskytována také tuzemským i cizím cenným papírům, které de facto představují pouze jinou formu peněz.

V říjnu roku 2007 byl vládě předložen návrh nového trestního zákoníku, který vznikl na půdě Ministerstva spravedlnosti⁵³ (předchozí vládní návrh rekodifikace trestního práva hmotného byl poslaneckou sněmovnou zamítnut v polovině roku 2006). Návrh sleduje trend, který zřejmě na dlouhou dobu ovládl českou normotvorbu, a to posun od obecnějšího vyjádření právních norem směrem k detailnímu popisu až kasuističnosti. Návrh trestního zákoníku je velmi rozsáhlý, mnoho ustanovení bylo doplněno nebo upřesněno tak, aby lépe vyhovovaly potřebám praxe i mezinárodním závazkům včetně závazků vyplývajících z členství České republiky v Evropské unii. Z hlediska ochrany měny před paděláním byly doplněny a zpřesněny stávající § 140 až § 142 tr. zák.⁵⁴ Bylo vyhověno zejména požadavkům rámcového rozhodnutí Rady ze dne 29. května

⁵³ Znění návrhu je zveřejněno na internetové stránce <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=160504>, stránka navštívena dne 31. října 2007.

⁵⁴ Např. odstavec 1 trestného činu výroby a držení padělatelského náčiní (§ 203 návrhu) zní: „(1) Kdo vyrobí, nabízí, prodá, zprostředkuje nebo jinak zpřístupní, sobě nebo jinému opatří nebo přechovává nástroj, zařízení nebo jeho součást, postup, pomůcku nebo jakýkoli jiný prostředek, včetně počítačového programu, vytvořený nebo přizpůsobený k padělení nebo pozměnění peněz nebo prvků sloužících k ochraně peněz proti padělení anebo vytvořený nebo přizpůsobený k padělení nebo pozměnění platebních prostředků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.“

2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (viz kapitola 6).⁵⁵

Je pravda, že současné znění § 140 až § 142 patří v trestním zákoně k těm obecnějším, které existují v takřka nezměněné podobě již několik desítek let a jsou doplněny stálou a bohatou judikaturou (výkladová praxe je ustálená, jen velmi málo se vyskytují výkladové nejasnosti, viz např. nález IV. ÚS 38/06). Na druhou stranu se domnívám, že i přes uvedenou stálost je trestní právo hmotné oblastí, na kterou by měly být kladeny mimořádné požadavky z hlediska určitosti právních norem (pokud stát trestá určité jednání, měl by jej vymezit velmi precizně). Velmi výrazným prvkem ovlivňujícím potřebu normy více „rozepisovat“ jsou také požadavky orgánů Evropské unie, které prostřednictvím předpisů unijního práva a posléze v rámci různých hodnotících misí vyvíjejí velký tlak na sjednocování a určitou kasuističnost právních řádů členských států Unie (k tomu více kapitola 6). Navrhovanou změnu z těchto důvodů hodnotím pozitivně, domnívám se však, že v praxi orgánů činných v trestním řízení se tato změna zásadním způsobem neprojeví.

Ze statistik soudů, které vycházejí z věcí pravomocně ukončených v konkrétním roce, vyplývá, že uložené tresty jsou v porovnání se sankcemi, které stanoví trestní zákon, relativně mírné, i když se v zásadě jedná o závažnou formu hospodářské kriminality (tabulka č. 1, str. 41). Pokud soud dojde k závěru, že stupeň společenské nebezpečnosti není vysoký, pachatel projevuje lítost apod., má dostatek možností trest modifikovat, popřípadě výrazně zredukovat. To se projevuje zejména v případech trestných činů páchaných mladistvými. Zde se jedná bohužel o poměrně rostoucí trend, kde je motivem často hloupost, často ale také touha po drahých věcech (mobilní telefony, značkové oblečení atd.). Tento vývoj u mladistvých bude mít pravděpodobně i nadále vzestupnou

⁵⁵ Kvůli požadavkům rámcového rozhodnutí je navrhován nový trestný čin neoprávněné výroby peněz (§ 204), jehož základní skutková podstata je následující: „Kdo neoprávněně, s použitím zařízení nebo materiálů k výrobě peněz určených a držných v souladu se zákonem, vyrobí peníze nebo prvky sloužící k ochraně peněz proti padělání, nebo

kdo neoprávněně vyrobené peníze nebo prvky sloužící k ochraně peněz proti padělání sobě nebo jinému opatří, vyveze, doveze, proveze, uvede do oběhu nebo přechovává, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“

tendenci, dnešní společnost čím dál více uznává materiální statky jako jediné kritérium úspěšného společenského postavení.⁵⁶ Jako velmi cenné a přínosné je třeba hodnotit preventivní kampaně, které realizují příslušné policejní útvary. Můžeme zmínit např. preventivní kampaň o problematice trestných činů proti měně, která probíhá v Hradci Králové.⁵⁷ Kromě informačních letáků umisťovaných do hromadných prostředků tato kampaň zahrnuje také přednáškovou činnost, besedy na školách,⁵⁸ prezentace problematiky na prezentačních akcích policie apod.

Nelze se ztotožnit s tvrzením, že přetrvávajícím nedostatkem, který negativně ovlivňuje vývoj v profesionalizaci policejní prevence, je dosavadní absence institucionálního zakotvení úkolů v zákonné normě.⁵⁹ Podle mého názoru zkvalitnění policejní práce v oblasti prevence není otázkou legislativní úpravy (není třeba policii svěřovat zákonem nová oprávnění), ale celkové změny náhledu policie na podstatu svého fungování. Policie po dlouhou dobu chápala sebe samu primárně jako nástroj represe, nikoliv jako instituci, která má především „sloužit“ veřejnosti. Tento postoj se ale v poslední době výrazně obrací směrem k tzv. community policing.⁶⁰ Policie začíná být k veřejnosti otevřená, vstřícná, komunikativní. Zároveň si uvědomuje, že nejlepším nástrojem boje proti kriminalitě je prevence.

⁵⁶ Viz Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, 2. přepracované vydání, ASPI, Praha 2004, s. 170 a 176. Dále např. „Padělání peněz v kraji“, Mladá fronta DNES, 13. března 2006. V roce 2005 došlo ve východních Čechách k výraznému nárůstu případů padělání a pozměňování peněz mladistvými. Policie vyšetřovala jednačtyřicet pachatelů, z nichž jednadvacet bylo mladistvých nebo nezletilých. „Nedostali kapesné? Tak si ho vyrobí!“, Píseňský deník, 6. března 2006. Někteří mladiství zkušeně využívají výpočetní techniku k tomu, aby si vyrobili falešné bankovky, ty pak udávají do oběhu. V soudní síni svého jednání velmi litují, většinou jim jsou pak vyměřeny podmíněné tresty nebo je od stíhání upuštěno. Trestem pro ně bývá již několikahodinový pobyt v cele a mašinérie policejního vyšetřování.

⁵⁷ Informační servis prevence kriminality, březen 2006, Ministerstvo vnitra ČR.

⁵⁸ Matoušek, O., Knotková, A.: Mládež a delikvence, Portál, Praha 1998, s. 267 – 274. Prevencí kriminálního chování jsou i výchovně preventivní programy vázané na školu, dobrý kontakt mezi rodinou a školou, vzdělávání v právu (např. v rámci občanské nauky).

⁵⁹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, 2. přepracované vydání, ASPI, Praha 2004, s. 198. Autor má na mysli absenci výslovného úkolu policie předcházet trestné činnosti v zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰ Tamtéž: s. 199.

Tabulka č. 1

§ 140 Padělání a pozměňování peněz	2006	2005	2004	2003	2002
Počet trestných činů	102	106	99	87	97
Počet odsouzených osob	91	96	90	73	89
z toho osoby od 15 do 17-ti let	18	18	17	13	8
Nepodmíněných trestů celkem	32	44	47	45	48
od 1 do 5-ti let	15	25	26	25	22
od 5 do 15-ti let	14	19	19	20	24
Podmíněných trestů	42	38	41	25	39
Zproštěno	13	19	17	18	17

Zdroj: Statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti.⁶¹

⁶¹ Statistické ročenky lze nalézt na internetových stránkách <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>, stránka navštívena dne 9. srpna 2007

5. VEDENÍ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ V PŘÍPÁDECH PADĚLÁNÍ A POZMĚŇOVÁNÍ PENĚZ

Samotnému zahájení trestního řízení zpravidla předchází úsek, ve kterém jsou získávány a zpracovávány poznatky nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. V této fázi (fázi šetření dle § 158 odst. 1 tr. řádu) postupuje policie v zásadě podle zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o policii“). Lze se setkat i s opačným názorem, a to, že v této fázi postupuje policejní orgán již zásadně podle trestního řádu.⁶² Dle mého názoru však je postup policejního orgánu v této fázi vázán pouze základními zásadami trestního řízení (policejní orgán nemůže využívat oprávnění dle tr. řádu, v této fázi zatím ani nepodléhá dozoru státního zástupce). Nicméně právě v této vázanosti základními zásadami jako vůdčími právními idejemi, na kterých je vybudována organizace trestního řízení,⁶³ spatřuji význam zařazení tohoto ustanovení do trestního řádu.

Zákon o policii v současné době neumožňuje používat invazivní nástroje, kterými by mohlo být zásadním způsobem zasahováno do práv a svobod jednotlivce jako je tomu v trestním řízení (sledování osob a věcí ve smyslu § 158d tr. ř., odposlech a záznam telekomunikačního provozu apod.), umožňuje ale policii konat poměrně rozsáhlou operativní činnost, a to prostřednictvím § 47 zákona o policii, který velmi obecně stanoví, že policejní útvary jsou oprávněny při plnění úkolů požadovat od státních orgánů, orgánů obcí, právnických a fyzických osob pomoc při plnění svých úkolů, zejména potřebné podklady a informace. Tyto orgány a osoby jsou povinny požadovanou pomoc poskytnout, pokud jim v tom nebrání plnění nebo dodržování povinností podle jiných obecně závazných právních předpisů.

Nelze proto souhlasit s tvrzeními, která se někdy u odborné veřejnosti objevují, že policie ve fázi před zahájením trestního řízení postrádá

⁶² Viz Šámal, P., Rizman, S., Púry, F.: Trestní řád - komentář, nakl. C. H. Beck, Praha 2003, s. 939.

⁶³ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, ASPI, Praha 1999, s. 44.

úpravu, která by jí operativní činnost umožňovala.⁶⁴ Názory, že policie dnes nemůže „operativně pátrat“ vycházejí spíše z faktického stavu uvnitř policie. Sloučení Kriminální policie a Úřadu vyšetřování v roce 2002 se velmi negativně projevilo v její vnitřní organizaci v podobě sloučení úkolů (operativních i tzv. právních), které před tím byly rozděleny mezi kriminalisty a vyšetřovatele. Současný stav, ve kterém každý policista musí plnit obě role, vede spíše k tomu, že na úkor práce v terénu se věnuje spíše administrativní činnosti spojené s vedením trestního řízení. Policie se tak již několik let nachází v jakési strnulosti, nutno však dodat, že zaviněnou spíše jejím vedením než novelizací trestního řádu.

Použití invazivních prostředků je v souladu s principy právního státu vázáno až na zahájení trestního řízení (§ 158 odst. 3), kdy také počiná povinnost státního zástupce postup policejního orgánu dozorovat. Od tohoto okamžiku policejní orgán postupuje plně dle trestního řádu a zákon o policii se stává normou podpůrnou.

V případech padělání a pozměňování peněz je určitou výhodou, že trestní řízení dle § 158 odst. 3 tr. ř. se zahajuje zpravidla téměř okamžitě, jakmile je získán poznatek o výskytu padělku. Již z této informace lze dovodit, že došlo ke spáchání trestného činu a je možné využívat za stanovených podmínek operativně pátracích prostředků.

Poznatky o výskytu padělku, resp. o možném spáchání trestného činu padělání a pozměňování peněz dle § 140 tr. zák., event. § 141 a § 142 tr. zák., získává příslušný útvar policie v zásadě dvěma způsoby:

- a) operativní cestou (kapitola 5. 1.)
- b) oznámením o výskytu padělku (kapitola 5. 2.)

5. 1. Vedení trestního řízení policejním útvarem specializujícím se na boj proti organizované kriminalitě

Získání poznatku operativní cestou je typické pro útvar, který se specializuje na boj s touto trestnou činností. Tím je u nás Útvar pro

⁶⁴ Růžička, M.: K oprávněním státního zástupce ve vztahu k postupu Policie České republiky předcházejícímu zahájení trestního řízení, Státní zastupitelství č. 7 – 8/2007, s. 18.

odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky (dále jen „ÚOOZ“).⁶⁵ Operativní cestou je míněno především získávání poznatků od informátorů, kteří tvoří součást podsvětí, policistou tzv. v terénu nebo např. v rámci trestního řízení vedeného pro jiný trestný čin (typicky se jedná o oblast drogové kriminality). Zde je velmi důležité, že se daří zachytit velké množství padělků ještě před tím, než se dostanou do oběhu.

Jedinečnost vedení trestního řízení tímto specializovaným útvarem spočívá v odlišném stylu práce, než která je obvyklá pro útvary policie s územně vymezenou působností (odbory Služby kriminální policie a vyšetřování „SKPV“, jsou začleněny a fungují v rámci policejních krajů a okresů). Ty mají na starosti vedení trestního řízení de facto pro všechny trestné činy, které jsou v jejich obvodech spáchány, což také znamená omezenou možnost personální i ekonomickou specializovat se na jednotlivé druhy závažné kriminality takovým způsobem jako výše jmenovaný útvar. Práce ÚOOZ je založena na neustálém sběru a vyhodnocování informací, vybudované síti informátorů, pohybu policistů v kriminálním prostředí. Rozpracování jednotlivých případů včetně procesního zajišťování důkazů je natolik složité, že doba od zahájení přípravného řízení do podání obžaloby může trvat i jeden rok a více.

Operativní cestou je nejčastěji získán poznatek, že nějaká osoba disponuje, resp. nabízí k prodeji, padělky určité měny za určitou cenu. Cena velmi napovídá o postavení této osoby v řetězci distributorů. Platí, že čím je cena za padělaný kus vyšší, tím je i postavení distributora v rámci řetězce dále od výrobce. Dále následuje vytvoření si bližšího obrazu o osobě distributora, resp. podezřelém. Konkrétnější údaje (jméno, přezdívká) jsou opět získávány operativní cestou, na jejich základě se potom provádí lustrace v informačních systémech policie, v evidencích vedených orgány veřejné správy (evidence motorových

⁶⁵ ÚOOZ je jeden z útvarů policie, které mají celorepublikovou působnost a zabývají se případy, které přesahují působnost jednotlivých krajských správ policie, mají mezinárodní prvek, jsou páchany organizovanými skupinami, či jsou jiným způsobem závažné. S výjimkou těchto případů je vedení trestního řízení v oblasti padělaní, resp. závažné hospodářské kriminality, svěřeno do působností krajských správ policie.

vozidel, evidence obyvatel, občanských průkazů) apod. Je vhodné rovněž získat „vzorek“ nabízených padělků.

Veškeré padělky a peníze, u nichž je podezření, že se jedná o padělek, jsou zasílány k posouzení Zkušebně platidel ČNB.⁶⁶ V některých případech jsou padělky zasílány k expertize i Kriministickému ústavu Praha, popř. odborům kriminalistické techniky a expertiz (OKTE), které fungují na krajských správách policie.⁶⁷ Jedná se o případy, ve kterých je např. zadrženo na různých místech větší množství padělků a je třeba zjistit, zda byly vyrobeny na stejné tiskárně, ze stejného papíru apod.

Kriministický ústav a všechny OKTE jsou znaleckými pracovišti v oboru kriminalistika. Zároveň však Kriministický ústav není centrálním útvarem, který by řídil i expertizní činnost těchto nižších článků, a tím de facto určoval i jejich věcnou příslušnost. V praxi je tak v důsledku neexistence centrálního řízení expertizní činnost prováděna nesystematicky a neekonomicky. Dochází např. k situaci, že na krajích se rozsáhle investuje do nákladné techniky, aby OKTE mohly dělat i velmi náročné a složité expertizy, které pak zdaleka nevyužívají, (např. genetické laboratoře), přičemž tyto expertizy by mohlo zajišťovat jediné pracoviště pro celou republiku.⁶⁸ Expertizní činnost by proto měla být řízena jediným útvarem - Kriministickým ústavem Praha, který by jednak metodicky řídil činnost všech pracovišť a dále by také rozhodoval, jak náročnou činnost budou zajišťovat pracoviště na krajích a okresech.

Na základě zjištěných údajů je potom padělků přidělen národní indikativ a indikativ Interpolu. Indikativ je evidenční číslo typu padělků.⁶⁹ Interpol

⁶⁶ Posudek obsahuje kromě obecných náležitostí sériové číslo, měnu, nominální hodnotu, emisní banku, údaje o papíru, ochranných vláknech, proužku a magnetismu, jsou zde uvedeny odlišnosti od pravé bankovky/mince atd. Součástí posudku je rovněž klasifikace stupně nebezpečnosti.

⁶⁷ Expertizní činnost v policii je zajišťována na třech úrovních: na okresních ředitelstvích fungují skupiny kriminalistické techniky, na krajích OKTE, celorepublikově pak Kriministický ústav Praha.

⁶⁸ K tomuto tématu Hlaváček, J.: Čtrnáct krajů a kriminalistická technika, Kriministický sborník č. 5/2006, s. 3 – 5, 70 - 71. Na druhé straně nesouhlasím s názorem autora vyjádřeného v tomto článku, podle kterého je zřizování pracovišť pouze následkem krajského nacionalismu a určité prestiže krajských ředitelů. I ze strany krajů bylo možné zaznamenat stížnosti na to, že žádosti o expertizy byly vyřizovány s velkými časovými prodlevami, a proto byly investice do krajských laboratoří nutností.

⁶⁹ Číslo padělaných bankovek se nejčastěji odvozuje od tzv. plate number (číslo tiskové desky a poloha bankovky na ní), které obsahují bankovky většiny měn, zejména eura a dolary. Tremmel, G.: Counterfeit Currency of the Confederate States of America, McFarland and Company, Jefferson, North Carolina 2003, s. 79 a násl.

jako mezinárodní organizace, která má za cíl mimo jiné maximálně zefektivnit boj proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, sjednocuje národní indikativy jednotlivých států, a tak je možné zjistit např. zda, kdy a kde ve světě se již stejný typ padělku vyskytnul. Podobný nástroj (v dnešní době podstatně využívanější) byl vytvořen v rámci Evropské unie. V závislosti na posouzení dopadu konkrétního případu výskytu padělků na Evropskou unii se padělkům udělují dvě třídy: společná evropská třída – zde spadají padělky vysoké kvality nebo padělky, které jsou na území EU významně rozšířeny, a místní třídy – padělky, které mají pouze lokální dopad.⁷⁰

Dotazováním do mezinárodních databází získává policejní orgán informace o tom, zda a kde ve světě se padělek již vyskytl, a může dále spolupracovat se zahraničními partnery.

Základní poznatky, které policejní orgán o podezřelém získá, je nutné dále rozpracovávat a prohlubovat. Zjišťuje se, v jakém prostředí se podezřelý pohybuje, která zařízení navštěvuje, s kým se stýká. Zpravidla se daří zjistit telefonní číslo podezřelého popř. jiných osob, které mohou být součástí struktury zločinecké organizace. V této fázi je již možné obrátit se na státního zástupce, aby podal soudu návrh na nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu dle § 88 tr. ř., event. na vydání příkazu k zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu dle § 88a tr. ř. Délka nařízeného odposlechu se stanovuje podle konkrétních okolností případu, nejčastěji ovšem na šest měsíců s tím, že je pravidlem, že se tato lhůta opakovaně prodlužuje.

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu je nejefektivnějším operativně pátracím prostředkem, který má policejní orgán k dispozici. Technická jednoduchost jeho použití, minimální riziko dekonspirace však také vede k určité pasivitě v činnosti policejních orgánů, neboť v zásadě umožňuje pouze

⁷⁰ Každý členský stát má vlastní lokální/místní třídu, do které zařazuje všechny padělky, jež se vyskytnou na jeho území. Pokud se padělků určitého typu v některém členském státě objeví určitý minimální počet (alespoň 75 ks) anebo jsou vysoké kvality, rozhodne Evropská centrální banka o udělení tzv. společné evropské třídy. ECB potom prostřednictvím Europolu informuje o vytvoření nové společné třídy členské státy (varovná správa). Varovná správa obsahuje technickou specifikaci padělku, tzn. detailní popis, detailní fotografie jednotlivých ochranných prvků, které umožňují identifikovat padělek apod.

„čekat“ na to, až se na záznamech z odposlechů objeví důležitá informace např. o předávce peněz, o vycestování podezřelého do zahraničí, o příjezdu ze zahraničí apod. V této souvislosti mohou být odposlouchávány i osoby, které jsou sice ve vztahu k podezřelému, ale které nemohou v zásadě být zdrojem relevantních informací. Přesto je odposlech nařízen a často i prodlužován z důvodů „co kdyby se něco důležitého přece jen objevilo“. U institutu odposlechů dle mého názoru zcela selhává kontrolní mechanismus v podobě státních zástupců i soudců, neboť státní zástupci se odvolávají na to, že nařízení vydává soud a soudci naopak tvrdí, že primární kontrolu účelnosti má vykonávat státní zástupce, neboť soudci jsou zcela odkázáni na informace, které jim poskytne policie.⁷¹ Toto přehazování odpovědnosti, ale také rezignace policejních orgánů na hledání jiných způsobů vedení operativní činnosti, má za následek enormní počet nařízených odposlechů.

V trestním řádu dnes chybí ustanovení, které by jednoznačně stanovilo subsidiaritu použití tohoto prostředku, tzn. umožňovalo by použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu pouze v případech, ve kterých nelze získat poznatky důležité pro trestní řízení jiným způsobem anebo by jejich získání bylo mimořádně obtížné⁷², resp. podstatně ztížené. Nedostatečné zdůraznění použití odposlechu jako prostředku ultima ratio bylo také jedním z hlavních důvodů vládního návrhu nové úpravy odposlechů v trestním řádu.⁷³ Podmínka subsidiarity by měla podstatně zpřísnit současnou velmi liberální právní úpravu, která jako jediné kritérium použití de facto stanoví pouze hledisko „obecné vyšší závažnosti“ úmyslného trestného činu, který je buď zvlášť závažný anebo k jeho stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Zvláště u kritéria existence mezinárodní smlouvy (které však přebírá i výše uvedený vládní návrh novely) lze mít pochybnosti o dostatečném legitimním právním základu pro takový zásah

⁷¹ Jirsa, J.: Kdyby se policie snažila, šlo by to bez odposlechů, Hospodářské noviny ze dne 29. března 2007, s. 2. Na druhé straně, pokud se jedná o odposlechy významných osob, např. politiků, i představitelé soudů tvrdí, že žádosti hodnotí zvlášť pečlivě.

⁷² K tomu např. Musil, J.: Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání, in: Organizovaná kriminalita z pohledu kriminologie a trestního práva, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, IKSP Praha, 1996, s. 72 – 79. Autor vymezuje subsidiaritu použití na případy, kdy je jiný způsob získání relevantních skutečností neúčinný nebo podstatně ztížený.

⁷³ Návrh vypracovalo Ministerstvo spravedlnosti, účinnost je navrhována k 1. lednu 2008. Viz sněmovní tisk č. 258/2007 na internetových stránkách: www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?stz=1&o=5&na=trestni%ED+%F8%E1d&t=&za=, stránka navštívena 6. listopadu 2007.

do práv jednotlivce. Mezinárodní smlouva může zavazovat státy ke stíhání prakticky „čehokoliv“, i takových trestných činů, které svou závažností neodpovídají pojetí zvlášť závažných trestných činů v našem trestním zákoně (např. krádeže automobilů, mobilních telefonů, porušování autorských práv, poškozování spotřebitele apod.), proto zde může docházet i k výrazné disproporcii. **Dle mého názoru by proto měl být požadavek existence mezinárodní smlouvy vypuštěn a případy/trestné činy, ve kterých lze odposlechy využít, by měly být zákonem vymezeny jednoznačně.**

Požadavek podstatně ztíženého získání významných skutečností by měl být vždy všemi orgány činnými v trestním řízení pečlivě zvažován a náležitě odůvodněn (na odůvodnění návrhu jsou kladeny v návrhu novely přísnější podmínky). Zároveň by měl nutit zejména policejní orgány efektivně využívat i jiné operativní metody, kterými ze zákona disponují (práce s informátory, používání agentů) včetně využívání a zdokonalování informačních systémů, efektivní výměny informací mezi jednotlivými útvary apod.⁷⁴

Problém výše uvedených nadbytečných zásahů do práv je dále v nově navrhovaném znění vyvažován jiným opatřením, a to institutem **zpětného informování o nařízeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu**. Osoby, vůči kterým byl odposlech nařízen, jsou státním zástupcem po pravomocném skončení věci informovány o tom, že byl odposlouchávány (pokud jsou ovšem známy) a mohou pak žádat o přezkoumání zákonnosti užití odposlechu Nejvyšší soud. Z toho plyne také možnost dotčených osob žádat náhradu škody či jinou satisfakci, např.

⁷⁴ Velkou komplikací pro policisty je existence velkého množství policejních informačních systémů (k dnešnímu dni je těchto systémů kolem třiceti). Některé z nich jsou úzce vázány na specifický účel využití nebo omezenou profesní skupinu, jiné jsou určeny k plošnému využití. Významným problémem je jejich nedostatečné propojení. Policista je v řadě případů nucen tentýž údaj zadávat opakovaně do různých informačních systémů, případně požadovaný údaj stejným způsobem získávat. Tento stav vede jednak k určité nechuť existující databáze využívat, dále ke zvýšené chybovosti způsobené mechanickým přepisováním stejných údajů a konečně k nemalým časovým ztrátám. Navíc je pravidlem, že útvary s celorepublikovou působností mají vlastní databáze, do které jiné útvary s celorepublikovou ani územně vymezenou působností nemají přístup, i když trestná činnost, které se věnují, spolu velmi úzce souvisí (odbory ÚOOZ, NPC, krajské správy policie). *Možným řešením je vytvoření jednoho komplexního informačního systému, který by byl zdrojem veškerých potřebných informací pro plnění úkolů policie.* Zjednodušení a sjednocení informačních systémů by mělo rovněž usnadnit analytickou činnost v policii.

omluvu. Nezbytností bylo z této povinnosti stanovit výjimky tak, aby nedošlo k ohrožení účelu trestního řízení (viz § 88 odst. 9 návrhu), a také vztáhnout výjimky na případy nejzávažnější trestné činnosti. Poskytnutí takto závažné informace sebou totiž nese vysoké riziko, že bude zmařeno např. odhalení další trestné činnosti téhož pachatele, existence dalších spolupachatelů organizované trestné činnosti, účastníků zločinného spojení nebo že budou zničeny důkazy. I když se tedy jedna věc pravomocně ukončí, je možné, že na jejím základě budou zahájena trestní řízení v jiných věcech. Pojem „účel trestního řízení“ uvedený v odstavci 9 se proto vztahuje obecně na jakékoliv trestní řízení a bude záležet na posouzení orgánu činného v trestním řízení (policejního orgánu), zda zpětným informováním neohrozí jiné rozpracované případy.

Zavedení tohoto institutu hodnotím velmi pozitivně, do policejní praxe však může přinést velké problémy, jelikož jednotlivé policejní útvary mohou vést přípravné řízení ve věcech, které se navzájem prolínají, aniž by o sobě navzájem věděly (v současné době se tak děje poměrně často). Nezbytné je podle mne vytvoření informačního systému, popř. využití některého ze stávajících, který by avizoval, že v určité kauze bude o použití odposlechu informováno.

Jako regulativ používání odposlechů se také nabízí **stanovení okruhu osob, vůči kterým lze této techniky použít.**⁷⁵ Smyslem je tedy vyloučení co největšího počtu osob, které nemají s trestnou činností nic společného, a přesto je do jejich soukromí státem zasahováno. Nedomnívám se však, že by bylo možné stanovit takový výčet, který by jednak chránil práva osob nedotčených trestnou činností, ale na druhé straně by nadměrně nekomplikoval odhalování závažné trestné činnosti a sběr důkazů. Kromě podezřelého a jiných osob, u nichž lze předpokládat účast na trestné činnosti, by zde musely být zahrnuty i další osoby, se kterými podezřelý důvěrně komunikuje (příbuzní, obchodní a jiní partneři), nedá se ale předem vyloučit, že ke sdělení důležitých skutečností může dojít i v rámci komunikace s jinými, „vzdálenějšími“

⁷⁵ K tomu více Musil, J.: Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání, in: Organizovaná kriminalita z pohledu kriminologie a trestního práva, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, IKSP, Praha 1996, s. 72 – 79.

osobami (např. v rámci objednávky určitého zboží, služeb u řádných podnikatelů).

Rovněž je námětem pro diskusi, zda by výše nastíněné regulační mechanismy neměly být použity také v rámci sledování osob a věcí či použití agenta. Domnívám se, že v případě sledování osob a věcí dle § 158d odst. 3 by tato úprava byla na místě. V těchto případech se nejedná pouze o prostorové odposlechy, které jsou svou povahou velmi podobné odposlechům telekomunikačního provozu, ale o veškeré sledování s pořizováním záznamů, včetně možností zásahů do domovní svobody. I tyto zásahy jsou svou povahou zcela srovnatelné s odposlechy a i zde regulace jejich použití selhává. Při tom je nutné zdůraznit, že se nejedná o zavedení další varianty kontroly, ale jde vlastně o způsob motivace k účelnému zacházení s odposlechy a jinými operativními prostředky. Tyto úvahy de lege ferenda jsou právě důsledkem toho, že kontrola, která je nastavena dle mého názoru adekvátně,⁷⁶ v praxi selhává, jelikož žádný odpovědný orgán není motivován požadavky nezbytnosti a účelnosti. Stěžít si lze představit, že by např. soudce nesl kárnou odpovědnost za to, že nařídil odposlech či sledování, ačkoliv to v daném případě nebylo nezbytné.

Na druhé straně velmi pečlivě by bylo třeba zvažovat podobnou úpravu u institutu agenta. U institutu agenta rovněž dochází k velmi významným zásahům do práv,⁷⁷ odtajněním jejich užití by ale docházelo spolu s ohrožením jejich života ruku v ruce i k „ničení“ použitelnosti policistů pro další případy a je třeba si uvědomit, že výchova a nasazení agenta do prostředí jsou časově velmi náročné a personální kapacity policie jsou rovněž omezené. Kontrolním mechanismem proti možnému zneužívání ze strany policie by proto mělo být důsledné přezkoumávání žádostí státním zástupcem a soudcem.

⁷⁶ Požadavek souhlasu soudu, resp. státního zástupce, chápu jako dostatečnou záruku zákonnosti použití operativní techniky, větší záruku si lze jen stěží představit.

⁷⁷ Policista může v důsledku předstírání jiné identity zasahovat velmi výrazně do soukromí osob, např. může získat možnost poslouchat různé telefonáty, vstoupit do obydlí, jiných prostor, seznamovat se s dokumenty apod.

I v případě agenta by dle mého názoru měla být vypuštěna možnost jeho použití pro úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, a to ze stejných důvodů, jaké byly uvedeny výše u odposlechů.

V úpravě institutu agenta velmi chybí ustanovení o jeho **beztrestnosti**. Současná právní úprava zakotvuje beztrestnost agenta pouze v případě účasti na zločinném spolčení (s výjimkou případů, kdy agent spolčení založil nebo zosnoval, viz § 163c tr. zák.), což je naprosto nedostačující. Součástí pronikání a následného etablování se ve zločineckých strukturách (což nemusí být pouze případy zločinného spolčení, ale jakékoliv jiné organizované skupiny) je také nutnost páchat některé trestné činy (např. ukrást automobil, prodat drogu, padělek, schvalovat genocidium), agent, který nic nepáchá, je samozřejmě podezřelý.⁷⁸ V praxi se proto policejní agenti musí pohybovat na hraně zákona, efektivní působení a získávání informací jim je v mnohých případech znemožněno. Beztrestnost agenta je nyní součástí návrhu nového trestního zákoníku (viz kapitola 4. 3.), domnívám se, že veškeré nedostatky, které praxi komplikují, by měly být nově navrhovanou úpravou odstraněny.

Výpisy o uskutečněném telekomunikačním provozu spolu s odposlechy umožňují detailněji analyzovat konkrétní případ, určit vztahové vazby jednotlivých subjektů, mapovat finanční toky, odhadnout strukturu organizace apod. Zejména v případech padělání peněz a platebních karet se často objeví i zahraniční prvek v podobě dodávání padělků a řízení jejich distribuce ze států mimo Českou republiku. Proto je nezbytná spolupráce se zahraničními policejními orgány (především s německými a rakouskými zemskými kriminálními úřady je spolupráce na velmi dobré úrovni). Velmi žádoucí je rovněž spolupráce a vzájemná výměna informací mezi policejním útvarem a zpravodajskými službami. Je to především zpravodajská služba, jejímž úkolem je neustálý sběr

⁷⁸ Požadavek spáchat trestný čin je také součástí „přijímacího rituálu“, neboť organizovaná skupina si prověřuje, zda je možné novému členu důvěřovat. Polo, M.: Internal cohesion and competition among criminal organisations, in: Fiorentini, G., Peltzman, S.: The Economics of Organised Crime, Centre for Economics and Policy Research, Cambridge University Press, Cambridge 1995, s. 87 – 115.

a vyhodnocování informací týkajících se bezpečnostních zájmů České republiky. Je ovšem nutné uvést, že tato spolupráce není dostatečná, v případě padělání téměř neexistuje.

V této fázi má již policejní orgán dostatek důkazů na to, aby mohlo být zahájeno vyšetřování. Ze zásady oficiality existuje ovšem významná výjimka, a to institut dočasného odložení trestního stíhání (§ 159b tr. ř.), podle kterého je možné se souhlasem státního zástupce trestní stíhání odložit až na dva měsíce, a to i opakovaně. Toto ustanovení dopadá právě na objasňování případů závažné organizované kriminality, ve kterých je třeba sledovat a analyzovat činnost určité zločinecké struktury tak, aby bylo možné odhalit a usvědčit co možná nejvíce pachatelů.⁷⁹

Pokud dojde policejní orgán k závěru, že již není možné získat více trestně právně relevantních informací, dochází k zadržení podezřelých osob. Policejní orgán má v zásadě na výběr, zda zadrží podezřelou osobu kdykoliv, během předávky padělků jinému pachateli anebo v rámci využití institutu předstíraného převodu dle § 158c tr. ř. Pravidelně policejní orgán volí třetí možnost. Souhlas s provedením předstíraného převodu povoluje státní zástupce a dnes se již jedná o rutinní postup policejních orgánů. Je ale pravdou, že ještě donedávna způsobovalo jeho použití určité obavy, neboť tento důkaz byl často napadán obhajobou jako nepřijatelná provokace ke spáchání trestného činu ze strany policie. Evropský soud pro lidská práva se k otázce policejních provokací vyjádřil v odůvodnění rozsudku č. 930/98 ve věci Teixeira di Castro vs. Portugalsko, kterým stanovil hranici mezi zákonným postupem policie a provokací. Ústavní soud tento judikát bez výhrady přijal a odvolává se na něj i ve svých rozhodnutích.⁸⁰ Pro práci orgánů činných v trestním

⁷⁹ Jedná se o legitimní výjimku ze zásady oficiality, která v souladu s principy právního státu upřednostňuje ochranu státu před závažnými formami organizované kriminality. Viz II. ÚS 797/02: „Z tradičních principů oficiality a legality, jimiž je ovládán i český trestní proces, vyplývá zásadně povinnost, aby trestní stíhání bylo zahájeno neprodleně po splnění podmínek § 160 odst. 1 tr. ř. V jistých výjimečných případech by se však tento postup dostal do kolize s jiným úkolem, uloženým orgánům činným v trestním řízení v ustanovení § 1 odst. 1 tr. ř., tj. postupovat tak, aby pokud možno všechny trestné činy "byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni".

⁸⁰ Viz II. ÚS 710/2001. „Je nepřijatelné, aby policejní orgány jako orgány státu naváděly jiného ke spáchání trestné činnosti, posilovaly jeho vůli spáchat trestný čin či mu jakoukoli formou

řízení představuje judikát určitý návod, jak postupovat v souladu se zákonem. **Největší význam pro bezchybný postup nejenom v případech předstíraného převodu má ovšem judikatura soudů, kdy se v obdobných případech rozhoduje o případném excesu státní moci v zásadě jednotně.**

V této souvislosti je třeba zmínit pro praxi policejních orgánů ne příliš šťastný náleží Ústavního soudu III. ÚS 291/03 ze dne 6. června 2006, který se týká případu odsouzení pachatele za trestný čin padělání a pozměňování peněz. Zásadním momentem celého případu byla realizace předstíraného převodu policisty, kteří v řízení před soudem vystupovali v postavení utajených svědků (jednalo se o využití institutu předstíraného převodu v době před velkou novelou trestního řádu v r. 2001, kdy nebyl institut upraven v trestním řádu ale v zákoně o policii).⁸¹ Toto svědectví bylo v trestním řízení hlavním důkazem obžaloby. Obhajoba namítala, že svědectví bylo důkazem klíčovým a možnosti obhajoby byly zkráceny, protože utajením identity ztratila obhajoba možnost kvalifikovaně se vyjádřit ke svědectví a k věrohodnosti svědků a případně provést s nimi konfrontaci. Obecné soudy, včetně Nejvyššího soudu, tyto námitky neuznaly, námitkám dal za pravdu až Ústavní soud, který rozhodnutí obecných soudů zrušil.

Nález ÚS obsahuje v odůvodnění několik poněkud kontroverzních závěrů, se kterými nesouhlasím. Jedná se např. o tvrzení, ze kterého vyplývá, že zcela zákonně provedený předstíraný převod věci a priori není věrohodný, jelikož zde nebyla zákonem vyžadována kontrola ze strany veřejné moci (resp. zákon o policii nevyžadoval předchozí souhlas státního zástupce). Dále se jedná o tvrzení, že výpovědi stěžovatele a dalších spoluobviněných nemohou být z řady důvodů

pomáhaly. Je totiž nepřipustným porušením čl. 39 Listiny, pakliže jednání státních orgánů (Policie ČR) se stává součástí skutkového děje, celé posloupnosti úkonů, z nichž se trestné jednání skládá (např. provokace či iniciování trestného činu). Zásah státu do skutkového děje, jenž ve své komplexnosti tvoří trestný čin, resp. takový podíl státu na jednání osoby, jehož důsledkem je trestní kvalifikace tohoto jednání, je nepřipustný." K tomu také III. ÚS 597/99.

⁸¹ Konkrétně se jednalo o případ spáchání trestného činu padělání a pozměňování peněz dle § 140 odst. 1 tr. zák., ve kterém byl mezi policistou (agentem) a stěžovatelem sjednán prodej určitého počtu padělaných německých marek. Policisté zúčastnění na případu pak v řízení před soudem vystupovali v utajení (byli v jednací síni, ale měli na hlavách kukly). Obhajoba měla možnost vyjádřit se ke stěžejnímu důkazu, klást dotazy a vyvracet konkrétní tvrzení (v opačném případě by se jednalo o porušení práva na spravedlivý proces – k tomu také II. ÚS 15/04).

srovnávány s jinými usvědčujícími důkazy, nebo že listinné důkazy v podobě úředních záznamů pořízené policisty - utajenými svědky - nelze považovat vedle svědeckých výpovědí za samostatné a svébytné důkazy, apod.

Pro praxi velmi znepokojující je také zpochybnění principu kontradiktornosti v případech, ve kterých utajení svědci/agenti vypovídají přímo v jednací síni a obhajoba má možnost klást otázky bezprostředně (nikoli s využitím technických zařízení) a sledovat reakce svědka.⁸² ÚS následuje judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, nicméně v otázce kontradiktornosti a fair trial se odvolává na rozsudky, které byly vydány v typově odlišných případech.⁸³ V praxi policejních orgánů již lze zaznamenat obavy z masivního odtajňování policistů - agentů soudy. To by znamenalo nejenom ohrožení jejich života, ale také jejich další nepoužitelnost pro jejich působení v podsvětí. Vzhledem k tomu, že policie může reálně vycvičit pouze limitovaný počet agentů, může tato situace v důsledku vést k tomu, že nebude potřebnými agenty disponovat.

Předstíraný převod je zpravidla realizován spolu s domovními prohlídkami⁸⁴ v jeden časový okamžik, stejně tak zadržení dalších osob podezřelých ze spáchání trestného činu, tak aby se nemohly navzájem vyrozumět, odstranit důkazní materiál apod. Domovní prohlídky, event.

⁸² K tomu také Musil, J.: Ochrana práv obviněného v trestním řízení – tendence, *Trestní právo* č. 11/2006, s. 5. Nutnost utajovat tyto prostředky značně omezuje nebo dokonce zcela vylučuje některé kontrolní mechanismy, kterými se u „tradičních“ metod garantuje jejich zákonnost a věrohodnost, jako je např. účast obhájce při úkonech, seznamování obviněného s výsledky úkonu, nebo dokonce jeho účast při úkonu. Tuto nevýhodu lze alespoň částečně kompenzovat jejími kontrolními mechanismy, jež má tradiční trestní proces k dispozici, např. dozorem státního zástupce nebo soudním souhlasem.

⁸³ Viz rozsudky ESLP ve věci *Van Mechelen vs. Nizozemsko* (nizozemské soudy umožnily svědkům/policistům vystupovat v anonymitě, přitom se však nezabývaly reálnou hrozbou nebezpečí pro tyto policisty), *Krasniki vs. Česká republika* (obvinění bylo postaveno převážně na svědectví dvou anonymních svědků/drogových dealerů, a soudy se také nezabývaly reálnou hrozbou nebezpečí) nebo *Lüdi vs. Švýcarsko* (obžaloba byla založena na zprávě policisty/agenta pod přísahou, ten však před soudem vůbec nevystupoval). Srov. také *Doorson vs. Nizozemsko* (v tomto případě bylo zachováno právo na fair trial, i když svědčili utajovaní svědci/narkomané. Obhajoba měla možnost jim klást v přípravném řízení otázky, hrozba nebezpečí pro tyto osoby byla reálná). Znění judikátů lze nalézt na internetových stránkách v databázi HUDOC, <http://www.echr.coe.int/echr>. Stránky navštíveny dne 23. srpna 2007.

⁸⁴ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*, 5. aktualizované vydání, Linde, Praha 2007, s. 304 a násl.; Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK, Praha 2004, s. 397 a násl.; Němec, M.: *Kriminalistická taktika pro policisty*, Eurounion, Praha 2004, s. 275.

prohlídky jiných prostor a pozemků, jsou připravovány na základě operativních poznatků o tom, kde mohou být padělky uschovány, popř. kde se může nacházet padělatelská dílna⁸⁵ (většinou se tedy nejedná o jednotlivé prohlídky, ale o prohlídky hromadné). To vyžaduje pečlivou přípravu (nutnost zajistit potřebná povolení, technické prostředky, expertizní pracovníky) včetně vypracování plánu prohlídky a bezchybnou komunikaci mezi zainteresovanými policejními útvary (předstíraný převod, domovní prohlídky, zadržení např. zpravidla zajišťuje servisní policejní útvar). V této souvislosti je nutné upozornit na některé případy, které se v praxi vyskytují. Policejní orgán provede domovní prohlídku, aniž by předem vyslechl osoby, v jejichž prostorách se prohlídky konají, z důvodu neodkladnosti⁸⁶ (zadržené osoby jsou přímo odváženy na policejní útvar k výslechu). Domnívám se, že tento postup je v mnoha případech v rozporu s trestním řádem a je protiústavní (porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a důkazy takto získané by jako nezákonné neměly být v řízení použity. Pokud jsou všichni členové organizované skupiny zadrženi, po jistou dobu je jim znemožněno s kýmkoliv komunikovat a nehrozí reálné nebezpečí, že budou důkazy zničeny, není dán důvod neodkladnosti. Proto by se zadrženými měly policejní orgány na místo prohlídky dojet, vyslechnout je a teprve potom prohlídku zahájit.⁸⁷

⁸⁵ „Policistům se podařilo objevit dílnu padělatelů“, Mladá fronta DNES, 29. listopadu 2003. Policistům na Ústecku se podařilo odhalit padělatelskou dílnu, kde se vyráběly falešné bankovky, občanské průkazy, cestovní pasy a další doklady. Jednalo se o první případ na severu Čech a jeden z mála v republice vůbec. Policii se většinou zatím daří jen zachytit padělky nebo zajistit ty, kteří je dávají do oběhu.

⁸⁶ § 84 tr. řádu umožňuje vykonat domovní prohlídku, osobní prohlídku a prohlídku jiných prostor a pozemků jen po předchozím výslechu toho, u koho nebo na kom se má takový úkon vykonat, a to jen tehdy, jestliže se výslechem nedosáhlo ani dobrovolného vydání hledané věci nebo odstranění jiného důvodu, který vedl k tomuto úkonu. **Předchozího výslechu není třeba, jestliže věc nesnese odkladu a výslech nelze provést okamžitě.**

⁸⁷ K povinnosti provést domovní prohlídku zásadně po předchozím výslechu toho, u koho se domovní prohlídka koná, a k podmínkám, za kterých lze zásadu prolomit srov. III. ÚS 464/2000 „Zákonem stanovený znak, že věc nesnese odkladu a že výslech nelze provést okamžitě, jako kumulativní podmínky stanoveného postupu, musí být podložen skutkovými okolnostmi a nikoli operativně taktickými úvahami orgánu veřejné moci, které se již svou povahou dotýkají hranic libovůle ve stanoveném postupu; řečeno jinými slovy, jen tehdy, jestliže sdělení obvinění, nařízení domovní prohlídky a jejímu provedení, včetně předchozího výslechu, by jako procesním úkonům předsevzatým v úzké časové (a také místní) návaznosti bránil takové překážky, které by ohrozily průběh vyšetřování a tedy i samotný účel trestního stíhání, má věc povahu věci neodkladné; takovéto výjimky podmíněné skutkovým zjištěním musí být také v odůvodnění předsevzatých procesních úkonů přiměřeným způsobem zdůvodněny, přičemž jen pouhý odkaz na zákonné ustanovení nebo jen přepis zákonného textu (jeho citace) jsou očividně nedostatečné.“

Taktice provedení domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků se kriminalistika detailně zabývá. Je nutné především postupovat podle určitého systému tak, aby se na místě nepostupovalo chaoticky a byly nalezeny a zadokumentovány všechny relevantní skutečnosti.⁸⁸

Uvedené úkony se realizují ve fázi, ve které již je možné sdělit podezřelým osobám obvinění.

Jedním z procesních úkonů nejnáročnějších na přípravu i vlastní provedení je **výslech obviněných a svědků, resp. poškozených**.⁸⁹

Přípravu výslechu je možno rozdělit do dvou fází, analytické a syntetické. V analytické fázi by si měl vyslychající především shromáždit všechna dostupná fakta, nalézt mezery ve zjištěných skutečnostech, které je třeba doplnit, nalézt rozpory, které je třeba vyjasnit. Důležité je také analyzovat osobnost vyslychaného, tzn. zda se jedná o svědka či podezřelého/obviněného, jaký je jeho vztah k trestnému činu, pachatelům, jaké relevantní skutečnosti mohl v minulosti vnímat, jaká je jeho motivace vypovídat pravdivě (viz dále). V syntetické části by si měl vyslychající zejména sestavit plán, ve kterém by měl být stanoven cíl výslechu, způsob jeho vedení, dále by měl zajistit i organizačně technické zázemí (určení místa, času, zajištění místnosti, technických prostředků, zajištění účasti obhájců, tlumočnicků, jiných osob). Zvláštní důraz by měl být věnován splnění veškerých procesních náležitostí, které trestní řád vyžaduje.⁹⁰

⁸⁸ Prohlídka má tři stadia: přehledné (orientační), detailní (pátrání po jednotlivých stopách, dokumentace nálezů, zajištění) a závěrečné (ověření, zda bylo prohlédnuto vše, jaké škody byly způsobeny, zda bylo vše řádně zadokumentováno). Základními zásadami prohlídky jsou překvapivost, systematická, důslednost, ostražitost a utajení skutečností zjištěných při prohlídce. Blíže Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK, Praha 2004, s. 400 – 402.

⁸⁹ Z kriminalistického hlediska se výslechem rozumí metoda, kterou se získávají v souladu se zákonem právně a kriminalisticky významné informace zachycené v paměťových stopách osob. Výpověď je pak sdělení vyslychané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů. Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK, Praha 2004, s. 327 – 328.

⁹⁰ Podrobněji k přípravě výslechu viz Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK Praha, 2004, s. 328 - 330.

Samotný výslech lze rozdělit na dvě části, a to na část

a) ad generalia (úvodní část)

b) část ad specialia (monolog a dialog)⁹¹

Ad a) Úvodní část je formální, ověřuje se totožnost přítomných, vyslychaní se poučují o právech apod. U prvního výslechu je tato část velmi významná pro jeho další průběh, neboť zde dochází k prvnímu kontaktu vyslychajícího s vyslychaným, a tím také ke vzniku vzájemného psychologického působení.⁹² Z pohledu vyslychajícího prvotní kontakt vede k vytváření obrazu o osobnosti vyslychaného a následně k dalšímu formování postupu, který je založen na zjišťování toho, zda vyslychaný je motivován vypovídat pravdivě či nikoliv. Zde by se měl vyslychající vyvarovat některých chyb, které mu hrozí v důsledku tzv. percepčního úsudku.⁹³

Dalším postupem by pak měl být vyslychaný motivován k tomu, aby podal pravdivou a úplnou výpověď. Kriminalistika i kriminální psychologie hovoří o vzniku a formování psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným, resp. psychologického působení na vyslychaného.⁹⁴ Vhodný, motivující psychologický kontakt, lze vytvořit vstřícným, slušným a korektním chováním vyslychajícího, určitou empatií, trpělivostí, přizpůsobením se konkrétní osobě vyslychaného (člověk plachý, otevřený, hovorný apod.). Opakem psychologického kontaktu je psychologický konflikt, střet, mezi vyslychajícím a vyslychaným, a to za situace, kdy vyslychaný pevně odmítá vypovídat pravdu (viz níže).

⁹¹ Císařová, D., Fenyk, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Linde Praha, 2006, s. 330 a násl.; Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion, Praha 1998, s. 214.

⁹² Matiašek, J., Soukup, J., Bárta, B.: Psychologie a výslechová praxe, Orbis, Praha 1968, s. 7.

⁹³ Interpersonální percepce je termín užívaný v psychologii pro vnímání člověka člověkem. Toto vnímání není založeno na racionální úvaze, nýbrž na intuici, dřívějších zkušenostech apod. Typický je omyl v osobnosti vyslychaného v důsledku tzv. haló efektu či prvního dojmu (vyslychající si vytvoří představu o vyslychaném v prvních minutách kontaktu např. na základě nějaké dominující vlastnosti, vzhledu, gest), na kterém pak vyslychající podvědomě ulpívá a odvádí jej to od zvolení vhodné taktiky. Podobný efekt má i ulpívání na různých sociálních stereotypch (např. předsudky vůči rase, nezaměstnaným, drogově závislým). K tomu Čírtková, L., cit. dílo, s. 178 a násl.

⁹⁴ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK Praha, 2004, s. 331; Čírtková, L., cit. dílo, s. 202.

Ad b) Dalším stadiem výslechu je **monolog**, ve kterém má vyslýchaný mít možnost souvisle vylíčit všechny skutečnosti, které jsou mu o určité události známy. Ve fázi monologu vyslýchaný sděluje skutečnosti, které považuje za důležité, navíc může mimoděk sdělit i informace, které by jej ve fázi dialogu nenapadly. Proto by měl vyslychající zasahovat do monologu pouze v případech, kdy vyslýchaný zásadním způsobem odbíhá od tématu. Tato fáze klade mimořádně vysoké nároky na pozornost a analytické myšlení vyslychajícího, neboť v průběhu monologu již musí zjistit, kde ve výpovědi jsou mezery, zda se neobjevily rozpory ve výpovědi samotné či ve výpovědi a zjištěných skutečnostech, zda vyslýchaný chce mluvit pravdu či nikoliv, které skutečnosti zatajuje, neuvádí, ačkoliv by je měl znát apod. Ve fázi monologu se projevuje tendence k neúplnosti, neboť vyslýchaný může opomíjet skutečnosti, které nepovažuje za důležité.⁹⁵

V průběhu monologu se již vyslychající musí připravit na fázi **dialogu**, ve které musí zjištěné mezery, rozpory a neúplnosti odstranit kladením otázek. Zakázány jsou otázky sugestivní, tedy otázky navádějící k určité odpovědi, i otázky kápiciozní, ze kterých není patrný jejich pravý smysl, které mohou např. předstírat nepravdivé okolnosti, a svádí tak vyslýchaného k odpovědi, kterou by o své vůli neučinil.⁹⁶ Oproti fázi monologu zde hrozí ze strany vyslýchaného tendence k subjektivnímu pozměňování obsahu informací, což se děje zejména pokud je vyslýchaný silně motivován mluvit pravdu (neznalost nebo neúplnost podaných informací potom bere jako určité selhání). Dalším úskalím může být fakt, že vyslýchaná osoba má problém se slovním vyjádřením vzpomínek, což opět klade zvýšené nároky na vyslychajícího, zejména se musí vyvarovat různých forem nevědomé sugesce.

⁹⁵ Čírtková, L., cit. dílo, s. 220.

⁹⁶ K zákazu klást sugestivní a kápiciozní otázky ve vztahu k ochraně zásady materiální pravdy viz Štěpán, J.: Provádění důkazů, Stát a právo č. 13/1967, s. 154, dále také Císařová, D., Fenyk, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Linde Praha, 2006, s. 332.

V praxi orgánů činných v trestním řízení se lze setkat s několika typickými výslechovými situacemi v závislosti na způsobilosti a motivaci vyslychaného vypovídat pravdu.⁹⁷

Pro vyslychajícího je nejvhodnější situace, ve které je vyslychaný **způsobilý vypovídat pravdu** (vnímal, zapamatoval si, je schopen správně reprodukovat) a **současně chce vypovídat pravdivě**. Vyslychající proto může dotazy pouze upřesňovat či doplňovat výpověď. Typicky tak bývá u svědků trestného činu padělání, kteří jsou zároveň poškození a pamatují si např. jak došlo k udání peněz, kdo a kdy padělky udal, jakým způsobem. U obviněných tato situace nastává zpravidla tehdy, když se jejich motivace nevypovídat určitým způsobem zlomí, např. pod tíhou důkazů.

Druhá je situace, ve které **vyslychaný sice je motivován vypovídat pravdivě, avšak není k tomu způsobilý**, např. určitou okolnost nevnímal či si ji nezapamatoval. To jsou případy pokladních ve velkých obchodech, kde platí mnoho lidí, a proto si tyto svědkové většinou nepamatují osoby, které jim platily.

Třetí situace je nejnáročnější, **vyslychaný je způsobilý vypovídat pravdivě, ale nechce**. Motivory mohou být různé, nejčastěji je vyslychaný pachatelem (spolupachatelem, účastníkem) trestného činu, či má k této osobě určitý vztah, ať už pozitivní (příbuzný, kamarád), či negativní (nepřítelství, zášť). V této situaci připadá v úvahu použití některých taktik v rámci vytvoření určitého psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným (např. stimulování kladných vlastností vyslychaného, využití stavu emocionálního napětí, využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi údaji vyslychaného a jinými důkazy, využití reflexivních úvah⁹⁸).

Taktika výslechu podezřelého je do značné míry závislá na jeho osobě a na tom, jakou činnost vykonával (zda padělky pouze distribuoval či zda

⁹⁷ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK Praha, 2004, s. 332 – 334, Čírtková, L., cit. dílo, s. 202 – 204.

⁹⁸ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vydání, C. H. BECK Praha, 2004, s. 334 – 336.

je vyráběl). Výslechem mohou vyjít na světlo některé informace, které se nepodařilo zachytit např. pomocí odposlechů. Je zde možnost získat stopu na vyšší články zločinecké struktury apod. Zlomovým bodem výslechu, ve kterém se vyslýchaný doznává k trestnému činu, bývá většinou puštění záznamu odposlechu nebo předložení zajištěných padělků. Je ale pravidlem, že čím výše se vyslýchaný nachází na žebříčku organizace, tím více je „znalý zákona“, vystupuje s větší sebejistotou a odmítá komunikovat/vypovídat. V takovém případě nastává psychologický konflikt, ve kterém není účinná taktika empatie, vstřícnosti, ale naopak je účinnější určitá strohost v komunikaci.⁹⁹ Ani ta však není schopna vždy neochotu zvrátit. V této souvislosti je vhodné zmínit otázku přípustnosti interakce ve výslechu – komunikací na sebe vyslýchající a vyslýchaný navzájem působí s cílem ovlivnit druhou stranu tak, aby se chovala podle jejích představ. Kriminální psychologie popisuje řadu způsobů, jak vyslýchající může působit na vyslýchaného tak, aby jej „přiměl“ k pravdivé výpovědi. Může se jednat o prostředky verbální i nonverbální (vyvolávání psychického napětí využitím gestikulace, mimiky, teorie tělesného prostoru, využitím vyšší vzájemné polohy apod.). Postup vyslýchajícího proto může být vnímán jako nepřipustný zásah do práv podezřelého/obviněného. S tímto lze souhlasit, avšak až od určité míry. Metody využívané v rámci interakce a priori neznamenají porušení zákona. Zákon je porušen až tehdy, pokud dochází k takovému nátlaku, který nedává vyslýchanému možnost svobodné volby mezi různými možnostmi chování (vyslýchající vyvíjí psychologický nátlak tak, aby vyslýchaný sdělil to, co chce vyslýchající slyšet, vyslýchaný vnímá sdělení určité informace jako jediné východisko ze situace).¹⁰⁰ Tato hranice je ovšem někdy velmi nejasná a musí se posuzovat individuálně v konkrétním případě (kde již končí přesvědčování a začíná donucování, kde končí zákonné odstraňování mezer ve výpovědi a začíná sugesce).

Výslechy dětí, tedy osob mladších osmnácti let, vykazují určitá specifika (ta jsou do značné míry zachycena i v požadavcích zákona o soudnictví

⁹⁹ Matiašek, J., cit. dílo, s. 174. Je možné využít např. taktiku postupného usvědčování, neúprosného předkládání důkazů v logickém sledu a v okamžicích, kdy psychika obviněného k tomu není připravena.

¹⁰⁰ Příkladem nezákonného nátlaku můžou být případy některých neurotických osob, které musí mít u sebe neustále nějaký předmět (gumička, provázek). Pokud jim vyslýchající tento předmět odebere, psychicky je naprosto vyvede z rovnováhy.

ve věcech mládeže na vedení a průběh trestního řízení).¹⁰¹ Ta jsou dána především větší citlivostí a zranitelností psychiky dítěte. Při přípravě výslechu by měl policejní orgán věnovat mimořádnou pozornost splnění veškerých procesních požadavků a při vedení výslechu by měl být obezřetný ve volbě taktiky tak, aby předešel možným stížnostem na užití nezákonného nátlaku. Výslechy dětí by proto měly být zvukově i obrazově dokumentovány.

V případech padělání peněz mají děti nejčastěji postavení pachatelů, přičemž můžeme nalézt dvě základní skupiny. Buď se jedná o jinak bezproblémové děti, u kterých došlo k trestné činnosti z hlouposti, anebo se jedná o „recidivisty“, kteří již mají s pácháním různých deliktů zkušenosti anebo již jsou natolik vyspělí a mají takové osobnostní rysy, že jsou ve výslechové situaci psychicky odolnější. U prve uvedené skupiny velkou úlohu sehrává výslechový stres, obavy z rodičů, ze školy, ze samotného probíhajícího řízení, což nalomuje prvotní motivaci nevypovídat pravdivě a často stačí přesvědčování, stimulace kladných vlastností. V případech druhé skupiny lze z velké části využít postupů uvedených u dospělých, ani není na místě výslech provádět v prostředí méně formálním. Naopak, z psychologického hlediska se doporučuje strohé, oficiální zařízení místnosti.¹⁰²

Nedílnou součástí výslechu je také procesní zachycení výpovědi policejního orgánu formou protokolu. Velkou roli ve výslechu (a následně i pro posouzení důkazu, jeho věrohodnosti a pravdivosti) má také nonverbální komunikace, která se velmi obtížně písemně zachycuje. Proto je vhodné připojit k protokolu také zvukový i obrazový záznam. Formulace otázek a odpovědí a z větší části také obsah monologu vyslychaného by měly být zachyceny doslovně. Existuje riziko, že protokol bude nepřesný v důsledku chyb, kterých se může vyslychající dopustit. Může se jednat o tendenci modifikovat obsah výpovědi, určitým způsobem ji dotvářet na základě předchozích zkušeností s podobnými

¹⁰¹ Zákonem je zdůrazněno především preventivní a výchovné působení trestního řízení na děti, snaha je v co největší míře omezit negativní působení řízení na psychiku i soukromý život dítěte. Viz Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, 2007, s. 648 a násl.

¹⁰² K psychologickým zvláštnostem výslechu dětí viz Čírtková, L., cit. dílo, s. 205 – 212, a Matiašek, J., cit. dílo, s. 45 – 64.

případy apod.¹⁰³ Použití videodokumentace tyto problémy může do značné míry omezit, navíc v praxi lze sledovat obecnou tendenci k digitalizaci trestních spisů a odstraňování „papírování“, alespoň ve stadiu přípravného řízení.¹⁰⁴

Výsledky více obviněných zapojených do organizované skupiny padělatelů se provádí odděleně, zpravidla v jeden časový okamžik. Pokud výpovědi vykazují rozpory, nelze je jinak odstranit, a jsou splněny další podmínky trestního řádu (§ 104a tr. ř.), je možné využít **konfrontace**,¹⁰⁵ nejlépe bezprostředně po výslechu, kdy jsou ještě vyslyšeni pod psychickým tlakem. I konfrontace vyžaduje ze strany policejního orgánu určitou přípravu - stanovení cíle, resp. rozporů, které mají být odstraněny, příprava vhodných otázek, stanovení osoby, která bude odpovídat jako první. Vlastní průběh konfrontace vyžaduje ostražitost a pohotovost, jelikož je nezbytné reagovat např. na pokus domluvy či útoku. Rovněž u tohoto úkonu jsou důležité nonverbální projevy, proto i zde by měla být součástí protokolu videodokumentace.

Může také nastat situace, kdy se osoba vyslyšaná jako svědek bojí vypovídat proti jiným osobám z obavy ze msty. V tomto případě je možné poskytnout jí **ochranu** podle § 55 odst. 2 tr. ř. Toto ustanovení v současné době představuje obecně pro většinu svědků v podstatě jedinou záruku toho, že obviněný, proti kterému svědčí, event. jiné osoby, nebudou na svědka či jemu blízké osoby vyvíjet nátlak, vyhrožovat jim, popř. že nedojde k útokům na majetek, zdraví či dokonce život. Toto ustanovení umožňuje vystupovat v trestním řízení pod smyšleným jménem a mělo by rovněž zajistit, že pokud důvodné obavy z ohrožení života, zdraví apod. nadále trvají, totožnost svědka zůstane utajena. V řízení před soudem je pak tato ochrana realizována způsobem, kdy

¹⁰³ Může se jednat o tzv. profesionální deformaci, viz Matiašek, J., cit. dílo, s. 109.

¹⁰⁴ Do policejní praxe je nyní zaváděn nový informační systém „Elektronické trestní řízení“, který by měl výrazně zjednodušit předávání a vyhledávání informací mezi jednotlivými policejními útvary o probíhajících i ukončených trestních řízeních. Výhodou tohoto systému je, že kromě naskenovaných protokolů umožňuje i vyhledávání pomocí klíčových slov, nejedná se tedy pouze o spis v elektronické podobě. Další výhodou je propojení se sítí státních zastupitelství, které do systému (spisu) mají přístup on-line, tzn. že se podstatně urychlí komunikace, zlepšil se dozor apod.

¹⁰⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, 2007, s. 367 a násl., Němec, M.: Kriminální taktika pro policisty, Eurounion, Praha 2004, s. 218.

výslech je technicky zabezpečen tak, aby obvinění nepoznali tvář ani hlas, nepotkali se na chodbě budovy soudu atd. Pro soudce to znamená mimo jiné pečlivé sledování otázek, které jsou takto chráněné osobě kladeny, aby nebyla identita přeci jen odhalena.

Náš právní řád umožňuje pro účely ochrany svědků v trestním řízení využít ještě dva další obdobné instituty, a to zvláštní ochranu svědka a ochranu poskytovanou podle zákona o policii. Zvláštní ochrana svědka poskytovaná dle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, která umožňuje mimo jiné zcela změnit identitu, je institutem zcela nadstandardním, a je proto poskytována zcela minimálnímu počtu osob. Ochrana poskytovaná policií dle zákona o policii je spíše fyzického charakteru, jelikož takto chráněné osobě se poskytuje např. doprovod, může být dočasně přestěhována, nechrání se však před obviněnými a jinými osobami její totožnost, navíc je tato ochrana v porovnání se zvláštní ochranou časově velmi omezená. Z uvedeného vyplývá, že existence ani jednoho ze dvou zbývajících opatření nepředstavuje dostatečnou záruku pro všechny osoby, které mají strach svědčit, že jim bude ze strany státu zajištěno bezpečí (a to buď z důvodu nedosažitelnosti zvláštní ochrany nebo nemožnosti zatajit totožnost osoby, která svědčila).

Dle mého názoru má ochrana dle § 55 odst. 2 ve velké části případů pouze psychologický charakter a efektivní může být zpravidla jen v případech, kde se vyskytuje relativně velké množství svědků a jedná se o typově shodné výpovědi (v obchodě, kde se obviněný pokoušel udávat padělané bankovky, bylo více osob, které tuto skutečnost mohou potvrdit). Často již ale samotná výpověď obsahuje tolik identifikačních prvků, že pak stačí pouze několik upřesňujících otázek na osobu svědka (v rámci uplatnění práva na obhajobu), u kterých soudce nepostřehne jejich charakter, aby byla identita odhalena. I přes uvedená rizika však představuje významný nástroj, který přispívá k odhalení a usvědčení nebezpečných pachatelů. Jeho důležitost je dána především schopností dostatečně motivovat svědky k poskytnutí svědectví. K této motivaci

ovšem nepřispívá fakt, že ačkoliv je svědkům ze strany policie i státního zástupce poskytnuta ochrana a je jim přislíbeno, že pachatelé se jejich totožnost nedoví, je následně zcela v rukou soudce rozhodnutí, zda je této ochrany nadále zapotřebí, a utajení svědkové ani nemají možnost se rozhodnutí o odtajnění účinně bránit. Přitom především policejní orgány jsou detailně seznámeny s konkrétní situací případu a jsou také schopny posoudit reálnost hrozeb ze strany podsvětí. V tomhle spatřuji zásadní nedostatek. **V trestním řádu by mělo být stanoveno, že proti rozhodnutí o odtajnění je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.**

V případech organizovaných skupin pachatelů z jiných zemí představuje pro policejní orgány velký problém zastrašování tlumočnicků pocházejících z těchto zemí (nejčastěji Vietnam, Čína). Je to dáno i tím, že tito cizinci žijí na našem území ve velmi uzavřených komunitách, ve kterých platí určitá pravidla chování, a spolupráce s policií je chápána jako zrada. Tlumočníci z obavy před pomstou odmítají tlumočit, problém je umocněn i tím, že tlumočnicků z exotických jazyků je velmi málo a je proto pro policejní orgán nesmírně obtížné tlumočení zajistit. **Velmi by praxi pomohlo, kdyby § 55 odst. 2 umožnil utajit také totožnost tlumočnicků.**

Největší nedostatek naší právní úpravy spatřuji v absenci institutu, který by dostatečně motivoval pachatele nejzávažnější organizované trestné činnosti ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Přitom jsou to právě tyto osoby, které mohou mít nejvíce informací o činnosti organizovaných skupin a mohou tak významně přispět k odhalení a usvědčení ostatních pachatelů.

Trestní zákon již dnes dává soudům možnost snížit za stanovených podmínek trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby pachatelů, který významně přispěl k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení nebo napomohl zabránit trestné činnosti, kterou ve prospěch zločinného spolčení jiný připravoval nebo se o to pokusil (§ 40 odst. 3 tr. zák.). Pokud by spolupráce nebyla pro trestní řízení takovým přínosem, jak požaduje toto ustanovení, může soud

přihlédnout jako k polehčující okolnosti k tomu, že pachatel přispěl k objasňování trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení, resp. napomáhal příslušným orgánům při objasňování své trestné činnosti (§ 33 písm. j) a k) tr. zák.) Tato ustanovení však dostatečně nemotivují ke zmíněné spolupráci, neboť osobám, které spolupráci zvažují (obviněným), neposkytují žádné záruky. Záleží totiž čistě na úvaze soudu, zda trest odnětí svobody sníží či zda bude spolupráci obviněného považovat za polehčující okolnost. V obou případech soud o těchto opatřeních rozhoduje až v závěrečné fázi trestního řízení. Navíc spatřuji zásadní nedostatek také v tom, že ani jednu z možností není možné využít v případě, že pachatel spáchal trestný čin jako člen organizované skupiny. V praxi se ukazuje, že spáchání trestného činu ve prospěch zločinného spolčení se nedaří prokázat, a pokud je tato kvalifikace uvedena v obžalobě, v řízení před soudem dochází k překvalifikování na trestný čin spáchaný v organizované skupině.¹⁰⁶

Bylo by proto velmi žádoucí legislativně zakotvit institut, který by takovou motivaci skutečně poskytl. Nejefektivnější by dle mého názoru bylo **zavedení institutu tzv. korunního svědka**.¹⁰⁷ Ten by spolu s využíváním již existujících možností (jako je např. dočasné odložení trestního stíhání nebo poskytování zvláštní ochrany dle zákona č. 137/2001 Sb.) přinesl výrazný pokrok v boji proti závažné organizované kriminalitě.

Institut korunního svědka vychází z myšlenky, že zájem státu na rozbití zločineckých struktur, do nichž je v důsledku jejich organizace a závazku mlčenlivosti obtížné proniknout, převyšuje zájem státu na postihu jednotlivce, který se přímo nebo nepřímo na trestné činnosti podílel a který umožnil odhalení a usvědčení pachatelů, často i organizátorů a řídicích osob skupin organizovaného zločinu. Princip institutu spočívá

¹⁰⁶ Polák, P.: Institut korunního svědka z pohledu soudní praxe, in: Nad institutem korunního svědka – sborník příspěvků z odborného semináře konaného 6. února 2003 na Právnické fakultě ZČU v Plzni, Plzeň 2003, s. 55.

¹⁰⁷ Musil, J.: Ochrana práv obviněného v trestním řízení – tendence, Trestní právo č. 11/2006, s. 3 – 8; Musil, J.: Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo č. 4/2003, s. 21-24, č. 5/2003, s. 9 – 15.

v tom, že takovému pachateli/spoluobviněnému je výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení poskytnuto „dobrodiní beztrestnosti“.

Poskytnutí beztrestnosti výměnou za důležité informace bezpochyby představuje výrazný průlom do zásad legality a oficiality, na kterých je tradičně založeno naše trestní řízení. Již dnes však lze spatřovat v novelizacích trestního řádu významné tendence k prolamování legality prostřednictvím zavádění prvků oportunity,¹⁰⁸ a to jednak v možnosti státního zástupce zastavit trestní stíhání pro neúčelnost, a dále v úpravě odklonů (podmíněné zastavení trestního řízení, schválení narovnání) anebo v možnosti trestního stíhání pouze se souhlasem poškozeného. Zásada legality není zásadou, která platí absolutně a bezvýjimečně. Již dnes je evidentní snaha zákonodárce nalézat rovnováhu mezi různými, protichůdnými zájmy, jež se v trestním řízení uplatňují. Zájem státu na potrestání pachatele se někdy střetává se zájmy poškozených, se zájmy státu samého na odhalení všech článků zločinecké organizace (viz dočasné odložení trestního stíhání) apod. Z těchto důvodů nespátřuji ani v dalším nastíněném odklonu od zásady legality překážku pro zavedení institutu korunního svědka. Navíc by se jednalo o institut, jež by bylo možné užít pouze v případech nejzávažnější kriminality.

Problematičtější může být otázka, zda přidělením tohoto statusu obviněnému nemůže dojít k narušení **principu rovnosti zbraní**. Využití korunního svědka v konkrétním trestním řízení by mohlo značně znevýhodnit ostatní obviněné. Výpověď korunního svědka, který disponuje detailními informacemi o organizované skupině a její trestné činnosti, může představovat klíčový důkaz vedoucí k jejich usvědčení. Navíc je mu za toto svědectví poskytnuta beztrestnost, což sebou přináší další závažnou otázku, kterou je jeho věrohodnost. Lze nalézt řadu motivů, které mohou vést korunního svědka ke lživé výpovědi. Může to být msta, vyřizování účtů, snaha dokázat orgánům činným v trestním řízení, že udělený status je oprávněný.¹⁰⁹ Domnívám se však, že samotné

¹⁰⁸ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, ASPI, Praha 1999, s. 134.

¹⁰⁹ Musil, J.: Jsou námitky vznášené proti institutu korunního svědka oprávněné?, in: Nad institutem korunního svědka – sborník příspěvků z odborného semináře konaného 6. února 2003 na Právnické fakultě ZČU v Plzni, Plzeň 2003, s. 80.

využití výpovědi korunního svědka v trestním řízení neporušuje rovnost zbraní (např. využití operativně pátracích prostředků, především odposlechů, agenta, jejichž použití má k dispozici pouze orgán činný v trestním řízení, může mít pro prokázání viny obviněného stejný zásadní význam). Musí však být důsledně zajištěno právo obhajoby na spravedlivý proces, zejm. na jeho kontradiktornost - obhajoba musí mít možnost v co největší míře vyjádřit se k výpovědi korunního svědka, k jeho osobě, zpochybňovat jeho věrohodnost, pravdivost výpovědi, musí mít možnost klást otázky přímo, sledovat jeho bezprostřední reakce. Dle mého názoru je proto s tímto požadavkem neslučitelná možnost přiznat korunnímu svědkovi zároveň postavení svědka utajovaného ve smyslu § 55 odst. 2 tr. ř.

Věrohodnost výpovědi je největší slabinou v praktickém využití institutu. Věrohodnost by měla být posuzována zvlášť pečlivě, tvrzení uváděná korunním svědkem by měla být podložena jinými důkazy. Nelze však apriori tvrdit, že každý korunní svědek má motiv vypovídat lživě a žádná taková výpověď není pravdivá. Vždy bude záležet na konkrétních okolnostech případu a na jejich vyhodnocení soudem.

Přiznání statusu korunního svědka jednomu ze spolupachatelů není vůči těm, kteří budou odsouzeni, spravedlivé (orgán činný v trestním řízení má na výběr, komu tuto nabídku učiní, resp. komu vyhoví). Na druhou stranu tuto diskriminaci lze do jisté míry omezit výběrem osoby, které bude dobrodiní nabídnuto (nebude to hlavní organizátor trestné činnosti, bude to osoba, která ve srovnání s ostatními páchala méně závažné trestné činy apod.). Může zde rovněž existovat riziko korupce, protěžování.¹¹⁰ Na místě je jistě vytvoření účinného kontrolního mechanismu, aby se rizikům možné korupce předešlo (např. souhlas nejvyššího státního zástupce).

Nechybělo mnoho a institut korunního svědka byl do našeho právního řádu zaveden. V roce 2004 byl poslanecké sněmovně formou poslanecké

¹¹⁰ Šámal, P.: Nad institutem korunního svědka, in: Nad institutem korunního svědka – sborník příspěvků z odborného semináře konaného 6. února 2003 na Právnické fakultě ZČU v Plzni, Plzeň 2003, s. 46.

iniciativy předložen návrh na příslušné změny trestního zákona i trestního řádu.¹¹¹ Návrh počítal se dvěma fázemi procesního postupu poskytnutí beztrestnosti - s fází podmíněného přerušeni trestního stíhání a s fází zastavení trestního stíhání. Navrhovaná konstrukce zajišťovala, že obviněnému bude dobrodiní beztrestnosti poskytnuto teprve tehdy, až splní všechny zákonem stanovené podmínky, a zároveň mu poskytovala jistou záruku, že se tak při splnění těchto podmínek opravdu stane.¹¹²

Tento návrh (původně vytvořený na půdě Ministerstva vnitra) vyvolal u odborné veřejnosti rozsáhlé diskuse, částí byl hodnocen jako přínosný, větší částí však jako velmi odvážný, příliš radikální (z hlediska prolomení principu oficiality), nepropracovaný, přičemž stávající úprava byla pro dosažení cílů uvedených v návrhu zhodnocena jako zásadně dostatečná.¹¹³ Částečné řešení nastíněných problémů s motivací obviněných svědčit lze zaznamenat v návrhu nové rekodifikace trestního zákona a souvisejících změn trestního řádu. Zde se sice neobjevuje institut korunního svědka, nicméně návrh na zavedení institutu tzv. „**spolupracujícího obviněného**“ je významným pokrokem a v zásadě vychází ze stejných principů jako institut korunního svědka, tzn. lze poskytnout určité dobrodiní osobě, která spáchala trestný čin, avšak dobrovolně spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení.¹¹⁴ Návrh

¹¹¹ Poslanecká sněmovna i senát návrh přijali, ten byl však vetován prezidentem republiky. V opětovném hlasování 12. 10. 2005 poslanecká sněmovna veto nepřehlasovala.

¹¹² Podmínkou pro **podmíněné přerušeni trestního stíhání** byl **závazek** obviněného sdělit orgánům činným v trestním řízení skutečnosti způsobilé významně přispět k objasnění zvlášť závažného trestného činu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch zločinného spolčení nebo skutečnosti, které pomohou zabránit pokusu nebo spáchání takového trestného činu. Podmínkou mělo být dále **doznání** obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, **závazek vydat prospěch**, který získal spácháním trestného činu, a **nahradit škodu**, která byla tímto trestným činem způsobena, případně uzavřít s poškozeným o její náhradě dohodu či učinit jiná opatření k její náhradě. K **zastavení trestního stíhání** mělo dojít, pokud obviněný splnil uvedené podmínky a od doby, kdy se zavázal podat výpověď, se nedopustil úmyslného trestného činu.

¹¹³ Šámal, P.: Nad institutem korunního svědka, in: Nad institutem korunního svědka – sborník příspěvků z odborného semináře konaného 6. února 2003 na Právnické fakultě ZČU v Plzni, Plzeň 2003, s. 50.

¹¹⁴ Státní zástupce může v řízení o zvlášť závažném zločinu označit obviněného za přesně stanovených podmínek jako „**spolupracujícího obviněného**“. Podmínkou je mimo jiné to, že obviněný *oznámí státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění takového zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu, nebo které pomohou zabránit dokonání takového zločinu, a zaváže se podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech, a dozná se k činu, pro který je stíhán.*

počítá s tím, že soud u spolupracujícího obviněného přihlédne při výměře trestu k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu (podobně to platí také u polehčujících okolností). Soud může spolupracujícímu obviněnému rovněž snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby.

Jedním z faktorů, které významně ovlivňují práci policie, jsou také **neustálé veřejnosti prezentované představy vedení Ministerstva vnitra, popř. vlády, o zamýšlených reorganizacích uvnitř policie.** Zejména útvary s celorepublikovou působností jsou pod neustálým tlakem možných změn, tj. především rušení či slučování s jinými útvary, zřizování zcela nových útvarů, které by měly převzít část jejich agendy apod. (např. jenom v druhé polovině roku 2006 se projednávala možnost vzniku tzv. „protiteroristického centra“, které by sloučilo některé odbory ÚOOZ a Útvaru odhalování nelegálních výnosů a daňové kriminality, tzv. „finanční policie“, byla zrušena finanční policie a programové prohlášení nové vlády obsahuje úkol reformovat policii a mimo jiné vytvořit k 1. lednu 2009 nový Kriminální úřad, který by se zabýval veškerou závažnou trestnou činností). Z toho plyne značná nejistota a nervozita uvnitř těchto útvarů. Tyto útvary se již v praxi osvědčily, vytvořily si know-how policejní práce v úzce specializovaných oblastech, vychovaly si již své odborné kapacity, vytvořily si osobní kontakty např. se státními zástupci a soudci. Např. zrušení finanční policie je vnímáno jako nešťastný krok nejen policií, ale také státními zástupci.¹¹⁵ Každá větší organizační změna nabourává tyto fungující systémy a trvá poměrně dlouhou dobu, než se takto zavedené systémy znovu vytvoří. Zbytečně se tak vytváří další překážky tomu, aby se policie plně věnovala odhalování a vyšetřování trestných činů.

¹¹⁵ Zpráva Nejvyššího státního zastupitelství za rok 2006, s. 26.

5. 2. Vedení trestního řízení jinými policejními útvary

Pro ostatní policejní útvary/orgány příslušné na základě interních předpisů k prověřování a vyšetřování případů penězokazectví je charakteristický odlišný způsob postupu.¹¹⁶ Ten je determinován do značné míry způsobem, jakým tento orgán získává poznatek o tom, že byl spáchán trestný čin. Standardní cestou je oznámení o výskytu padělku, které činí buď určitá instituce (banka, obchodní řetězec) nebo jednotlivec. Ve většině případů se tedy jedná o oznámení poškozeného. Padělek je zaslán ČNB k posouzení, bližší údaje o padělku se zjišťují dotazováním do příslušných databází.¹¹⁷

V případech získání poznatku o výskytu padělku v oběhu prostřednictvím oznámení je výpověď svědků nenahraditelná - policejní orgán v zásadě nemá možnost získat informace jiným způsobem, např. s využitím informátora nebo odposlechů. Je proto nutné vyslechnout svědky co nejdříve od události, kdy je ještě relativně velká pravděpodobnost, že si budou pamatovat bližší okolnosti případu, zejména popis osoby, která padělek udala. Ke zjištění totožnosti pachatelů je možné rovněž využít záznamů z kamerových systémů, kterými disponuje převážná většina supermarketů, některé menší obchody, herny¹¹⁸ apod.

Průběžně s těmito úkony je vhodné vyčkat, zda se stejný typ padělku znovu neobjeví v oběhu. Tato situace může velmi pravděpodobně nastat, padělatelé obvykle vyrábí více padělků, které se pak různě a s odstupem času pokouší udat. Zde potom pravděpodobnost zjištění jeho identity poměrně vzrůstá. Je větší šance získat od svědků reálný popis pachatele, roste také pravděpodobnost zachycení pachatele průmyslovou kamerou.

¹¹⁶ Interním předpisem upravujícím tuto oblast je závazný pokyn policejního prezidenta č. 81/2003, kterým se upravuje postup Policie ČR při prověřování a vyšetřování trestných činů v případech výskytu penězokazectví. Jiným policejním orgánem jsou především **odborníky hospodářské kriminality SKPV krajských správ policie**.

¹¹⁷ Je možné, že na základě údajů v databázi se zjistí, že padělek už se vyskytl někde jinde na území České republiky. V tomto případě je případ předán ÚOOZ, ten pak postupuje tak, jak bylo výše popsáno.

¹¹⁸ Nákup zboží není jediným způsobem udávání padělku do oběhu. V praxi se můžeme často setkat s případy jejich použití do výherních hracích automatů, kdy pachatelé vloží do automatu padělek a výhru vyinkasují v pravých penězích, viz např. článek „Muži prali falešné bankovky v automatech“, Mladá fronta DNES, 25. ledna 2005.

Určením tzv. modu operandi může v některých případech policejní orgán odhadnout pravděpodobné další místo nebo dobu udání dalšího padělku.

Použití operativně pátracích prostředků, odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je rovněž možné, není ale tak časté jako v případě ÚOOZ, kde jsou odposlechy nasazovány prakticky v každém případě. Nezbytnou podmínkou je totiž dostatek informací o případu, což u krajských správ, které získávají poznatky cestou oznámení, není obvyklé. Samozřejmě i zde mívají policisté své informátory, na dokonalejší rozpracování kriminálního prostředí nebývá vzhledem k rozsáhlosti agendy (veškerá závažná hospodářská kriminalita) dostatečný prostor.

Pokud se policejnímu orgánu provádějícímu prověřování (postup dle § 158 odst. 3 tr. ř.) nepodaří zjistit konkrétnější informace, resp. podrobnosti případu, na kterých by se dal založit další postup, znamená to zpravidla odložení věci dle § 159a tr. ř. O tom, že takovým způsobem končí prověřování drtivé většiny oznámení o výskytu padělku, svědčí mimo jiné policejní statistiky. V roce 2006 bylo ze zjištěných 2 718 případů podezření na spáchání trestného činu padělání a pozměňování peněz dle § 140 tr. zák. objasněno¹¹⁹ 343 případů (12,62 %), v roce 2005 ze zjištěného počtu 3 968 případů bylo objasněno 390 případů (necelých 10%), v roce 2004 ze zjištěného počtu 2 894 případů jich bylo objasněno 170 (5,87%), v roce 2003 ze zjištěného počtu 1 915 případů jich bylo objasněno 114 (5,95%), v roce 2002 ze zjištěného počtu 1 868 případů jich bylo objasněno 324 (17,34%), v roce 2001 ze zjištěného počtu 1 233 případů jich bylo objasněno 153 (12,41%).

Z uvedených statistik lze vyčíst evidentní nárůst tzv. nápadu trestné činnosti padělání a pozměňování peněz. To je způsobeno především tím, že Česká republika se stává velmi výhodnou zemí pro distribuci padělků. Z analytických materiálů ÚOOZ vyplývá, že začleněním do evropských

¹¹⁹ Objasněnost vypovídá pouze o tom, zda policejní orgán zjistil pachatele trestného činu. Nevypovídá o způsobech, jakými byla věc pravomocně ukončena (zda např. došlo k odsouzení pachatele). Věc mohla být vyřízena zastavením trestního stíhání, popř. jinými způsoby. Z tohoto důvodu jsou v práci uvedeny také statistiky soudů, které zahrnují pouze pravomocně vyřízené věci.

struktur (členství v Evropské unii, otevření hranic, volná směnitelnost eura)¹²⁰ se o Českou republiku začaly zajímat organizované gangy padělatelů, které se soustřeďují na výrobu vysoce kvalitních padělků eur, doprovázenou také často paděláním cestovních dokladů. Tyto zločinecké struktury mají své dílny v mnoha případech v zemích mimo Evropskou unii (země Blízkého východu - Afghánistán, Irák, Sýrie, Izrael) nebo v zemích, kde zatím není boj s organizovanou kriminalitou příliš úspěšný. Tyto země pak představují relativně bezpečné zázemí pro řízení např. obchodu s lidmi, s drogami i s padělkem (Bulharsko, Litva, Ukrajina, země bývalé Jugoslávie, Albánie).¹²¹

Padělatelské aktivity se začínají soustřeďovat také na mince euro, jejichž výroba se stává lukrativnější v důsledku jejich relativně vysoké hodnoty a také nižším možným odhalením padělků. Zatímco bankovkám věnují příjemci větší pozornost, u mincí je šance na rozpoznání padělků minimální, a to i v případě, že příjemce dodržuje určitá pravidla obezřetnosti.

S nárůstem počtu padělků, konkrétně eura, se potýkají i jiné evropské země (Německo, Francie).¹²² Jen za první polovinu roku 2006 Evropská centrální banka zadržela téměř 300 tisíc(!) padělků, nejčastěji 20-ti eurových bankovek. Evropská centrální banka v této souvislosti mimo jiné rozhodla o zavedení nových ochranných prvků eurobankovek, a to pravděpodobně od roku 2010. O jaký ochranný prvek by mělo jít konkrétně ECB ovšem tají. Objevují se spekulace, že by se mohlo jednat

¹²⁰ Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, 2. přepracované vydání, ASPI, Praha 2004, s. 34 a 171.

¹²¹ Bulharsko je jednou ze zemí, kde již před rokem 2002 existovalo mnoho padělatelských dílen specializujících se na německé marky. Zločinecké struktury se již před faktickým zavedením eura přeorientovaly na jeho paděláním, jako další produkt si přibraly a přibírají platební karty a cestovní doklady. Zdroj: ÚOOZ. K bulharským mafiím dále také Nožina, M.: Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, Themis, Praha 2003, s. 149 – 153. Nožina u aktivit bulharských mafií zmiňuje především paděláním platebních karet, obchod s drogami a kradenými auty. Opomíjí však paděláním peněz, které tvoří rovněž podstatnou část těchto aktivit. K organizovaným skupinám v Albánii viz Hysi, V.: Organised Crime in Albania: The Ugly Side of Capitalism and Democracy, in: Fijnaut, C., Paoli, L.: Organised Crime in Europe, Concepts, Patterns, and Control Policies in the European Union and Beyond, nakl. Springer, Dordrecht 2004, s. 537 – 562.

¹²² Ruggiero, V.: Global markets and Crime, in: Beare, M.: Critical Reflections on Transnational Organised Crime, Money Laundering and Corruption, University of Toronto Press, Toronto 2003, s. 171 - 182.

o tzv. „bezpečnostní okénko“, okénko v bankovce o velikosti cca čtverečního centimetru vyplněné bezpečnostní fólií.¹²³

Z tiskových zpráv ČNB o výskytu padělaných a pozměněných peněz, které jsou každoročně zveřejňovány a které analyzují uplynulý rok, se lze dozvědět kromě statistik týkajících se padělků jednotlivých měn (tabulka č. 2) také vývoj v padělání jednotlivých nominálních hodnot. ČNB rovněž zveřejňuje statistiky o počtech padělků zadržovaných v oběhu a počtech padělků zadržovaných policií v rámci jejich akcí, tedy ještě před tím, než se dostaly do oběhu, což jsou např. padělky zajištěné při domovních prohlídkách, v rámci odhalení padělatelské dílny apod. (tabulka č. 3, str. 74). Tato čísla vypovídají zejména o zaměření pachatelů, do značné míry mohou být ale čísla ovlivněna řadou jiných faktorů, např. velkou policejní akcí, při níž dojde k zajištění velkého množství padělků. Nelze proto z těchto čísel dovozovat například kvalitu policejní práce a zda byla policie v daném roce úspěšnější při odhalování této závažné trestné činnosti. O tom všem má ČNB do značné míry přehled a vychází z toho ve svých analýzách (padělky zajištěné policií i padělky zadržené z oběhu vždy procházejí Zkušebnou platidel ČNB). Zajímavý je poměr padělání peněz jednotlivých měn, zejm. vývoj v porovnání korun a eur. Zde se jednoznačně potvrzuje rostoucí trend v padělání eur a lze chápat obavy ECB z jeho nárůstu. Tento růst je zcela přirozený, vyplývá ze stoupající role eura v regionu a lze předpokládat, že bude i nadále pokračovat.

Tabulka č. 2 - Výskyt padělaných a pozměněných peněz v ČR u vybraných měn a celkem všech měn

	2006	2005	2004	2003	2002	2001
CZK	6272	4999	6380	7366	4010	3499
EUR	580	1010	1258	503	289	-
USD	450	971	827	1183	1294	1852
Cekem	7834	9295	9289	10829	6277	7226

Zdroj: ČNB

¹²³ Ochrana eur se kvůli padělkům zpřísní, Hospodářské noviny, 22. srpna 2006, s. 13 a 19.

Tabulka č. 3 - Padělaná a pozměněná platidla zadržena v oběhu a Policí ČR

	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Celkem	7834	9295	9289	10829	6277	7226
v oběhu	2990	6617	5310	7306	4786	4855
policí	4844	2678	3979	3523	1491	2371

Zdroj: ČNB

6. TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA MĚNY NA ÚROVNI EU A VE VYBRANÝCH STÁTECH

6. 1. Trestněprávní ochrana měny na úrovni EU

Vzniku, respektive zavedení společné měny euro ve 12-ti členských státech Evropské unie (dále jen „EU“)¹²⁴, ke kterému došlo dne 1. ledna 1999, předcházela poměrně pečlivá příprava včetně rozsáhlých ekonomických i právních analýz. Jednou z otázek, kterým byla věnována značná pozornost, byla rovněž minimalizace nebezpečí, které nové společné měně hrozilo ze strany padělatelů.

Počínaje 1. lednem 1999 sice byly nahrazeny měny zúčastněných států eurem, ale to pouze v oblasti bezhotovostní. Hotovostní platební prostředky byly uvedeny do oběhu 1. ledna 2002 a tímto dnem se také staly jediným zákonným platidlem ve všech zúčastněných zemích. Již během tohoto tzv. „přechodného období“ (1999 – 2001) začala Evropská centrální banka (dále jen „ECB“) připravovat obyvatele na nové bankovky a mince, postupně zveřejňovala jejich podobu, zveřejňovala také některé ochranné prvky, které jsou určeny laické veřejnosti. Tato poměrně masivní informační kampaň měla do jisté míry také pomoci zabránit zbytečným škodám, neboť již v roce 2000 existovaly signály, že padělatelé se začínají o tuto měnu zajímat a začínají se na její uvedení do oběhu připravovat.¹²⁵

V oblasti technologické byl kladen velký důraz na zavedení nejmodernějších a nejúčinnějších ochranných prvků bankovek i mincí, v oblasti právní se pak úsilí zaměřilo především na posilování trestně právní ochrany měny na úrovni EU, resp. harmonizace právních úprav

¹²⁴ Dvanáct států tzv. eurozóny: Belgie, Německo, Španělsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Finsko a Řecko.

¹²⁵ První padělky eurobankovek se skutečně dostaly do oběhu již během přechodného období. K tomuto období viz také Sarga, L.: Počet padělků bankovek řadí ČR na druhé místo v Evropě, *Hospodářské noviny*, 16. března 2000, s. 8. Česká národní banka se rovněž na ochranu eura připravovala ještě před jeho zavedením a v této činnosti pokračuje i v rámci evropských struktur, viz např. zpráva „ČNB bude informovat vládu, jak bojuje proti padělání eura“, *ČTK*, 16. září 2003.

jednotlivých členských států, včetně vytvoření určitého rámce pro posilování spolupráce příslušných orgánů jednotlivých členských zemí.

Právní základ pro oblast sblížení práva a užší spolupráci jednotlivých členských zemí tvoří **nařízení Rady č. 974/98 ze dne 3. května 1998 o zavedení eura**. Toto nařízení stanoví, že euro (ve smyslu zákonného platidla) bude uvedeno do oběhu počínaje 1. lednem 2002, a zavazuje účastnické členské státy, aby zajistily přiměřené sankce proti padělání a napodobování eurobankovek a euromincí.

Konkretizace tohoto úkolu je pak obsažena v **nařízení Rady č. 1338/2001 ze dne 28. června 2001, kterým se stanoví opatření nutná k ochraně eura proti padělání, a nařízení Rady č. 1339/2001 ze dne 28. června 2001, kterým se rozšiřuje působnost nařízení č. 1338/2001, kterým se stanoví opatření nutná k ochraně eura proti padělání, na členské státy, které nepřijaly euro jako jednotnou měnu**¹²⁶ (výše uvedená nařízení jsou součástí tzv. evropského měnového statutu).

Nařízení Rady č. 1338/2001 jednak definuje některé základní pojmy jako je padělání,¹²⁷ padělané bankovky a padělané mince, a dále pak stanoví základy pro vytvoření užší spolupráce mezi příslušnými vnitrostátními orgány navzájem a mezi vnitrostátními orgány a ECB. Upravuje takové oblasti, jako je například sběr a přístup k technickým a statistickým údajům o padělcích, spolupráci a vzájemnou pomoc příslušných

¹²⁶ Členy tzv. eurozóny se nestaly všechny členské státy tehdejší patnáctky. Švédsko, Dánsko a Velká Británie si zachovaly své národní měny. V rámci zajištění efektivity přijatých opatření posilujících bezpečnost budoucí společné měny bylo ovšem nezbytné, aby se do ochrany zapojily také zbylé státy EU. Působnost nařízení byla proto rozšířena i na zbylé členské země mimo eurozónu. V souvislosti s přistoupením dalších dvanácti zemí včetně České republiky do EU se nařízení stala součástí právních řádů i těchto „nováčků“, v současné době jsou tedy obě nařízení platná a závazná i pro patnáct členských zemí EU, ve kterých není zavedena společná měna.

¹²⁷ Paděláním se rozumí:

- a) jakékoliv podvodné zhotovování nebo pozměňování eurobankovek nebo euromincí pomocí jakýchkoliv prostředků;
- b) podvodné uvádění padělaných eurobankovek nebo padělaných euromincí do oběhu;
- c) dovoz, vývoz, převoz, přijímání nebo získávání padělaných eurobankovek nebo padělaných euromincí s cílem uvést je do oběhu a s vědomím toho, že jde o padělky;
- d) podvodná výroba, přijímání, získávání nebo držení
 - nástrojů, předmětů, počítačových programů a veškerých jiných prostředků zvlášť upravených pro podvodné zhotovování nebo pozměňování eurobankovek nebo mincí, nebo
 - hologramů nebo jiných prvků, které mají chránit eurobankovky a mince proti podvodnému zhotovování nebo pozměňování.

vnitrostátních orgánů, Komise a ECB při výměně informací a při předcházení padělání a boji proti uvádění padělků do oběhu. Státy mají povinnost vytvořit národní analytické středisko a národní mincovní analytické středisko, které vyhodnocuje situaci v jednotlivých zemích a je hlavním informačním kanálem mezi státem a ECB.¹²⁸ Důležité je rovněž stanovení povinnosti zajistit, aby všechny instituce, které se účastní třídění a veřejné distribuce bankovek a mincí (tedy např. i směnárny) měly povinnost stahovat z oběhu bankovky a mince, u nichž je podezření, že se jedná o padělky, včetně stanovení sankcí za nedodržení této povinnosti.

Právní základ pro oblast sbližování trestněprávních předpisů jednotlivých členských zemí tvoří **rámcové rozhodnutí Rady ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (2000/383/SVV)**. Jedná se o instrument tzv. třetího pilíře (oblast justice a vnitra), který je nutné na rozdíl od nařízení do právních řádů implementovat. V této oblasti bylo ovšem určitou výhodou, že stávající právní úpravy v jednotlivých členských zemích EU se významným způsobem nelišily.¹²⁹

Základem pro uvedené rámcové rozhodnutí je Mezinárodní úmluva o potírání penězokazectví z roku 1929 („Ženevská úmluva“). Bylo uvedeno v kapitole 4, že tato úmluva byla ve své době velmi pokroková a i dnes je de facto moderním nástrojem mezinárodního práva, který z tohoto důvodu ani nebylo nutné zásadním způsobem nahrazovat novějším dokumentem. O tom svědčí také fakt, že veškeré výše uvedené nástroje evropského práva na Ženevskou úmluvu odkazují. Můžeme se setkat s názorem, že jedním z hlavních důvodů přijetí rámcového rozhodnutí byl fakt, že málo členských států bylo účastníky Ženevské

¹²⁸ Na základě nařízení Rady č. 1338/2001 a 1339/2001 vzniklo Středisko pro analýzu padělků (Counterfeit Analysis Centre, CAC), které sídlí v ECB a které shromažďuje a vyhodnocuje statistické a technické informace týkající se padělků eurobankovek od jednotlivých národních analytických středisek (NAC's) fungujících v každé členské zemi EU. CAC mimo jiné zajišťuje fungování centrální databáze padělků. Na stejném principu funguje i druhé analytické středisko - pro euro mince - Evropské technické a vědecké středisko (ETVS), které sídlí v pařížské mincovně.

¹²⁹ Tento fakt dokládá také analytický materiál ECB z listopadu 1999 „Report on the legal protection of banknotes in the European Union member states“, dokument lze nalézt na internetových stránkách <http://www.ecb.int/press/pr/date/1999/html/pr991109.en.html>, stránka navštívena dne 20. ledna 2007.

úmluvy (rámcové rozhodnutí proto zavazuje členské státy mimo jiné k přistoupení k úmluvě).¹³⁰ Do jisté míry to je pravda, takové tvrzení může být ale poněkud zavádějící, protože může svádět k závěru, že trestněprávní úpravy většiny členských států byly zastaralé. **Úprava penězokazectví je ovšem oblastí tradiční a stabilní a dle mého názoru již není třeba z hlediska reakce na vývoj této kriminality v oblasti skutkových podstat a trestů provádět zásadní změny.** Většina zemí poskytovala již před přijetím rámcového rozhodnutí ochranu cizím penězům a jiným platebním prostředkům a uplatňovala rovněž zásadu univerzality.

Je třeba také posoudit, co vlastně rámcové rozhodnutí skutečně přináší. Do značné míry přebírá ustanovení Ženevské úmluvy, do značné míry je precizuje.¹³¹ Průchodnost návrhu takových ustanovení byla dána z velké části tím, že většina států, která hlasovala o schválení dokumentu, již z velké části nebo zcela splňovala povinnosti a podmínky, které dokument ukládá. Kromě požadavků na skutkové podstaty je tento fakt viditelný např. u článku 6 týkajícího se trestů. Požadavkem tohoto článku je, aby trestní sazby odnětí svobody v jednotlivých zemích za určité jednání dosahovaly maximální hranice alespoň osmi let. Z analýzy provedené ECB v roce 1999 vyplývá, že tento požadavek splňovaly v této době již všechny země evropské patnáctky.

Požadavek ochrany eura ještě před jeho zavedením do oběhu jako hotovostního platebního prostředku byl jedním z hlavních cílů rámcového

¹³⁰ Tomášek, M.: Trestněprávní ochrana peněz a princip evropské teritoriality (na okraj § 143 tr. zák.), časopis Trestní právo č. 5/2004, s. 11. Skutečnost je taková, že již před rokem 1999 většina států EU, kromě Švédska, ratifikovala Ženevskou úmluvu. V současné době již k Ženevské úmluvě přistoupily všechny země dnešní pětadvacítky.

¹³¹ Článek 3: „1. Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že následující jednání jsou trestná:

- a) jakékoliv podvodné jednání spočívající v padělání a pozměňování peněz za použití jakýchkoliv prostředků;
 - b) podvodné uvedení padělaných peněz do oběhu;
 - c) dovoz, vývoz, přeprava, přijetí nebo získání padělaných peněz za účelem jejich uvedení do oběhu s vědomím, že se jedná o padělek;
 - d) padělání, přijetí, získání nebo držení
 - nástrojů, předmětů, počítačových programů a veškerých jiných prostředků, které jsou svou povahou určeny k padělání a pozměňování peněz, nebo
 - hologramů nebo jiných součástí peněz, které slouží k ochraně proti padělání.
2. Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že účast na jednání uvedeném v odstavci 1, návod k němu a pokus o jednání uvedené v odst. 1 písm. a) až c) jsou trestné.“

rozhodnutí.¹³² Česká republika tuto ochranu poskytovala již před zavedením eura jako společné měny roku 1999. Trestnost takového jednání spočívajícího v padělání či pozměňování peněz nepočíná až 1. lednem 2002, ale již vznikem samotné měny, byť zatím zákonné platidlo existuje pouze jako bezhotovostní.¹³³ Jak bylo uvedeno výše, podoba pravých hotovostních peněz již byla relativně dlouhou dobu před jejich zavedením zveřejňována včetně některých ochranných prvků. Určitou výjimkou v tomto ohledu byla Velká Británie, která musela novelizovat svůj Forgery and Counterfeiting Act 1981, neboť podle tohoto zákona se sice ochrana poskytovala také zákonným penězům cizího státu, pod pojem stát ovšem nebylo možné zařadit EU, resp. ES.

Přínos tohoto rámcového rozhodnutí je nutné i přes jeho název hodnotit střízlivě a nelze jeho význam přeceňovat. Je sice pravdou, že počet členských států se rozrostl na dvacet sedm, i tyto státy ovšem v zásadě mají srovnatelnou úpravu (Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Bulharsko, Rumunsko jsou signatáři Ženevské úmluvy), což souvisí také s požadavky v přístupových dohodách.

Větší přínos spočívá zejména v nařízeních č. 1338/2001 a č. 1339/2001, která kromě nezbytné potřeby definovat pojem „padělání eura“ stanoví základy pro efektivní spolupráci zainteresovaných orgánů včetně zřízení analytických center na národní úrovni i na úrovni EU. Pro účinný boj proti padělatelům eur má vytvoření „technického“ zázemí mnohem větší význam než např. „kosmetické“ sladňování trestních sankcí. Pro policejní orgány každého státu je největším přínosem možnost dostat se co nejrychleji k potřebným informacím a možnost pružně spolupracovat se zahraničním partnerem bez nadbytečných formálních procedur. Pouze rychlé dopadení pachatele a jeho potrestání a zároveň vědomí

¹³² Článek 5: Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že jednání uvedená v článcích 3 a 4 jsou trestná, pokud

- a) se vztahují k budoucím eurobankovkám a euromincím a dojde k nim před 1. lednem 2002;
- b) se vztahují k bankovkám a mincím, které dosud nejsou vydány, ale jsou určeny k oběhu a jedná se o zákonné platidlo.

¹³³ K tomu dále Tomášek, M.: Trestněprávní ochrana peněz a princip evropské teritoriality (na okraj § 143 tr. zák.), časopis Trestní právo č. 5/2004, s. 12. Toto jednání by se mohlo posuzovat jako příprava k trestnému činu padělání a pozměňování peněz.

neodvratnosti trestu má odstrašující charakter a může ve svém důsledku vést ke snížení kriminality.

Z hlediska policejní spolupráce je významná vazba ECB a Europolu.¹³⁴ Hlavním úkolem Europolu je zlepšovat efektivitu a spolupráci příslušných orgánů členských států v oblasti prevence a boje proti terorismu, nelegálního obchodu s drogami a jiných závažných forem organizovaného zločinu tam, kde nasvědčují získané poznatky tomu, že struktura nebo činnost zločinecké organizace mají dopad na dva a více států EU. Padělání peněz původně nebylo zahrnuto v úkolech vymezených tomuto orgánu Úmluvou o Europolu, v souladu s čl. 2 Úmluvy ovšem Rada EU rozšířila mandát Europolu také na tuto formu závažné kriminality. Toto rozhodnutí bylo přijato 29. dubna 1999.¹³⁵

Činnost ECB v oblasti ochrany eura před paděláním je založena na neustálém sledování a analýze situace jak v členských zemích a v Evropské unii jako celku, tak samozřejmě i v zemích mimo EU, protože i tam se euro dostává do platebního styku. Euro je měnou mezinárodní, volně směnitelnou i užívanou po celém světě (především jako bezhotovostní platební prostředek), v některých zemích je užíváno de facto i jako národní měna (Černá hora). Pro rozhodování o dalších opatřeních týkajících se zejména posilování ochrany bankovek a mincí je nezbytné mapovat rovněž aktivity padělatelů, jejich zaměření apod. Získávání takových poznatků může být neefektivnější právě prostřednictvím specializovaných „policejních“ složek, jako je Europol nebo Interpol. Europol ovšem v tomto směru hraje zcela primární roli, neboť je na rozdíl od Interpolu opravdu velmi úzce zaměřen na aktivity spojené s euroregionem.¹³⁶ ECB v této souvislosti uzavřela s Europolem

¹³⁴ Ke vzniku, struktuře a činnosti tohoto orgánu viz např. Fenyk, J.: Evropský policejní úřad (EUROPOL), Státní zastupitelství 7-8/2005, s. 2-6.

Hlavní obsahovou náplní činnosti Europolu je zejména:

- zjednodušování výměny informací mezi členskými státy,
- sběr a analýza informací,
- iniciace vyšetřování a spolupráce při vyšetřování v členských státech,
- vedení počítačového systému a shromažďování informací.

¹³⁵ Council decision of 29 April 1999, extending Europol's mandate to deal with forgery of money and means of payment.

¹³⁶ K tomu viz například Europol's EU Organised Crime Situation Reports a Organized Crime Threat Assessments (OCTA) pravidelně zveřejňovaných na internetových stránkách Europolu,

roku 2002 dohodu o spolupráci („cooperation agreement“), o rok později takovou dohodu uzavřela s Interpolem.

Z jednotlivých nominálních hodnot eurobankovek stále zůstává nejvíce padělána bankovka v hodnotě 50 eur (v roce 2005 již jejich počet dosáhl 62% z celkového množství padělků) a tento trend stále posiluje.¹³⁷ Naopak nejméně jsou padělány eurobankovky nižších (5 a 10 eur, kolem 6 %) a příliš vysokých nominálních hodnot (200 a 500 eur, okolo 2 %). Hlavním důvodem je, že padělání nízkých hodnot se nevyplácí a bankovky vysokých nominálních hodnot se v platebním styku nepoužívají tak často a rovněž veřejnost je při jejich příjmu opatrnější (viz tabulka č. 4).

Tabulka č. 4

Celkový počet zachycených padělků v zemích eurozóny i v zemích mimo eurozónu (pololetně).

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. pololetí	21.965	230.534	307.223	293.000	300.000	265 000
2. pololetí	145.153	311.925	287.000	286.000	265 000	

Zdroj: Evropská centrální banka

Organizované zločinecké struktury věnující se padělání již byly popsány v předcházející kapitole. Nejvíce vyspělé země EU (především Německo, Francie, Itálie, které jsou ale zároveň postiženy vysokou nezaměstnaností) se navíc potýkají s velkým přílivem migrantů z méně

<http://www.europol.eu/index.asp?page=publications&language=>, stránka navštívena dne 20. srpna 2007.

¹³⁷ „Evropská centrální banka chce ztížit padělání eur“, ČTK, Praha 27. května 2003. Jen půldruhého roku po zavedení eura ECB začala zkoumat, jak čelit důrazněji padělatelům, případně zda nevydat dokonaleji chráněné bankovky. Začala proto mimo jiné jednat s japonským elektronickým koncernem Hitachi o výrobě čipu, který by platidla lépe jistil proti padělání. Koncern vyrábí miničipy, které je možné „vtisknout“ do každé bankovky. Pouhým okem nejsou v papíru vidět a vzhledem k minimální váze nejsou cítit ani pohmatem. Čip obsahuje 38místné číslo, které nelze přepsat. Čte-li číslo speciální scanner, je možné určit nejen původ čipu, ale také bankovky. Předpokladem účinného boje proti padělkům však je, že pokladny budou mít takové scannery k dispozici.

vyspělých zemí. V těchto zemích, potýkajících se již tak s poměrně vysokou nezaměstnaností, lze proto zaznamenat trend, kdy se část cizinců v důsledku nedostatku pracovních příležitostí začíná přeorientovávat také na organizovanou kriminalitu, včetně padělání eura (Litevci, Ukrajinci a v poslední době také Poláci).¹³⁸

6. 2. Trestněprávní ochrana měny ve vybraných státech

▪ Belgie

Úprava trestného činu padělání peněz (ve smyslu § 140 tr. zák.) a trestných činů souvisejících (§ 141 a § 142 tr. zák.) je obsažena v belgickém trestním zákoníku (Le Code pénal 1867, art. 160 – 170)¹³⁹ a je velmi podobná české právní úpravě.

Trestný čin padělání peněz je definován v zásadě obdobně, jako je tomu v českém trestním zákoníku (§ 140 odst. 2 al. 1 tr. zák.). Rozlišení mezi pojmy padělání a pozměňování je výslovně uvedeno pouze u mincí (u bankovek je pozměňování zahrnuto pod pojem padělání). Výslovně je zakotvena rovněž trestnost podvodného udávání peněz do oběhu, tedy náš § 140 odst. 2 al. 2 tr. zák.¹⁴⁰

Belgický trestní zákoník rovněž postihuje výrobu, přijetí a opatření padělatelského náčiní, není zde ale výslovně uvedeno držení (jako je tomu v našem § 142 tr. zák.), které je již pokryto činností spočívající v přijetí a opatření.

¹³⁸ Kinzig, J., Luczak, A.: Organised Crime in Germany: A Passe-Partout Definition Encompassing Different Phenomena, in: Fijnaut, C., Paoli, L.: Organised Crime in Europe, Concepts, Patterns, and Control Policies in the European Union and Beyond, nakl. Springer, Dordrecht 2004, s. 333 – 356.

¹³⁹ Úplné znění zákona lze nalézt na internetových stránkách:

http://www.juridat.be/cgi_loi/loi_F.pl?cn=1867060801, stránka navštívena dne 6. září 2007.

¹⁴⁰ Požadavek výše uvedeného rámcového rozhodnutí Rady postihovat jednání spočívající v dovozu, vývozu nebo přepravě padělaných peněz nebyl do zákona výslovně transponován, jelikož toto jednání již bylo dle stávající úpravy pokryto v rámci obecného vymezení skutkové podstaty padělání peněz.

Belgie přijala na základě rámcového rozhodnutí Rady speciální novelu trestního zákoníku, účinnou od 3. července 2001, kterou reagovala na požadavek trestně právní ochrany peněz dosud nevydaných. Ustanovení chránící měnu bylo doplněno takto: „Podle ustanovení chránících měnu se poskytuje ochrana také bankovkám a mincím, které doposud nebyly vydány, ale které jsou zákonnými penězi zákonné měny.“.

Druhy trestů se různí od pokuty a/nebo vězení za méně závažné trestné činy (udávání padělků nabytých v dobré víře) až po vězení s odnětím občanských práv. Tresty odnětí svobody se pohybují od pěti do deseti let a za nejzávažnější jednání je možno uložit od 15 do 20 let nucených prací (např. trestné činy spáchané v organizované skupině). Za udávání padělků obdržovaných v dobré víře (náš § 141 tr. zák.) lze uložit odnětí svobody od jednoho měsíce do jednoho roku.

▪ Německo

Úprava trestného činu padělání peněz a trestných činů souvisejících je obsažena v německém trestním kodexu (Strafgesetzbuch 1871, sec. 146 - 152a),¹⁴¹ a je velmi podobná české právní úpravě.

Trestné je padělání peněz i jejich pozměňování, trestnost pozměňování se však výslovně vztahuje pouze na zvyšování hodnoty. Podvodné udávání padělaných peněz do oběhu je pokryto v rámci ustanovení vymezujícího padělání.

Dovoz, vývoz, přepravování padělaných peněz nejsou uvedeny výslovně, ale jsou zachyceny v obecnějším vymezení skutkové podstaty padělání.

Německý trestní zákoník dále vymezuje trestný čin výroby a držení padělatelského náčiní. Na základě rámcového rozhodnutí bylo ustanovení doplněno, výslovně teď zahrnuje také počítačové programy

¹⁴¹ Úplné znění zákona lze nalézt na internetových stránkách:
<http://bundesrecht.juris.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR001270871BJNG000202307>,
stránka navštívena dne 12. září 2007.

jako prostředek k zamýšlenému padělání a prvky jako jsou hologramy, které slouží k ochraně peněz před paděláním.

V souvislosti s požadavkem rámcového rozhodnutí na ochranu peněz (resp. eur) dosud nevydaných nemusely být prováděny žádné změny. Stávající právní úprava se dle výkladu vztahuje i na tyto nevydané peníze.

Tresty odnětí svobody se pohybují v rozmezí od 1 do 15-ti let.

▪ Francie

Právní úprava trestného činu padělání peněz a trestných činů souvisejících je obsažena ve francouzském trestním zákoníku (Le Code pénal français 1994, art. 442).¹⁴²

Skutková podstata trestného činu padělání peněz je vymezena podobně jako je tomu v jiných uvedených státech, výslovně není uvedeno pozměňování peněz, které je zahrnuto v pojmu padělání.

Trestný čin padělání peněz zahrnuje také podvodné udávání padělaných peněz do oběhu.

Rámcové rozhodnutí bylo implementováno novelou trestního zákona s účinností od 2. prosince 2001.

Ustanovení týkající se držení, výroby nebo obstarávání náčiní sloužícího k padělání peněz bylo doplněno o předměty sloužících k jejich ochraně, konkrétně o materiály, nástroje, počítačové programy a jiné obdobné prvky.

Výslovně bylo upraveno také poskytování ochrany penězům dosud nevydaným, podle francouzského práva totiž peníze dosud nevydané

¹⁴² Úplné znění zákona lze nalézt na internetových stránkách: <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/ListeCodes>, stránka navštívena dne 7. září 2007.

nebyly zákonnými penězi a nepoživaly ochrany. Nový článek 442 odst. 15 stanoví, že: „ustanovení... se vztahují také na bankovky a mince, které jsou určeny do oběhu, ale dosud nebyly vydány příslušným oprávněným orgánem a které dosud nejsou zákonným platidlem“.

Za trestný čin padělání peněz lze uložit až 30 let odnětí svobody spolu s pokutou, stejný trest hrozí za podvodného udávání padělků do oběhu či za jejich převážení, pokud jsou spáchány organizovanou skupinou. V ostatních případech lze uložit odnětí svobody až na 10 let.

▪ Irsko

Právní úprava trestného činu padělání peněz a trestných činů souvisejících je obsažena v irském trestním zákoníku [Criminal Justice (Theft and Fraud Offences) Act, 2001, art. 33 - 39].¹⁴³ Novela trestního zákoníku implementující rámcové rozhodnutí vstoupila v platnost 19. prosince 2001. Vzhledem k tomu, že irský právní systém je systémem common law, je v oblasti padělání peněz platné i zvykové, nepsané právo (na základě tohoto práva lze např. uložit za padělání peněz doživotí).

Jednání spadající pod ustanovení vymezující padělání peněz jsou: podvodná výroba padělaných peněz, podvodné udávání peněz do oběhu, jejich vývoz, dovoz a přepravování.

Trestný čin týkající se výroby a držení padělatelského náčiní výslovně neuvádí hologramy a jiné prvky sloužící k ochraně peněz. Tato ustanovení jsou vykládána natolik obecně, že tyto předměty pokrývají.

Trestnost činů vztahujících se k penězům dosud nevydaným byla výslovně zavedena formou novelizace pojmů zákonných bankovek a mincí, které zahrnují jakoukoliv bankovku nebo minci, která nebyla zákonně vydána, ale která by byla, v případě jejího vydání, zákonnou bankovkou nebo mincí.

¹⁴³ Úplné znění zákona lze nalézt na internetových stránkách:
<http://www.irishstatutebook.ie/ZZA50Y2001.html>, stránka navštívena dne 7. září 2007.

Za padělání peněz lze uložit pokutu, jejíž výše není omezena a/nebo odnětí svobody až do deseti let (resp. doživotí). Průměrná délka ukládaných trestů se pohybuje kolem osmi let, doživotí se v praxi neukládá.

▪ Velká Británie

Materie padělání peněz je upravena ve zvláštním zákoně o padělání (Forgery and Counterfeit Act 1981, FCA). Tento zákon upravuje zvláště padělání bankovek a mincí a padělání jiných platebních prostředků.¹⁴⁴

Také Spojené království novelizovalo příslušná ustanovení zákona (rok 2000), aby splnilo požadavky rámcového rozhodnutí, týkající se trestně právní ochrany eura. Na základě ustanovení FCA byla sice poskytována ochrana také penězům cizího státu, problém byl ale takový, že Evropská unie, resp. ES nebyla podle FCA cizím státem. Euru tak nebyla poskytována vůbec žádná ochrana. Byla také zakotvena ochrana peněz dosud nevydaných.

Obecně je úprava padělání peněz obdobná jako ve výše uvedených státech. Na rozdíl od jiných uvedených zemí je britská úprava ale poměrně dosti obsáhlá a kasuistická.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Pojem „counterfeiting“ se vztahuje pouze k padělání peněz, pojem „forgery“ je naopak obecnější a užívá se v souvislosti s paděláním cenných papírů, dokumentů, zboží apod.

¹⁴⁵ Pojem padělku: článek 28 FCA.

„(1) Pro účely tohoto zákona se rozumí padělkem bankovky nebo mince -

- a) věc, pokud se nejedná o bankovku nebo minci, ale jeví se jako bankovka nebo mince (buď pouze na jedné nebo po obou stranách) a to v takovém rozsahu, že je odůvodněně možné předpokládat její možné udání do oběhu;
- b) věc, pokud se jedná o bankovku nebo minci, která byla pozměněna takovým způsobem, že je odůvodněně možné předpokládat její udání do oběhu jako jiné bankovky nebo mince.

(2) Pro účely tohoto zákona

- a) věc, skládající se pouze z jedné strany z bankovky bez přidání jiného materiálu, je padělkem takové bankovky;
- b) věc skládající se
 - i) z částí dvou a více bankovek, nebo
 - ii) z částí jedné bankovky, nebo z částí dvou a více bankovek, s přidáním dalšího materiálu,

je způsobilá být padělkem bankovky.”

FCA postihuje jednání spočívající v padělání peněz, které výslovně zahrnuje jejich pozměňování, a udávání padělaných peněz do oběhu. Rovněž je zakotvena trestnost výroby a držení padělatelského náčiní.

Za padělání peněz lze uložit trest odnětí svobody do deseti let.

7. ZÁVĚR

Domnívám se, že z hlediska možností ochrany peněz před paděláním by se pozornost odborné veřejnosti měla zaměřit především na způsoby dalšího zdokonalování technické ochrany peněz. Vývoj moderních technologií a jejich relativně snadná dostupnost usnadňuje výrobu velmi kvalitních padělků nejen profesionálním zločineckým skupinám, ale také umožňuje tuto trestnou činnost páchat i relativně široké skupině tzv. „laiků“, přitom lze bohužel upozornit také na vzrůstající počet pachatelů z řad dětí. S velkým znepokojením lze konstatovat, že státy i při velkých investicích do ochrany bankovek ztrácejí před padělateli náskok, pokud ovšem v současné době ještě lze o nějakém náskoku hovořit. Zavádění dalších tzv. hi-tech prvků, jako jsou čipy vysílající např. určité rádiové signály, představuje určitou variantu dalšího postupu, je ale ekonomicky natolik náročné, že je otázka, zda by se tento způsob ochrany dal v praxi zavést plošně (zavedení čipů do každé bankovky by si při jejich počtu v oběhu jistě vyžádalo enormní náklady, stejně tak pořízování čteček různými subjekty). Proto by se technický vývoj v této oblasti (nejenom z ekonomických důvodů) měl vracet zpět k tzv. standardním ochranným prvkům, které jsou určeny laikům a umožňují ověřit pravost bankovky pouhým okem a hmatem. Tyto prvky jsou jednak levnější, a dále, což je podstatné, se orientují tam, kde jsou základy pro úspěšnou práci padělatelů, a to do oblastí udávání padělků do oběhu. Pokud bude příjemce věnovat větší pozornost ochranným prvkům přijímaných bankovek, vyhne se nejen finanční ztrátě, ale zejména se bude sám také podílet na úspěšném boji proti paděláním. Nezbytným předpokladem jsou ovšem rozsáhlé informačně preventivní kampaně ze strany zainteresovaných institucí, které však v České republice jsou dle mého názoru naprosto nedostatečné.

V oblasti trestně právní úpravy lze pozitivně hodnotit současné návrhy směřující k precizaci skutkových podstat trestných činů proti měně v oblasti trestního práva hmotného, nicméně samotný tento krok není pro účinný boj s penězokazectvím tím hlavním.

Zásadní význam pro práci orgánů činných v trestním řízení má existence a využívání nástrojů, které jim poskytuje trestní řád. V oblasti trestního práva procesního však spatřuji některé nedostatky, které brání efektivně potírat (nejenom) penězokazectví v jeho nejzávažnější organizované formě. I když bude jistě velmi významným přínosem zavedení institutu spolupracujícího obviněného, stále spatřuji možnost jít v tomto směru ještě dál a zavést institut korunního svědka, který by v nejširší možné míře mohl napomoci k usvědčení a odsouzení pachatelů. Tento nástroj je zcela legitimní, v souladu se zásadami právního státu, a to i přesto, že představuje výrazný průlom do zásady oficiality, která je v našem trestním procesu velmi silně zakořeněná. Hlavní nedostatek institutu spatřuji v otázce věrohodnosti, která může být velmi silně zpochybňována, avšak to není důvodem pro to, aby se tento institut a priori zavrhnul jako nepoužitelný, protože vždy bude záležet na okolnostech konkrétního případu.

Usnadnění práce orgánů činných v trestním řízení by přinesly i relativně drobné úpravy trestního řádu, jako je např. zavedení možnosti utajení totožnosti tlumočnicků dle § 55 odst. 2 trestního řádu.

Znepokojivá je dle mého názoru tendence Ústavního soudu zpochybňovat princip kontradiktornosti v případech, ve kterých vypovídají jako svědkové policisté. Judikatura má tendenci vyvíjet větší tlak na to, ať je totožnost policistů – agentů provádějících např. předstíraný převod v řízení před soudem odtajňována s odůvodněním, že je nutné zajistit pro obžalovaného spravedlivý proces. Oba zájmy, právo obhajoby na spravedlivý proces a také právo svědků na zajištění bezpečí v souvislosti s poskytnutím svědecké výpovědi, existují vedle sebe zcela legitimně a je nutné nalézt mezi nimi rovnováhu. Ústavní soud však již tuto rovnováhu výrazně vychýlil ve prospěch obhajoby, při tom však neposkytnul orgánům činným v trestním řízení žádný návod k tomu, jak zachovat fair trial a při tom chránit svědky utajením jejich totožnosti. Navíc i judikatura Evropského soudu pro lidská práva uznává právo na bezpečí všech svědků, včetně policistů, a vychází z reálných požadavků, které strana obžaloby může ve prospěch práva na obhajobu zajistit. Dle mého názoru jsou veškerá možná opatření, která by zaručila právo

na obhajobu a současně by umožnila utajení totožnosti zachovat, již vyčerpána a pro zachování kontradiktornosti již dále jít prakticky nelze. V tomto ohledu by proto měly být požadavky na policejní orgány přehodnoceny, v opačném případě by tato tendence mohla vést k tomu, že policisté přestanou z obavy z možných následků některé velmi účinné nástroje trestního práva využívat.

V praxi policejních orgánů by měl být kladen důraz také na operativně pátrací činnost a sběr a vyhodnocování informací. Především operativní sběr informací, jejich sdílení uvnitř policie mezi jejími jednotlivými útvary a užší spolupráce se zpravodajskými službami představují oblasti, kde má policie stále velké nedostatky. Současná úprava podmínek pro využití možností odposlechů a sledování, která je obsažena v trestním řádu, „nenutí“ policisty, aby se snažili získat potřebné informace také neinvazivními způsoby, tj. pronikáním do zájmového prostředí nebo vytvářením sítě informátorů, lepší komunikací a spoluprací s jinými zainteresovanými složkami. Novela trestního řádu zakotvující povinnost orgánů činných v trestním řízení zpětně informovat o provedeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu by měla v tomto směru policisty alespoň částečně motivovat.

Nezbytná je rovněž efektivní mezinárodní policejní spolupráce a aktivní zapojování policejních orgánů do činnosti příslušných institucí (především v rámci Europolu) a využívání takových nástrojů, jako jsou např. společné vyšetřovací týmy. Do značné míry tomu však brání nedostatečná jazyková vybavenost policistů.

Velkým problémem, který je vedením policie a Ministerstva vnitra poměrně podceňován, je masivní nárůst počtu policistů, kteří v dnešní době ukončují služební poměr. Tyto odchody jsou způsobeny do značné míry zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, účinného od ledna 2007, který nesplnil očekávané představy o posílení motivace příslušníků působit dlouhodobě v bezpečnostním sboru. Odchody specialistů zejména z celorepublikových útvarů (ÚOOZ, NPC), ke kterým dnes dochází, mohou významným způsobem narušit jejich fungování, neboť

není možné za ně získat v krátké době odpovídající náhradu. Služební zákon neumožňuje, aby např. vysokoškoláci s příslušným vzděláním mohli nastoupit po krátké přípravě přímo na tyto útvary, kde by získali patřičné know how (neexistuje možnost tzv. bočních vstupů), zákon, resp. interní předpisy, neumožňují přijmout do služebního poměru např. handicapované osoby, které jsou však úzce profilovými odborníky. Policie není schopna nabídnout takovým odborníkům odpovídající platy a technické zázemí. Příslušné novely služebního zákona jsou nezbytným předpokladem pro to, aby policie na profesní úrovni dále neztrácela a dále se nesnižovala efektivita práce policejních útvarů nejenom v oblasti boje proti závažné kriminalitě, ale při plnění všech jejích úkolů.

Závěrem lze shrnout, že padělání peněz je v rámci České republiky i v rámci EU v zásadě stabilní (počty ročně zadržovaných padělků jsou sice vysoké, ale relativně stálé), to ale není důvod k optimismu. I přes značné úsilí se nedaří odhalovat příliš mnoho padělatelských dílen, zejména v zemích mimo euroregion. Rovněž může být zavádějící tvrzení, se kterým se lze setkat, že příklonem veřejnosti k většímu užívání bezhotovostních platebních prostředků se do jisté míry omezí padělání bankovek a mincí.¹⁴⁶ Organizovaný zločin v oblasti padělání peněz je natolik etablovaný a sofistikovaný, že mu takový vývoj na „trhu“ nemůže způsobit větší problém a zabránit mu v přeorientování na jiné nástroje, jako jsou platební karty nebo šeky.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R. Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část, ASPI publishing, Praha, 2004, s. 322.

¹⁴⁷ Viz např. analytické materiály Europolu z roku 2005 a 2006 „An Overview on Forgery of Money“, zveřejněné na internetových stránkách: http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/sc6.pdf, stránky navštíveny dne 30. září 2007.

Seznam použité literatury

- Bakeš, M. a kolektiv:** Finanční právo, C. H. BECK, Praha 1999
- Bartošek, K., Felsbergová, D., Jaroš, P.:** Bankovnínictví v České republice, Bankovní institut, a.s., Praha 1996
- Beare, M.:** Critical Reflections on Transnational Organised Crime, Money Laundering and Corruption, University of Toronto Press, Toronto 2003
- Cribb, J.:** Peníze, Fortuna Print, Praha 1993
- Císařová, D., Fenyk, J. a kol.:** Trestní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Linde, Praha 2006
- Čírtková, L.:** Kriminální psychologie, Eurounion, Praha 1998
- Elam, S.:** Hitlerovi padělatelé, Chvojko nakladatelství, Praha 2000
- Fenyk, J.:** Evropský policejní úřad (EUROPOL), Státní zastupitelství 7-8/2005
- Fijnaut, C., Paoli, L.:** Organised Crime in Europe, Concepts, Patterns, and Control Policies in the European Union and Beyond, Springer, Dordrecht 2004
- Fiorentini, G., Peltzman, S.:** The Economics of Organised Crime, Centre for Economics and Policy Research, Cambridge University Press, Cambridge 1995
- Haist, T., Tiziani, H. J.:** Optical detection of random features for high security applications, Institut für Technische Optik, University of Stuttgart, zveřejněno v databázi Pro-Quest 7. července 1998
- Hlaváček, J.:** Čtrnáct krajů a kriminalistická technika, Kriminalistický sborník č. 5/2006
- Jelínek, J. a kol.:** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde, Praha 2007
- Jirásek, T.:** Mezinárodní spolupráce na úseku boje proti padělání peněz, Kriminalistický sborník č.1, 1994
- Juels, A., Ravikanth, P.:** Squealing Euros: Privacy Protection in RFID-Enabled Banknotes, zveřejněno v databázi Pro-Quest v září 2003
- Matiášek, J., Soukup, J., Bárta, B.:** Psychologie a výslechová praxe, Orbis, Praha 1968
- Matoušek, O., Knotková, A.:** Mládež a delikvence, Portál, Praha 1998

- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.:** Kriminalistika, C.H. Beck, Praha 2001
- Musil, J.:** Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání, Organizovaná kriminalita z pohledu kriminologie a trestního práva, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, IKSP Praha, 1996
- Němec, M.:** Kriminalistická taktika pro policisty, Eurounion, Praha 2004
- Němeček, E.:** Úvod do studia finanční politiky, nakl. Všehrad, Praha 2001
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.:** Trestní právo hmotné – I. Obecná část, Codex, Praha 1997
- Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.:** Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část, ASPI publishing, Praha 2004
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol.:** Kriminologie, 2. přepracované vydání, ASPI, Praha 2004.
- Nožina, M.:** Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, Themis, Praha 2003
- Pekárek, J.:** Poznáte padělek bankovky?, Pragoeduca, Praha 2000
- Resnick, A.:** Money, Lucent Books, San Diego 1995
- Ruggiero, V.:** Global markets and Crime, in: Beare, M.: Critical Reflections on Transnational Organised Crime, Money Laundering and Corruption, University of Toronto Press, Toronto 2003
- Surga, L., Pekárek, J.:** České bankovky a mince 1993 - 1998, NUGA, 1998
- Šámal, P., Rizman, S., Púry, F.:** Trestní řád - komentář, nakl. C. H. Beck, Praha 2003
- Šámal, P.:** Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, ASPI, Praha 1999
- Tichý, L. a kol.:** Evropské právo, C.H. Beck, Praha 2000
- Tremmel, G.:** Counterfeit Currency of the Confederate States of America, McFarland and Company, Jefferson, North Carolina 2003
- Voloshynovskiy, S., Herrigel, A., Pun, T.:** Blur/Deblur Attack against Document Protection Systems Based on Digital Watermarking, zveřejněno v databázi Pro-Quest v červnu 2003

Ostatní informační zdroje:

ČNB bude informovat vládu, jak bojuje proti padělání eura, ČTK, 16. září 2003

Europol's EU Organised Crime Situation Reports, Europol's Organized Crime Threat Assessments,

<http://www.europol.eu/index.asp?page=publications&language=>

Europol loni zaznamenal přes 800 případů padělání euroměny, ČTK, 23. ledna 2003

Evropská centrální banka chce ztížit padělání eur, ČTK, 27. května 2003

Jirsa, J.: Kdyby se policie snažila, šlo by to bez odposlechů, Hospodářské noviny ze dne 29. března 2007

Musil, J.: Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo č. 4/2003 a č. 5/2003

Musil, J.: Ochrana práv obviněného v trestním řízení – tendence, Trestní právo č. 11/2006

Muži prali falešné bankovky v automatech, Mladá fronta DNES, 25. ledna 2005

Na kopírce vyrobil miliony korun, Mladá fronta DNES, 2. srpna 2003

Na padělání peněz se nejvíce podílela mládež, Právo, 31. ledna 2005

Nedostali kapesné? Tak si ho vyrobí!, Plzeňský deník, 6. března 2006

Ochrana eur se kvůli padělkům zpřísní, Hospodářské noviny, 22. srpna 2006

Padělání peněz v kraji, Mladá fronta DNES, 13. března 2006

Policistům se podařilo objevit dílnu padělatelů, Mladá fronta DNES, 29. listopadu 2003

Report on the legal protection of banknotes in the European Union member states, Evropská centrální banka, listopad 1999

Růžička, M.: K oprávněním státního zástupce ve vztahu k postupu Policie České republiky předcházejícímu zahájení trestního řízení, Státní zastupitelství č. 7 – 8/2007.

Skupina mladistvých je podezřelá z padělání bankovek, ČTK, 6. května 2005

Surga, L.: Počet padělků bankovek řadí ČR na druhé místo v Evropě, Hospodářské noviny, 16. března 2000

Surga, L.: Padělky peněz nejen očima statistiky, Bankovníctví č. 5/2001

Štěpán, J.: Provádění důkazů, Stát a právo č. 13/1967

Tomášek, M.: Trestněprávní ochrana peněz a princip evropské teritoriality (na okraj § 143 tr. zák.), časopis Trestní právo č. 5/2004

USA zavádějí novou dvacetidolarovku, ČTK, 9. října 2003

V Bulharsku zadrženy falešné dolary, zatčeni dva padělatelé, ČTK, 18. února 2004

V případě padělaných stokorun vynesl soud jen podmíněné tresty, ČTK, 26. března 2003

Zprávy Ministerstva vnitra o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky, <http://www.mvcr.cz/dokument/index.html>

Zpráva Nejvyššího státního zastupitelství za rok 2006

Internetové stránky a informační materiály České národní banky,
<http://www.cnb.cz/>

Internetové stránky a informační materiály Evropské centrální banky,
<http://www.ecb.int/bc/html/index.en.html>

Internetové stránky The Bureau of Engraving and Printing,
<http://www.bep.treas.gov>

Internetové stránky The National Bank of England,
<http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/counterfeit.htm>

Internetové stránky The Treasury Department, <http://www.moneyfactory.gov>

Statistické přehledy kriminality Policie ČR,
<http://www.mvcr.cz/statistiky/index.html>

Statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti ČR,
<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>